

ЛИТОПИС

ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ

1 9 3 0

„ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ“

Річна передплата 13.— зол.
 Піврічна > 7.— »
 Квартальна 3·50 »
 Для членів »Червоної Калини« 3.— »
 Ціна поодинокого числа 1·20 »
 Для заграниці 2 \$ річно.

За кордоном можна дістати »Літопис Червоної Калини«: В Сполучених Держ. Північної Америки: The Ukrainian Legion, P. O. Box. 578, Philadelphia, Pa. USA. / В Канаді: The Ukrainian Legion, Winnipeg, Man. P. O. Box 2121 / В Румунії: Dmytro Herodot, Bucarest IV., Delea Veche 45.

АДРЕСА: ЧЕРВОНА КАЛИНА, ЛЬВІВ РУСЬКА 18/ІІІ.

КУПУЙТЕ ВИДАННЯ „ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ“

Берестейський мир, з нагоди 10-х роковин 9. ІІ. 1928. Спомини та матеріяли. Зладив І. Кедрин 320 стор. і 16 ілюстрацій 8 зл. 4 зл.
Федір Дутко: Глум. Оповідання, ст. 52 1·20 « 60 «
Д. Дорошенко: Мої спомини про давнє минуле. Частина І.-ІV. 8·40 « 4·20 «
Богдан Лепкий: Слота. Поезії 90 « 45 «
От так собі. Мініятури стор. 129 . 1·50 « 75 «
Між молотом і ковалом. Причинки до історії Укр. Армії. Сторін 79 . 1·50 « 75 «
Ст. Левинський: Від Везувія до пісків Сагари. Сторін 84 3·25 « 1·70 «
Халіда Едіб: В огні. Повість з турецької визвольної війни. Сторін 234 . . 4·50 « 2·25 «
Василь Софронів: Грішник. Нариси. Сторін 104 1·50 « 75 «
Микола Голубець: Львів. Сторін 179 3.— « 1·50 «
А. Вільшенко: Життя і пригоди Цяпки Скоропада. Сторін 267 4·50 « 2·25 «
Роман Купчинський:
 І. Курилася доріженька Стор. 208 4.— « 2.— «
 ІІ. Перед навалою. Сторін 192 . . 4.— « 2.— «
Федір Дудко:
 І. Чорторий. Сторін 192 3·50 « 1·75 «
 ІІ. Квіти і кров. Сторін 192 4.— « 2.— «
 ІІІ. На Згарищах 4.— « 2.— «

Ген. Всеволод Петрів: Спомини з часів укр. революції. Ціна для нечленів членів
 І.—ІІІ. Частина. по зол. 3·50 « 1·75 «
Юра Шкрумеляк: Чета крилатих. Сензаційна повість 17 арк. друку . 5.— « 2·50 «
Др. Степан Шухевич: Спомини. (Причинки до історії УГА. на підставі записок та власних переживань)
 І.—V. Частина по зол. 4.— « 2.— «
Богдан Лепкий: Зірка, пов. з повоєнного життя 4.— « 2.— «
Володимир Лопушанський: Перемога — повість з визвольної війни.
 І. і ІІ. Частина по зол. 3.— « 1·50 «
Максим Брилинський: Хресний вогонь. Воєнні нариси 3·50 « 1·75 «
Т. Г. Масарик: Світова революція . 13·50 « 6·75 «
Др. Ст. Шухевич: Видиш брате мій (8 місяців серед УСС-ів) 4·50 « 2·25 «
Др. Ганс Кох: Договір з Денікіном 1·80 « 0·90 «
М. Галаган: З моїх Споминів
 І. і ІІ. Частина по зол. 4.— « 2.— «
Микола Матіїв-Мельник: На чорній дорозі (новелі) 3·50 « 1·75 «
Богдан Лепкий: Вадим, повість з княжих часів 4·50 « 2·25 «

АДРЕСА: ВИДАВНИЦТВО „ЧЕРВОНА КАЛИНА“ ЛЬВІВ, РУСЬКА 18/ІІІ.

ЛІТОПИС

ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ

ІЛЮСТРОВАННИЙ ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ ТА ПОБУТУ

II. Річник

ЧИСЛО 7-8. *

ЛИПЕНЬ. СЕРПЕНЬ

* 1930

Леонід Перфецький

Візд до Київа 31.VIII. 1919 р.

На Софійській площі

Бийте, бийте, барабани!

Переклав М. Рудницький

Бийте, бийте, барабани! — дуйте, дуйте, дужі сурми!
Через вікна — через двері — невблаганно, гей,
влітайте

У величну тишу церкви, розсівайте її збори,
І до школи в час науки;
Нареченому не дайте в затишку при нареченій —
бути нині з нею щасним,
Не давайте, гей, спокою мирному ви рільникові,
при сівбі він чи при плузі,
Так скажено, барабани, бийте, бийте та лунайте —
а ви, сурми, грайте гостро.

* * *

Бийте, бийте, барабани! — дуйте, дуйте дужі сурми!
Над мійською метушнею — вулицею, коліс скрипом;
По хатах готові ліжка в ніч чекають вже на сонних,
сонні в них не будуть спати,

Ні купці в день купувати — а маклери й спекулянти
чи поведуть далі діло?

Чи промовці ще промовлять? а співці стрібують співу?
А правник чи встане в суді, щоб ще справи боронити?
Гомоніть-же барабани, швидше, дужче — а ви сурми
загудіть ще більше дико.

Бийте, бийте, барабани* — загудіть-же дужі сурми!
Припиніть усі балачки — покладіть-же край докорам,
І не слухайте ні трохи боягузів ні слізливих, —
ні молочих ви не чуйте,

І не слухайте старого, що благає молодого,
Заглушіть діточий голос і зацитькування мами,
Щоб здригнувся мрець на ношах перед похоронним
возом,

Заревіть з такою міцю, гей, страшенні барабани —
з таким шумом грайте сурми.

Київ наш!

Написав Р. Купчинський

Рушили, як рухає снігозвал у горах, як рухає кри-
га на ріках. Ще перед хвилиною і сніг непорушно
лежав на збочі, ще ріка нечутко плила під скле-
пінням льоду, а прийшов час і — прорвалася гать.

Шумить, гуде і вихрить снігозвал, вікові ялиці
з корінням рве, передвічні камінюки видає і ко-
тяться в сизу далечинь долини.

Тріщить ледяна клітка, вода виходить на верх,
хвиля за хвилиною в забори бє, розвалює, розбиває,
кришить і несеться як кара божа: ненадійно, не-
стримно, невідклично.

Ще перед хвилиною Галицька Армія перейшла на
східний беріг Збруча, Наддніпряньська Армія гото-
вилась переходити на західний і нараз — прорвала-
ся гать.

Обидві Армії рука об руку, плече о плече, рушили
до наступу на Київ.

Ненадійно, нестримно, невідклично...

Як божа кара...

Пішли в тріски всі забори, всі застави, всі забо-
рла ворогів.

І врешті ясний могутний тон по всіх закутках рід-
ної землі і далеко поза нею: „Київ наш!“

Немовби хтось всесильний зробив з небесної бані
дзвін, розколював його і вдарив. А серце того дзвона
викував із сердець усіх тих, що чули і бачили по
рідньому...

Хто цього дня не чув і не бачив, той тяжко скрив-
джений долею. Цілі століття ждав народ на цю хвилю.
В молитвах вимолював її, у піснях виспівував, у про-
роцтвах відгадував. Прийшла вона нарешті, як ясний
херувим і позолотила нам душі, закопчені невдачами,
забрукані незгодинами, намулені зневірою. Розсвіт-
лила нам далекі обрії, що досі скривалися в мряці
непевности і здогадів. Дала нам довіря до себе і
віру в велику будуччину народу.

Галицька Армія, що в подертих черевиках пере-
йшла Збруч, дійшла до Києва боса але побідна, об-
дерта але дисциплінована, скривавлена, але бадьо-
ра, з ореолом героїства замість шоломів.

Наддніпряньська Армія, що змагалася весь час не
тільки із навалою північних полчищ, але й з анар-
хією отаманщини, ворожістю міста і байдужістю села,
дійшла під Київ здорова й обновлена, блиснучи
перначем великого подвигу перед очима неслухняних,
неприхильних і байдужих.

Через Київ до Львова! — лунало по галицьких полках.
Через Київ до самостійности! — гомонило по над-
дніпряньських.

Зливалися ці два гомони в один, ясний і недово-
значний: „Київ наш!“...

А той гомін орлом летів під небо, килимом сте-
лився по землі і чинив з наших грудей церкву, пов-
ну великодної радості.

В річницю смерті полк. Дмитра Вітовського

(8 липня 1919)

Написав Л. Лепкий

Дня 8. липня 1919 року знайдено під Ратібором на пруському Шлеську рештки літака, а між ними останки тіла полк. Дмитра Вітовського, першого секретаря Військ. Справ З. У. Н. Р.

Жахлива вістка про цю подію, коли дійшла до відома галицького вояцтва, пройняла його дрожю від болю і гірких почувань. Це був ще один удар незавидної долі, що напосілась у тодішні часи на У. Г. А., щоб до решти батожити її безпощадно. Армія, втомлена боями, зломана важкими переживаннями, була у відвороті, відступаючи у безнадії за Збруч у невідоме, а тут ще один удар — смерть Вітовського....

Яка була причина цієї катастрофи, ще й досі невияснено. Полк. Вітовський згинув такою смертю, як і перший чеський міністр війни, визначний чеський діяч ген. Штефанік.

Дивні дива діються часами. Летуни боевими літаками літають мов орли під облаками і з цих жахливих страхіть повітряних боїв виходять ціло. А тут смерть ненадійна у перелеті...

Полк. Вітовський вертав тоді з мирової делегації з Парижа і хотів найскорше дістатися до Армії. Переїзд через Чехи, Мадярщину, Румунію був з різних причин неможливий. І через прибалтійські краї та Росію не можна було дістатися, хочаби тому, що Україна була у війні з більшовиками. Залишалася одна дорога, а саме — літаком, яку і мусів вибрати полк. Вітовський.

Літак був типу великих літаків німецького т-ва повітряної, перевозової фльоти — випосажений в найкращі технічні засоби, в крила довжини 43 м., 5 моторів у силі 260 коней, з помещенням на чотири тисячі кг. вантажу. На літаку крім полк. Вітовського та його адютанта чет. Чучмана їхали ще ком. літака Олерав, машиністи Біндерфайн і Покранд, пільоти Вернер і Тені та моторовий Лефлер.

Коли біля 9-тої год. ранку літак перелітав понад річку Руда, в далекій висоті почувся нечайний вибух і літак у виді огненної кулі почав спадати вниз; за

ним потягнулась тільки струйка чорного диму, як у хвості комети. Очевидці бачили, як одна особа вискочила з горючого літака в апараті для спаду, але апарат не відчинився.

Коли позбігались місцеві люди, то на землі дотлівало вже румовище літака, а серед нього вісім трупів. Горів і вантаж — документи та гроші, які везено для державної скарбниці. Українські гроші друкувалися тоді за границею в Німеччині і їх перевезено літаками. Останки недопалених документів забрали представники німецької влади, що явилися негайно на місці катастрофи. Рештки недогорених трупів також спрятано, а тіла полк. Вітовського та чет. Чучмана перевезено окремо зпершу до Бреслава, а потім до Берліна.

Так згинув перший Секретар Військ. Справ З. У. Н. Р., один з найкращих старшин У. Г. А., провідник стрілецтва, улюблений та шанований всім вояцтвом.

Полк. Дмитро Вітовський ур. 1887 р. в селі Медусі під Галичем, а рід його виводився з дрібної шляхти. По скінченню сільської школи перейшов до гім. в Станиславові, де зформувався його національний світогляд, зокрема в самоосвітнім гуртку Українців, гімназистів та семинаристів, до якого належали крім Вітовського ще Євшан-Федюшка, Євген Стебновський, Ростислав Заклинський та інші. Вітовський був головою цього гуртка, в якому

зеднав собі загальну приязнь, любов та пошану. Вже тоді виявив Він небуденний літературний хист — почав писати вірші та прозові нариси під псевдонімом Гнат Бурян. Його палка вдача, вроджена тонкість в поведінці з товаришами, притому великий розмах і бесідницький талан вже тоді висунули його на чоло гімназійної молоді та ворожили велике майбутнє.

І пізніше студеньке життя у Львові позначилось середом Вітовського, який розвинув живу діяльність серед університетської молоді, зокрема підчас змагань за український університет. Перед самою війною працював в адвокській канцелярії в Станиславові та приймав живу участь в громадянському життю. Орга-

Полк. Дмитро Вітовський, перший Секретар Військ. Справ З. У. Н. Р.

нізував Читальні, Січи та Стрілецькі товариства. Між іншим визволення з тюрми М. Січинського це також була його робота і його плян.

В 1914 р. Вітовський, як командант сотні У. С. С. проходить стрілецьким шляхом карпацькі гори, а в 1915 р. в часі весняної офензиви перший захоплює

Нації. Він був основником Стрілецького Фонду та ініціатором органу УСС. „Шляхи“, що мав оформлювати самостійницьку і державницьку ідею.

1917 р. Вітовський працює з деякими стрільцями на Волині, в Ковельщині, організуючи українське шкільництво. І тут виявив він чималий хист, прикладаючи і до тієї ділянки

свою благородну, творчу руку. Щойно нині можна як слід оцінити, скільки на майбутнє варта була ця праця.

Розвал Австрії і день першого падолиста застали Вітовського командантом українських збройних сил в Галичині, першим начальним вождом У.Г.А. По заняттю Львова, а опісля по переформованні армії та зорганізованні окремих секретаріатів полк. Дмитро Вітовський стає першим Секретарем Військ. Справ З.У.Н.Р. — першим міністром війни Галицького Уряду і на тому становищі видержує серед найбільш несприятливих умов аж до останку.

Трагедія під Ратібором тісно вяжеться з пізнішою трагедією У.Г.А. Бо колиб не згинув Вітовський, то хто зна,

яка булаби її дальша доля... День 8-го липня 1919 року залишиться повсякчасно в пам'яті Українського Народу, як пропам'ятна річниця втрати найкращого сина — залишиться і в пам'яті всього колишнього Стрілецтва, що з невимовним жалем згадує і згадуватиме найкращого товариша старшину та провідника..

Державний Секретар Військових Справ полк. У.С.С. Дмитро Вітовський з референтами (начальниками відділів). Сидять від ліва: 1) сот. Др. Волод. Бемко, 2) от. Подляшецький, суд. референт, 3) от. Петро Бубела, тов. С.В.С., 4) полк. Дм. Вітовський, С.В.С., 5) от. Др. Ярослав Білас, санітарний референт, 6) от. Др. Никифор Гірняк, мобіліз. реф., 7) сот. Роман Шипайло, артилер. реф., стоять від ліва: 1) четар Др. Нестор Гаморак, пресовий реф., 2) сот. Юліан Буцманюк, залізнодорожний реф., 3) пор. Сивак, нач. канцелярії, 4) сот. Гриць Герасимович, 5) сот. Бородієвич, ветерин. реф., 6) сот. Семен Магаляс, муніципальний реф., 7) сот. Волод. Тимцюрак, 8) сот. Панчак, персональний реф., 9) проф. Іван Боберський, член пресового бюро.

Галич, застромлюючи на ратуші колишньої княжої столиці побідний український прапор.

Сотня Вітовського належала до найкращих частин У. С. С., від неї виходили найкращі стрілецькі думки, що уформлені її командантом упроміювали все Стрілецтво. Тодішній сотник Вітовський був ідеологом У. С. С. — в його мозкові кристалізувалися найкращі думки та назрівали великі пляни для визволення

Визвольний відгомін на Лемківщині

Написав *о. Зиновій Флюнт*

Лемківщина, цей гарний куток української землі, була перед війною так затуманена москвофільством, що здавалося, що вона зовсім пропала для української ідеї. Виховувана від довгих літ різними агітаторами в москвофільському дусі, усі надії своєї незавидної долі покладала на могучу Росію. Українці були на Лемківщині дуже слабо організовані, тому й малий мали вплив на людей. Як де й вони старалися поширити свої часописи та книжки, противники усе знайшли спосіб спаралізувати їх вплив. Притім не перебирали противники в середниках і впоювали в несвідомий народ таку шалену ненависть не лише до української ідеї, але й до самої назви „Україна“, що народ по нинішній день не може отрястися від цього дурману!

Правда й те, що Українці зовсім, або дуже мало цікавилися Лемківщиною. Не старалися пізнати цей народ, вплинути на нього, виховати його для української ідеї. Як мало цікавилася наша Галичина Лемківщиною, бачимо і з того, що коли збирали українські землі до новоповсталі Української Республіки, за Лемківщину сказано дуже побіжно та неясно! Лемківщина була обсаджена майже виключно москвофільськими священниками і учителями. Українці боялися чомусь поселюватися між Лемками. Їх „відстрашувала“ лемківська „бесіда“, далека віддаль від Східної Галичини та недоступність гір.

Було лиш кілька діяльніших одиниць, як пок. Яворський в Новому Санчі, Марітчак в Яслі, та пок. о. Ф. Кісільовський в Грабі, які по своїм силам робили освідомлюючу роботу. Але цих робітників було замало. Тому виключний вплив на народ мали москвофіли й вони закріпили в нім свої ідеї. Головною ідеєю було насаджування в селах Лемківщини російського православ'я, яке мало на меті не лиш розбити українську церкву, але й народ, та ще дужче закріпити нахил людей до всемогучого білого царя!

Прийшла світова війна. Поминувши велике спустошення, яке прийшло з нею, війна зліквідувала почасти москвофільський нахил тутешніх людей. Спритні агітатори, які усякими способами заціплювали й підтримували москвофільство, благорозумно зникли з виду. Їх ученя, народ, посуджений в державній зраді, опинився по австрійських островах смерті. Богато пішло з відступаючими російськими військами й розбрилося головно по Великій Україні. Там пізнали, що тамошній народ й бесідою й звичаями той сам, що вони, та що Великороси, за яких вони себе тут почували, далекі й відмінні. Вони приглянулися повстанню української держави, деякі працювали в українських установах. Ба, деякі й служили в українських арміях.

Цей рух мусів на них впливати освідомлюючо й, вернувши домів, принесли вони зміну своїх давніших москвофільських поглядів. Також несовісна робота москвофільських провідників в Росії відсунула їх від так захвалюваного ними „єдинства“ галицького народу з великоруським. Тих, що лишилися в дома, змінили до непізнання російські війська, між якими було багато Українців. Українські салдати, хоча й не

дуже свідомі своєї відрубности, всежтаки відчували, що Лемки їм близчі, як їх російські товариші. Їх їдала й бесіда і вдача. Навіть московські команданти робили ржницю між Лемками, а своїми салдатами. Вони впевняли Лемків, що вони „хахли“ такі, як ці „хахли“, які служать в їх арміях, що вони зовсім відмінні від великоруських „кацапів“. Ці назви, на зазначення ржниць між обома народами, лишилися ту до нині. Ці „хахли“ вчили наших людей українських пісень, між якими пісня „Катерино, вража дочко, що ти учинила“... довго ще співалася молодими Лемками. Вони радше приставали з нашими людьми, як зі своїми воєнними товаришами „кацапами“.

Цей вплив українських військових частин російських армій на Лемківщині, та освідомлення наших людей, які повернули з бувшої Росії, не могли не вплинути на те, що давніші москвофільські погляди Лемків малі та слаби. Лемки стали цікавитися більше українським рухом й мали надію, що Українці ними більше займуться, як досі. Ці надії розвивалися, як світова війна добігала до кінця.

Заключення мира осередними державами з молодією Українською Республікою в Берестю литовським, було вихідною точкою надій Лемків. В деяких селах Лемківщини відслужено з цієї нагоди урочисті Богослуження. В тому селі зібрано більший даток на справлення на цю пам'ять фелону. Народ став вірити, що нова держава візьме бідну й забуту Лемківщину в свою опіку.

І від цієї хвилі Лемківщина задихується від найрізномірніших поголосок, які, то збільшують її надії, то охолоджують її сподівання.

З кінцем жовтня 1918 р. дочулись Лемки, що цісар Карло видав маніфест, в якому обіцяє перебування Австрії на народні держави. Між іншими має повстати українська держава в Східній Галичині, та що кожний народ має вибрати Національну Раду, яка поставила свої жадання до держави. Дочулися, що Українці у Львові проголосили самостійну українську державу, обіймаючу цілу територію заселену Українцями, в тім і Лемківщину. І вже в першій половині листопада 1918 розходиться по Лемківщині така „певна“ вістка, що українські війська занявши Львів, Стрий, Дрогобич, йдуть на поміч Лемківщині й угорським „Руснакам“, одні північною Угорщиною, другі від Сянока.(?) Наводжу цю поголоску як характеристику для надій Лемків. Завдяки їй в одному селі в ясельському повіті уформовано щось в роді міліції, яка плянувала получитись з наступаючою українською армією.

Покладаючи надію на майбутню поміч, почалась на Лемківщині повинь віч, нарад та сходин, які відбувалися майже в кожному селі. Однак ці наради використали старі агітатори, які знову з'явилися на Лемківщині. Вони, бачучи теперішні симпатії народу до українського руху, порозуміли, що народ, який по муках в Талергофах і в Росії слушно уважав їх за спричинників його недолі, відвернеться від них. Тому взяли спритно цей рух в свої руки. Зразу йшли спільно в Українцями й удавали їх великих приятелів.

Бо не могли наразі не йти з ними. Народ чув про мозольну боротьбу Українців з Поляками в Східній Галичині, побачив, що давний клич агітаторів, будьто Українці а Поляки то одно, це зловна їх видумка. А вкінці Українці розтягнули свою новоповсталу державу й на Лемківщину.

Віча почались в Горлицькому повіті. На них жадано зразу, щоби не ділити народ на партії, лиш одним фронтом йти до мети. І здавалося, що народ покине стару дорогу й звернеться зовсім до української ідеї. Та не так склалося. Агітатори, видячи, що Українці на Лемківщині заслабі, та що нема надії на зміцнення української держави, змінили фронт й цілою силою стали нищити симпатії Лемків до української ідеї. І почали горнути народ до себе старою демагогією та новими кличами, що „Українці розбили Росію, що вони лиш про око воюють з Поляками, що вони видали їх до Талергофів і т. п.“ А щоби здавалося, що вони щось для народу роблять, кинули клич, що Лемківщина не може ніяким правом належати до Польщі.

З повіней віч згадаю за деякі, щоби вказати, як москвофільські агітатори нищили сподівання Лемків та їх симпатії до української ідеї.

Дня 17. листопада 1918 відбулося інформаційне віче в Святковій, на якому москвоф. агітатор Собін старався розбити народ, ділячи його на москвофілів і Українців. Коли зібрані звернули йому увагу, що під теперішню пору не порадно вносити роздор в народ, поіритований кричав, що „української держави ані в Росії, ані в Галичині нема, бо усе населення вважає себе руским“. А бачучи спротив, заповів головне віче в Гладишові, де сподівався, що там свою киринну роботу доведе до кінця. 27. XI. 1918 відбулося заповіджене віче в Гладишові, куди Українці Горлицького й Грибівського повітів листовно запросили делегатів, щоби по можности як найбільше Українців взяло в нім участь. Нажаль було це віче москвофільською демонстрацією. В комітеті були й Українці, яких однак не допущено до слова, а численно зібрані агітатори різного покрою, по словесях своїх ідей, ухвалили резолюцію того змісту, що Лемківщина не може належати до України, лише до Великої Росії, та що вона має вислати на мирові переговори свого делегата. В тій цілі мається в кожному селі вибрати по 5 членів, які у всіх справах мають відноситися до „Русскої Ради“ в Гладишові. Повстала т. зв. „Лемковская Республика“! По селах почались вибори згаданих членів, які збирали складки на поїздку делегата, якого й сама „Русская Рада“ не знала, куди висилати. Заряджено дальше вибір в кожній громаді т. з. „сільського суду“ з 4. членів, які, зложивши в церкві присягу, мали розсуджувати менші проступки громадян і т. д.

Польська влада толерувала зразу віча й зарядження „Русскої Ради“, бо була заслаба та неупорядкована, а до цього сподівалася, що боротьба Українців і москвофілів вийде їй на добро. Однак вже в грудні 1918 р. Польща уже більше стає інтересуватися розполітикованою Лемківщиною, насилає своїх „легіонерів“ (як звано скарбову сторожу), присилає покликуючі карти до польського війська, жадає вибору різних комісій і т. ін.

Міжтим вертають полонені з Росії, які ріжними дорогами через Галичину добиваються домів. Декілька з них було в українському війську, довше служити в нім не хотіли, лише чимскорше утікали домів, при-

носячи синьо-жовті відзнаки на шапках та найріжнорідніші вісти з перебігу українсько-польської війни...

Народ дочувся дорогою через угорську Україну, що в Станиславові 3. I. 1919 р. проголошено злуку цілої австро-угорської України з Великою Україною. Набрив знову надії, бо до злуки мала належати й Лемківщина, та що поміч молодій державі недалека.

Побачивши те, москвофільські коріфеї стали розбиватися за тим, щоби Лемківщину приділено, покищо, до Чехо-Словаччини. По відбуттю тайних сходин „Русская Рада“ рішила вислати з цим бажанням депутацію до Чехів. Про поїздку членів цієї ради ходили ріжні вісти: Чехи прийнялиб Лемків під свою „високу руку“, як на це пристане Україна, закидали Лемкам байдужність до своєї власної держави. Ба, навіть сам головний делегат до Чех о. Юрчакевич признав, що президент Чехослов. Республики заявив депутації, „що найліпше булоб, якби Лемки „соединились“ з Українцями Східної Галичини“. Говорилось і таке, що Чехи склонні прилучити Лемківщину до своєї республики доти, доки не відбудується Росія! Таке жадання поставила „Русская Рада“ на вічах в Фльоринці, Брунарах п. Грибів, Криниць і других місцевостях.

Польські часописи зняли з цього приводу крик, звертаючи увагу польської влади на цю роботу „rozczywuch starorusinów“. В дописі з нового Санча „Intrygi czesko-gosyjskie na Lemkowszczyźnie“ краківський III. Kurjer, представивши агітацію старо-русинів за прилученням Лемківщини до Чехо-Словацької Республики при помочі проклямацій чеської влади, поширюваної під заг.: „Hlas guskeho lidu“, а виданої по чеськи і українськи, жадає, щоби польська влада занялася цією агітацією, бо „jest rzeczą niesłychaną, aby w państwie naszym sfory najrozmaitszego rodzaju precliczków i czarnosieczniców bezkarnie grasowały po całym Podkarpaciu!“ На чолі старорусько-чесько-словацької акції стояв бувший посол до галицького сойму Курилович з Сянока, адвокат з Мушини др. Гассай, який перебував як старо-русський муж довіря при чеській владі в Празі, бувший посол до угорського сойму др. Бескид з Пряшова, редактор „Голоса Русскаго Народа“ в Пряшові Дмитро Вислоцький і др. Проклямація з 9. II. 1919 заявляє в імені Лемків, що „від нині уважається Лемківщину як автономічну часть Чехо-Словацької Республики“. А пряшівський „Голос Русскаго Народа“, орган „Карпато-Русской Народной Ради“, в дописі з Лемківщини „самимъ рѣшителнимъ образомъ“ протестує проти „дѣлежа Карпатской Руси и требует на основанію права самоопредѣленія народнаго голосованія въ сѣверо-западнихъ Карпатахъ на т. зв. Лемковщинѣ“. Цей плян плебісциту зацікавив наших Лемків, однак загал дивувався, чому угорські Українці не жадають такого плебісциту на Чехо-Словакії. Вправді говорено тут про якусь велике віче в Ужгороді, на якому рішено жадати прилучення угорської України до Вел. України, та що українські війська заняли уже Мармарош-Сигот, Гомонну... Одначе це були лише вісти, які серед тодішних часів не належали до рідкості...

Міжтим лемківські делегати їздили по Чехах, нараджувалися, торгували, пирували, а народ годувався вістями, чекав та туманів...

А тимчасом польська влада закріплювалася на Лемківщині. Пограничні села обсаджено зразу т. зв. легіонерами, а згодом скарбовими стражниками, які не лише мали стерегти границь від перемитників,

але пильно глядіти за агітацією, яка звідтам ішла. Вислано й карні експедиції до сіл, в яких сиділи проводирі чеської орієнтації, які за одним замахом її зліквідували.

Ще якийсь час ходили по селах Лемківщини глухі вісти, що Лемки будуть таки прилучені до чеської республіки. Ці вісти йшли з Америки, яка мала зайнятися долею Лемківщини.

А в Східній Галичині Поляки йшли побідно вперед, українська армія малла, та уступила вкінці за Збруч. Невдачу Лемки відчули, та стратили усяку надію, якою перше жили, що Українці, заволодівши Східною Галичиною, упімнуться і про Лемків. Рівнож пропало сподівання, що Лемківщину прилучать до Чехо-Словакії. Агітацію здушено, а проводирі чеської організації поховались...

Цей рух на Лемківщині, хочай не приніс сподіваних наслідків, мав цю добру сторону, що вона розрухалася та стратила багато з давного упередження до української ідеї. І хоч під теперішню пору москвофільство сильно піднесло голову та наново заволоділо Лемківщиною в новому православному русі, всежтаки українські стремління та надії з часів великих днів не пропали марно. В деяких селах Лемківщини повстали Читальні „Просвіти“ та кооперативи під проводом Українців, що немислиме було в передвоєнних часах. Народ горнеться до української книжки та часопису, якого передше й не видів і не чув...

В Грабі 28.III. 1930.

З портретів В. Перебийноса. — Хорунжий 6-ї Запорізької Бригади Кобиляцький, представлений за незвичайну відвагу в бою під Коропцем до підвищення в сотники.

Два спомини

Написав Василь Горбай

I.

Кінець 1918 р. Девята сотня УСС. держить позиції в Ляшках мурованих. Ляшки і Малехів майже одно село, розділене залізничною лінією Львів-Сапїжанка. Ця лінія творить тут невеликий насип. Саме на тім насипі по стороні Ляшок окопалась одна чета і обезпечує Ляшки від Малехова, а 2 чети окопалися від сторони Френелівки, звідки сподіваний ворожий наступ під охороною панцирки. Від сторони Малехова нема нам чого боятися. Ворожий скоростріл уміщений коло костела, який ще вчора перед полуднем досить дошкулював всім, розбив двома чудесними сальвами з батареї сот. Воввідка. — Тепер на залізничім шляху стоїть наш скоростріл, такий гарний, новенький Шварцльозе. Дивиться своїм одним оком між хати Малехова і час від часу злісно затуркоче, як десь покажеться ворожий вояк. Панцирний щит криє скорострільчика — який чваниться скорострілом, як не знати чим.

Аж рука свербить, так хочеться спробувати пустити кілька стрілів. Прошу скорострільчика: — Товаришу „старший“, дайте спробувати, як бє ваша машинка! Та де там! Ані за три папіроси не хоче. — Як ні, то ні. Овва, обійдусь, може як прийде другий на зміну, тоді може вдасться...

В Малехові ніхто не рухається. Скорострільчик мусить, як сам каже, „на мінутку“ відскочити. Сідаю

за скорострілом і прошу Бога, щоби тепер там появилася яка ворожа маківка. І дійсно, придивляюсь: стоїть коло стодоли з крісом в руці і дивиться на наш бік. Обертаю легко скоростріл трошки на право, мірник добрий. Так! Серце бється, малий натиск і скоростріл дροжить в руках, та-та-та — та-та-та-та і сипнулись кулі коло ніг ворожого вояка. Бачу добре, як земля зі снігом підскакує коло ніг. Антек аж підскочив, кріс випустив з рук і зник. Чи цілий — не знаю. А ту вже летить засапаний скорострільчик, штани в руках, ремінь на шиї і кричить, немов сказився. Толкую, що показалося 10 ворожих вояків і я „мусів“. — Втихомирюю гнів скорострільчика папіросом, надходить зміна і ми зі скорострільчиком йдемо пообідати, кожний до своєї часті. — Бє, — кажу, — добре твій скоростріл і прикидаюся, якби я на тім розумівся. Скорострільчик надувається гордощами, а я, щоби позлостити його, тягну дальше: — А бивби ще краще, якби мав кращу обслугу — і даю ногам знати. Скорострільчик махає кулаком і прямує до своєї кухні.

II.

Час від часу заїздила перед Ляшки ворожа панцирка і гнівела наших хлопців. Правда, до тепер шкоди великої нам не наробила, але могла. А потім панцирка любила собі станути коло Френелівки і за-

лога рекувала, що удалося, головно поживу. Ми з одним скорострілом не могли нічого панцирці зробити. Щоби мати обезпечений бік від Френелівки, треба було висадити залізничий шлях за Френелівкою. Чет. Гачкевич зажадав в команді курія вибухового матеріялу, а нині під вечір надійшло кілька бляшанок екразиту. Як потемніло, рушило нас 5 з чет. Гачкевичем зал. шляхом наперед. Напереді яких 40 кроків йшла стежа: 2 стрільців по одному з кожного боку насипу, а ми з екразитом, з джаганями і лопатою за ними. Всі ми мали на собі білі простирала, щоби не відрізнитися від снігу, який покривав тоді поля. — Від Збоїск нісся спів ворожої частини.

Добре, що там кричать, ми можемо тим ближче підійти. Йшли ми вже з яких 20 хвилин, або пів години, уважаючи, щоби не робити своїм ходом жадного гамору. Дійшли ми врешті до якогось містка. Тут зложили ми свої річі, а яких 50 метрів за містком зачали свою роботу. Щоби працювати тихо, не могли ми уживати ані джаганів ані лопати. (Яких 100—130 м.

від нас напереді була наша стійка). Камінчик за камінчиком вибирали ми пальцями, часом помагали багнетами й за якої пів години були 2 діри під шинами готові. Заложено ладунки екразиту і всаджено запальні набої з льонтами. Гачкевич запалив під плащем сірник і приложив до кінців запальних шнурів. Сійки зперед нас відкликано перед хвилиною. А тепер всі бігом під місток й чекаємо. У Львові десь на вежі бє годинник „бам-бам-бам“ поважно дев'яту годину. Від Збоїск несеться якась нова пісня. Блиснуло. Сильна детонація заглушує все, земля аж затряслася, а коло нас зачало падати каміння і залізо. В Збоїсках стихла пісня, а на цілім ворожим відтинку розігратися скоростріли і кріси. І ця музика за кілька хвилин притихла, лиш де-не-де гукнув ще час до часу якийсь стріл на ворожим боці. Певно стежі додавали собі стрільням відваги.

Всі цілі і вдоволені вертали ми до Ляшок.

Ворожа панцирка вже не підїздила більше до нас.

Обозництво УГА.

Написав Ол. Кузьма

Про обозництво УГА. не писалось у нас майже нічого, хоча обози це важна частина всякої добре організованої армії. Без обозу не може обійтися військо так само, як без харчів а навіть зброї. В часі стратегічних рухів або далеких перемаршів обозні ваки, навантажені запасами муніції, харчів і іншого військового добра, це та матеріяльна основа, що забезпечує воякам необхідний виряд і заспокоєння життєвих потреб та робить їх спроможними до виконання оперативних завдань. Тому обозництво є важною військовою категорією, що вимагає великої дбайливости військової адміністрації.

В мої руки попали документи, що торкаються обозництва УГА. Для майбутнього історика нашої визвольної війни (а чейже такого колись діждемося) може придасться оцей короткий огляд нашого обозництва, зладжений на основі згаданих документів.

Частини УГА. формували, почавши від листопада 1918 р., свої обози з матеріялу, який залишився після австрійських формацій, а де це не було можливе, дорогою закупна коней, возів та упряжі від населення. Про якусь плянову й одноцілу організацію обозництва не було тоді й бесіди. Обози повставали самі в міру потреби і в міру того, як творились нові, фронтіві й тиліві формації. Щойно згодом установлено при Державному Секретаріаті військових справ окремі комісії, що мали старатися про потрібні для частин коні, вози та упряж, а також вести евіденцію обозних останків, які залишилися з австрійської армії. Подібні комісії засновувались при більших фронтівих одиницях. Одн часно при кожній окружній військової команді була обозна формація, що мала постачати готові обози частинам, які відходили на фронт, а також робити обозну службу при місцевій інтендантурі.

На загал обозництво української армії в початках представлялось зовсім вдоволяючо, хоча відчувалась

недостача фахових обозних старшин, вояків та одноцілої організації.

В січні 1919 р. Начальна Команда настановила у себе обозним референтом для фронтівих частин кваліфікованого обозного старшину пор. д-ра Миколу Николайчука, який старався зрефрмувати організацію обозів. На протязі одного місяця він завів однаковий лад в обозництві фронтівих частин. Для обозних і кінських справ у запіллі став при Державному Секретаріаті військових справ референтом пполк. Федорович. Відтоді всі справи постачання обозів для армії починались від ДСВС. В його осідку, в Тернополі утворено майстерню, склади обозного матеріялу і збірню коней під командою старшини з обозним вишколенням, пор. Осипа Волощука, який постачав обозні матеріяли для цілого фронту.

Взагалі організацію обозництва переведено на зразок австрійський. Всі обози фронтівих частин підчинено обозному референтові при НКГА, а обози в запіллі референтові при ДСВС. Крім того при кожному корпусі був окремий референт для обозних справ у своєму районі. Великою організаційною справністю визначився особливо пор. Лавро Гайдкевич, референт І Корпусу.

В маю 1919 р. стан обозів числив біля 16.000 коней та 8.000 возів і кухонь. При першому відвороті армії на схід утворено в Іваню Пустім пов. Борщів збірню коней та обозів, де сформовано 6 обозних валок і передано в розпорядження Начальної Команди. Командантом цієї збірні був пор Волощук, відомий зі своєї енергії та роботящости.

В часі реорганізації армії після першого відвороту розв'язано ДСВС., а з ним і кінний та обозний реферат. Всі справи обозництва і коней перейшли до новоутвореної Команди Запілля. Обозним референтом при цій команді став сот. Микита Дячишин, бувший австрійський старшина з обозним вишколенням. За-

для доповнювання обозного та кінського матеріалу для частин утворено в Чорткові збірню коней та обозів, а також обозну майстерню. Встановлено три комісії ремонту коней, які переводили по селах закупна і передавали весь матеріал до збірні обозів і коней, а звідам доставляли частинам. Командантом цієї збірні був чет. Сидір Гардецький.

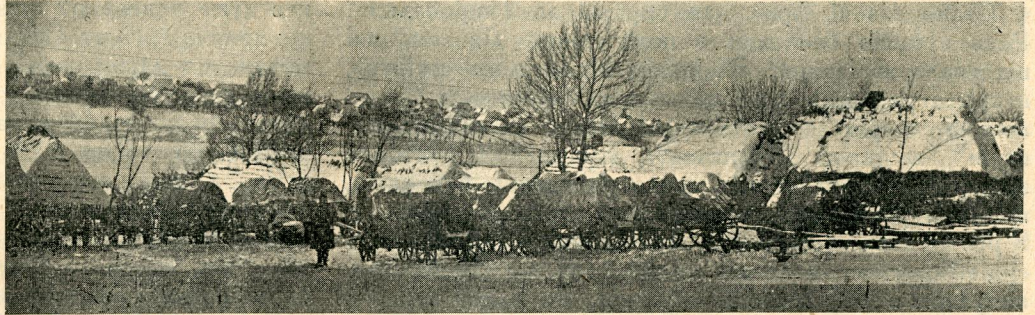
В другій половині червня 1919 р. знесено обозний реферат при НКГА. і всі обозні справи переняла новоутворена Команда Етапу Армії (на місце розв'язаної Команди Запілля). Обозним референтом для цілої армії став сот. Дячишин. Тоді розв'язано також збірню коней та обозів, а на її місці повстав Армейський Запасний Обоз під командою пор. Волощука.

Після реорганізації армії обозний стан значно збільшився, так що в часі другого відвороту на схід в половині липня перейшло за Збруч біля 20.000 коней та 10.000 возів і кухонь.

На новій території за Збручем доповнювано спершу обози так, що корпуси переймали за оцінкою та посвідкою цивільні підводи візників, які не були вже обов'язані до військової служби. Для доповнення обозного матеріалу заложено Армейську Обозну Майстерню, що мала обслуговувати цілу армію. Командантом цієї майстерні призначено обозного поручника Осипа Хому.

Якщо на території Наддніпрянщини в організації обозництва УГА. були які недомагання, то головною

причиною було те, що з браку грошей неможливе було закупно більшої кількості коней та що не в дано в всій час закона про викупно коней й обозного матеріалу. На реквізицію чи грабунок Галицька Армія не пускалась. Деякі слабі сторони обозництва походили також звідси, що старшини, які були командантами обозних валок, здебільша не мали обозного вишколення. Відчувалась потреба окремих курсів для обозних командантів, але серед тодішніх важких обставин влаштування таких курсів було неможливе.

Обоз в зимі на постою

Кінцева доля великої маси обозів УГА. відома. Вони таяли й мали одночасно з вигибаючим військом і в часі переходу останків армії до большевиків з її обозів були також тільки останки. В часі відомої катастрофи під кінець квітня 1920 р. розгубилися й ті останки обозів, ставши добичею не тільки військових переможців, але й цивільного населення.

С. Бадій

1918

*Лягла на Київ
Кремлю тінь,
Шле захід запахи
могильні,
В багно манить
чужа свиріль,
А за Дніпром —
червоний кінь.*

*Пішов народ в роздор,
розтіч,
Забрив між Скиллю
і Харибду,
А Сфінкс приліг до сірих
скиб,
І грізно нам глядить
до віч...*

Полковник П. Болбочан

(Останній акт життя).

Написав: Гр. Макаренко

Уряд У. Н. Р. доходив кінця: не було набоїв, одягів, ліків і сам він перебував у залізничім вагоні в Тернополі. В Тернополі ухвалено післати мого брата до Чех, щоб закупив, що можливо. Брат взяв у дорогу й мене. На другий день ми були в Станиславові. Брат мав справи до Національної Ради і мусів бачитись з політичними діячами, які відбували засідання. Засідання затягнулось до пізна, а нам переказали, щоб не чекати. Ми пішли з братовою на вечерю до ресторану „Одеса“ (давніше „Австрія“, а тепер „Варшава“). Елегантний ресторан з прегарною оркестрою, гарно одягнуеною публикою, не нагадував, що переживаємо трагедію народу! В ресторані за окремим столом самото, задумавшись, сидів Болбочан, коло ніг лежав його пес. Мені зразу кинулося в очі знайоме обличчя, бо я мав зустрічі і балачки з Болбочаном в Полтаві, але, що це дійсно полковник, мене впевняв і братова, бо він бував у них у Києві. З братовою ми умовились запросити Болбочана до свого столика на скляночку кави. Я підійшов до нього і він зразу пізнав мене; пригадали собі полтавські події і поділились пережитими враженнями і перейшли до нашого стола. Я не знав, що він без діла і навіть на „вигнання“, це я дізнався потім з його балачок. Я звернувся до нього: „Пане отамане! Як же ви сидите в ресторані, слухаєте музики, нічого не робите, а на фронті всяка військова людина цінна, а ви булиб золотом під теперішню хвилю, за вами щастя і успіхи. Пригадайте Полтавщину, Чернигівщину, Херсонщину — Болбочан-орел України! Я кріпко вірю, що ви вивелиб нас з цього кута державної смерті. В такому тоні мовила до його й братова. Він задумався, й довго не відповідав, а далі схвильовано каже: „Мене не хочуть партійники, а найбільше от. Петлюра, звать мене авантюриком, лагодять якийсь суд надімною, в таких обставинах нема можливости працювати, тим-паче у війську“. — Що було, те минуло! — кажу йому. — Я піду до Петлюри, просити за вас, він Полтавець, земляк. Він добре знайомий мені ще з Київського зїзду земських діячів України, я постараюсь доказати вашу необхідність в армії. Я ходив теж і за полковника Кудрявцева і вийшло добре, його теж держали далеко від армії, — без діла, а чи ви маєте гірші заслуги перед Україною, як Кудрявцев?

Балачка затяглась більш як 2 години і нарешті ми умовились, що полковник прибуде на другий день в 5-ій годині вечера на помешкання брата.

Справа наша з поїздкою до Чех не здійснилась, було вже запізно їхати. На другий день в назначеній годині дійсно прибув Болбочан. Провели вечер на всяких пригадках; полковник любив оповідати пригоди війни, споминав геройські вчинки своїх козаків та старшин.

По вечері йшла балачка про приїзд його до Тернополя, брат запевнив полк. Болбочана словом, що справа його поворот до війська вийде на добре, що от. Петлюру він „переломить“ своїми доказами, що він не такий злий на полковника, як він собі думає. При кінці розмови Болбочан дав слово приїхати до Тернополя, де стояв уряд.

Днів через три я уже бачив Болбочана коло вагонів в Тернополі. Він побував у брата, в знайомих військових, був гарно настроєний, сміявся, що ми так довоювались, що тільки й маємо української землі, що під вагонами уряду... Одного вечера він зайшов до нас дуже невеселий, розказав, що був у от. Петлюри, що прийняв його от. Петлюра чемно, а навіть сердечно, мовив, що давно чекає на його... бо тільки він один може виконати важне доручення — поїхати за полоненими до Італії, а на фронті він мало буде корисним, бо тепер буде зараз переформування відділів, а коли поверне з Італії з полоненими, то обійме команду якоюсь частиною війська на фронті. Видно було, що йому хотілось зараз бути на фронті, коло тих, що ділили його славу військову, коло своїх побратимів запоріжців. Я зрозумів його смуток!

Я був у от. Петлюри, він теж мене впевняв, що Болбочан найліпше прислужиться батьківщині, коли поїде до Італії за полоненими.

Я знав раніш, що кандидатами на поїздку до Італії є Голубович (був. премієр за Центральної Ради) і генерал Осецький і мають попертя дин партії с-р, а другий військових і що балачки про поїздку Болбочана це лише балаканина і проволока часу.

Зрозумів Болбочана, що переговори в Станиславові і вся розмова його там мала підстави.

Я мав важні справи і мусів виїхати з Тернополя близче до фронту.

Прошло багато днів і я по службовим справам приїхав до годішнього постю уряду в Чорний-Острів. Знайомий старшина запитав мене, чи не приїхав я дивитись на „розстріл“ Болбочана, що відбудеться у 8-й годині вечера і що вже викопана яма...

Здивований я запитав його — якого Болбочана? Як сталося? Завіщо? Він розказував мені про якусь зраду, відозву, Гавришка, що Чоботарів привіз його закованим...

Він кріпко вірив, що Болбочан не зрадить Української Держави, а хіба малі люди звели з ним свої порахунки, шукали його і нашли, за що причепитись. Мені стало важко. Обняв мене смуток, бо і я був завинив, намовивши полк. Болбочана повернутись до війська.

Була вже 5 година, оставалось до кари смерті Болбочана 3 години. Що-ж робити? Чим і як помогти? На от. Петлюру не було надій, бо він дипломатично виїхав на фронт і не вернеться скоро. Смертний присуд, як я довідався, підписав ген. Осецький, тому я пішов до нього. По дорозі зустрів п. Осецьку в товаристві генерала Юнакова і став благодіти їх допустити мене до генерала, що моя справа розходиться про життя Болбочана, що кара смерті є помилкою та порахунком ворогів, партійників, або Москалів... Але на всі мої мольби п. Осецька не сказала, де перебуває ген. Осецький і де його можливо найти...

Я вернувся до брата і поставив питання так: як Болбочан буде розстріляний сьогодні, то я теж покіну з собою, ми є співвинні у цьому ганебному вбивстві, ми намовили його прибути до уряду. Не-

можливо, щоб Болбочан був розстріляний! Роби, що хочеш, ти маєш якусь владу, за щось відповідаєш! Брат порадив „в останнє“ звернутись до міністра юстиції А. М. Лівидького та просити його ратунку для Болбочана. Через декілька хвилин я був у Лівидького. Лівидький, мій товариш по Полтавському Губернському Земству, прийняв мене чемно, порадив закликати й міністра прем'єра Б. Мартоса, щоб зробити нараду з членом Директорії Макаренком.

Я був уже трохи втішений, бо Лівидький і Мартос Полтавці і вони не дадуть забити популярного на Полтавщині Болбочана.

Нарада 3-вох постановила припинити кару смерті і зробити нове слідство.

Цьогож вечера почалось слідство, новий допит Болбочана. Я пішов туди, де був замкнений Болбочан і побачив його на колінах. Він істерично кричав: „моя дружино, донечко, мої рідні, дорогі, спасайте мене.“ Мої нерви не витримали, я сам розплакався, як ніколи в життю і відійшов від нього. А крики його, мольби і молитви летіли все дужче і дужче... Слідство його доручено було вести членові по особоважним справам при Полтавському Окружному Судові Лихопой-Башевському, який при українському урядові займав якусь військову посаду в роді заступника міністра. По переслуханню Болбочана я підійшов до Лихопоя і запитав його, як слідство? „Нічого нового не говоріт, а так напускает сімуляцію, молисья, кричіт, все то не может помочь дилу, должен понесті кару, может быть смерті й не будет.“ — Кричалиб і ви, пане слідчий, колиб над вашою шиєю висіла мотузка — відповів я, знаю, що то за крик! Бо я сам був засуджений німецьким військовим судом в Полтаві на кару смерті. Він обіцяв мене повідомити про кінцевий хід слідства.

Лихопой-Башевський високий судовий царський урядовець, відомий україножер в Полтаві, здається, що кожного борця за волю України, за її самостійність він засудивби на кару смерті. При Скоропадському він був „фаховець“ по розв'язці демократичних українських установ.

Так не знайшовши нічого „протидержавного“ в справах Полтавського Повітового Земства, він знайшов великий злочин Управи: 50 цеглин куплено до земської школи членом Управи без колегіальної постанови Управи і тому діяльність земства застановив. Дуже дивно, як цей ворог демократичного і національного руху, цей злочинець нашого відродження, міг

займати високу відповідальну посаду і судити українського героя? Тільки спасаючи себе від большевиків, цей ворог пристав до Українців, щоб шкодити нам!

По справам праці я з Чорного-Острова відїхав до Проскурова і не міг уже стежити справи Болбочана.

Я дізнався, що 28-го червня забили Болбочана! Страшні річі розказують: що його добила прикладами, коли він упав на коліна. Останні слова були: донечко моя, ратуї мене!

За Кам'янцем Подільським є перша стація „Балин“. Там спочиває його тіло. Його поклонники насипали могилу, обгородили, насадили квітів*).

Будучи в канцелярії Директорії в Кам'янці-Подільському мені показав брат письмо до члена Директорії Макаренка, яким правом він припинив кару смерті над Болбочаном 12-го червня 1919 р., з вимогою дати негайне пояснення. Підписаний був Одринський міністр. Я довго хоронив цей документ, бо він був для мене дивний! Одринський лікар — людина гуманітарної професії, як цей оборонець життя людини міг бажати крові — смерті насильної над чоловіком! Дивний цей лідер с-р жадний на кров, та шей заслуженого вояка!

Йшли гіркі часи нашого перебування в Кам'янці Подільському: Денікінці підходили вже близько, за один перехід могли зліквідувати нас.

Я зустрів на вулиці Кам'янця П. Лихопоя-Башевського, веселого, щасливого, він підійшов до мене і мовив: „Знаєте, я їду до своїх, будет Росія великая, всѣ народи будут вмѣстѣ, харашо будет всѣм, как і прежде, ну что сказать Полтавѣ, вашим дочкам!“

— Дочкам нічого не кажіть, а Полтаві скажіть, що ви приймали участь в убійстві вірного сина України — Болбочана!

„Что дѣлать, не мнѣ одному хотелось, чтобы Болбочан не жил...“

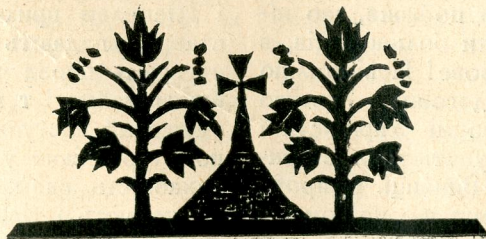
Я не став слухати далі — відійшов від нього.

Лихопой-Башевський поїхав до „своїх“.

Так погіб цей славний герой нашого визвольного руху! Тяжкий мені цей спогад!

Борислав 1930.

*) Редакторові Черв. Кал довелось літом 1920 побувати в Балині. Він шукав за могилою Болбочана і випадково довідався, де вона. Біля будки залізничної на оболоні був ледви знак, що там когось закопано. Стояв похилений хрестик з дощини, на якій була бляшка з видіркуваним числом.

На чисту воду

Написав Дмитро Палійв

(Докінчення)

24 грудня 1919 р. вернув я з сильною горячкою з Літина до Винниці, а як опісля виявилось, це вже були початки плямистого тифу. В кільканацять мінут після повороту прийшли до мене до хати сталі гості: Хвиля, Ковтунович і Микітка. Як кожного дня, почалася дискусія. Але тим разом вже не теоретична. Хвиля від імені Ревкому заявив: „Ми постановили сьогодні нічку вчинити переворот та проголосити владу рад. Переворот вже зовсім приготований. Від Укр. Галицької Армії вимагаємо, щоби вона вже остаточно здецидувалася та чинно виступила в перевороті по стороні радянської влади.“ Усі три большевики пронизливо гляділи на мене, яке вражіння викликала їхня вимога. А моя ситуація була справді невесела і тяжко було здецидувати, що їм відповісти. Бож від вчора ми були вже звязані договором з Армією ген. Павленка, а завтра мав відбутися переворот, але не большевицький, а національний. Проте й постанова і вимога большевиків саме напередодні чину ставила колегію в справді тяжке положення.

Я почав переконувати большевиків, що переворот тяжко цеї ночі перевести, що це вже пізна пора, неможливо є дати доручення відділам У. Г. А., що у Винниці є ще надто сильні відділи Денікінців і т. д. Але це їх не переконувало і вони заєдно відповідали: Денікінці нас не перестрашують, ваших відділів багацько не потребуємо, тільки один-два для асисти, а позатим вимагаємо від вас тільки доручити відділам У. Г. А., щоби вони заховали прихильну неутральність. В міжчасі прийшов ще член колегії В. Чайківський. Я скористав з цього, та на хвилину вийшов з кімнати і пішов до помешкання ген. Тарнавського, яке лучилося з моїм кімнатами господаря. Ген. Тарнавського поінформував я про задуми большевиків, при чому зазначив, що від думки перевороту вони ніяким чином не хочуть відступити. Ген. Тарнавський висказав погляд, що до перевороту не можна допустити, видав відповідні телефонічні доручення К-мді міста та задецидував виїзд Нач. К-мди на винницький залізничий двірць ще тої ночі, вважаючи, що вигідніше для Н. К. буде очікувати подій там, як у середині міста. —

Я вернув в конференційну кімнату з постановою за ніяку ціну не допустити до большевицького виступу. Десь коло 11-ої год. ночі, коли побачив, що ніякі аргументи не в силі переконати большевиків, я встав і різко заявив слідує: Панове! Повідомляю вас, що У. Г. А. підписала вчора договір з Армією ген. Павленка і станула на платформі Української Народньої Республіки. Завтра наступить торжественне проголошення влади У. Н. Р. у Винниці. Супроти цього Укр. Галицька Армія не тільки що не може вам в перевороті, але кожную вашу пробу здусить силою. Тому я вам не раджу сьогодні нічку нічого підпримати.

Большевики остовпіли. Від півтора місяця перемоворювали вони з нами, як з правдивим Ревкомом і щойно в децидуючий день на годину-дві перед

виступом вони довідалися, що були в блуді. Вони були сильно схвильовані. Дискусія закінчилася сама з себе, тільки Ковтунович пробурчав „так от куди стежка в город“. Члени Ревкому почали збиратися до відходу. Я запевнив їх, що їм особисто тепер нічого не станеться і як звичайно додав їм для безпеки одного стрільця, щоби відпровадив їх через головні вулиці міста. Тільки Хвиля не вдержав і при прощанні по ширости заявив: „Зловимо — розстріляємо.“

Тої ночі у Винниці було зовсім спокійно. Большевики не важилися виступити тільки з власними силами, тай ще маючи проти себе У. Г. А. А серед частин У. Г. А. вони не вели безпосередньо ніякої акції і не мали своїх членів, здаючи роботу в армії всецїло на наш „Ревком“, якого взагалі не було. Але на другий день рано виявилася причина, чому большевики за всяку ціну хотїли робити переворот. Червона армія розпочала генеральну офензиву на відтинку Галицької Армії. Після заняття Козятина червона армія посувалася в напрямі Винниці, доходячи вже до Калинівки. Як згодом виявилось, винницький Ревком дістав доручення від свого центра вчинити переворот у Винниці і Жмеринці рівночасно з захопленням черв. армією Калинівки. В цей спосіб хотїли большевики в одному дні опанувати ціле Поділля.

Несподіваний наступ червоної армії і захоплення Калинівки, що лежить 50 верств на північ від Винниці, перечеркнуло усі намічені пляни. В атмосфері евакуації Винниці не можна було думати про торжественне проголошення влади У. Н. Р. Члени „Ради Республіки“ виїхали негайно з Винниці в напрямку Немирова, а Начальна Команда У. Г. А. відїхала поїздом через Жмеринку до Крижополя. З півночі відступав І-ий Корпус, якого команда (корп. кмд. полк. Шаманек) примістилася у Винниці. У Винниці осталися з членів колегії от. Лисняк і я. Ген. Тарнавський заявив при відїзді, що і він уповноважує нас до всяких ділань, що ми зробимо — це буде для нього обовязуюче. В міжчасі Винницю (якщо не помиляюся 26-го грудня 1919 р.) займає з своїми повстанцями Шепель. Не оглядаючися, що там була Команда І-го Корпусу У. Г. А., він іменує свого команданта міста і рядиться як сіра гуска. Між частинами У. Г. А. і Шепелем приходить до острого конфлікту. Повстанці нападають на обози відділів У. Г. А., які відступають перед черв. армією, рекуїрують коней, рабують майно і т. и. Полк. Шаманек грозить, що буде змушений виступити проти повстанців оружно. Я вічно інтервенію у Шепеля, він обіцює, що вкоротить нахабність своїх повстанців, але напади повстанців не устають і тільки з трудом вдавалося погамувати полк. Шаманека від рішучого виступу проти повстанців. При цьому наступив ще один конфлікт. Шепелеві з вигляду 20-літньому хлопчині, а може мав 24-5 років, перевернулося в голову. Одного разу в розмові зі мною Шепель поставив вимогу, щоби полк. Шаманек, який заїхав в його район, прийшов йому пред-

ставитися. Ріночасно з тим заявив він, що інакше вважатиме галицькі відділи нельояльними супроти нього і не перебере ніякої відповідальності за відношення до них повстанців. Я намагався переконати Шепеля, що його вимога є не на місці та що саме він повинен піти перший до к-нди І-го Корпуса, що він молодший віком від полк. Шаманека, ну і врешті Шаманек є к-том корпусу регулярної армії ітд. Але це Шепеля не переконувало. Вимога його була — як заявив — остаточна. Я вийшов від Шепеля з тим, що перекажу це полк. Шаманекові. Але очевидно, про це я й не згадував корпусному командантові, а ради зліквідування дивоглядного конфлікту по годині повернувся до Шепеля і заявив, що приходжу офіційно від полк. Шаманека, який зайнятий є военними операціями — з привітом для отамана Шепеля. Шепель не був з того зовсім вдоволений, але не знав, що робити і просив мене, щоби я від нього передав привіт полк. Шаманекові. Таким чином цей „важний“ конфлікт залагоджено і повстанці здається дістали доручення від Шепеля, бо перестали атакувати Галичан. Про це я ніколи полк. Шаманекові не розповідав, бо на того рода історії він був дуже вразливий.

Отже ситуація представлялася слідує: гро армії не могло відв'язатися від червоної армії і свобідно перейти в район Христинівки, щоби там стрінутися з Армією ген. Павленка. Треба було відступати з боем. У Вінниці були повстанці Шепеля і вони нормальний відворот тільки утруднювали. В районі Жмеринка—Крижопіль—Бірзуля були ще доволі сильні відділи „союзника“ Денікіна, проте не можна було нічого підприємати такого, що видавалосяби Денікінцям підозрілим. Їх командування заєдно домаглося, щоби відділи У. Г. А. їхали в район Одеси. Тимчасом Нач. Команда видала приказ, щоби поза Бірзулю не виїжджати. Денікінці підозрівали, що на щось заноситься, тому панувало вічне напруження. А по шпиталях і касарнях Вінниці, Жмеринки і других місцевостей лежали тисячі стрільців і старшин У. Г. А. хорих на тиф, яких евакуувати не було ніякої змоги. За два-три дні захопить цей район червона армія. Що станеться тоді з ними? Це не давало

нам спокою тимбільше, що з Ревкомом були зірвані взаємини.

І тоді прийшла мені думка — в якийсь спосіб знов нав'язати з большевиками переговори. Я переговорив з пок. Опокою і Шекериком — Доникивим та представив їм свій плян. Вони мали дібрати до себе ще кількох людей, створити „Ревком“, увійти в переговори з большевиками та таким чином ратувати тих хорих, що остануться на місці. Вони погодилися, а тоді я зв'язав їх (невидимими для большевиків зв'язками) з Хвилею і Ковтуновичем. Большевики незвичайно зраділи, що натрапили на дійсний ревком, вели з ним переговори і заключили умову — відомих 12 точок, а завдяки якій хорих Галичан не потрактувала червона армія як ворогів.

29-го або 30-го грудня от. Лисняк і я з маленьким відділом кіннотчиків виїхали в напрямі осідку Нач. Команди. І-ий Корпус відступав на другий день на Немирів, — в район Тульчина. Я припускав, що Нач. Команда вже знайшла зв'язок з ген. Павленком та приготувала плян спільної акції. Але до Нач. Команди я вже не доїхав. В Шпикові по нічлігу пускався я в дальшу дорогу, але о власних силах вже не міг вилізти на коня. Мене підсадили, але з коня я спав. Закликали лікаря, а він ствердив, що я маю 40° горячки і виступила вже тифозна висипка. Виявилось, що я мав плямистий тиф вже цілий тиждень. Їхати не було як і я остався в Шпикові, куди на моє щастя надїхала лічниця IV Бригади і проф. Гайдучок мною заопікувався. Моя роля в цьому періоді таким чином закінчилася.

А тимчасом в Нач. Команді багацько змінилось. Ген. Микітка ще находився в стані реконвалесценції, а вже за намовою полк. Ціріца переняв команду Армії і Нач. Командантом став фактично полк. Ціріц. Не було нікого, хто переконавби ген. Тарнавського, що в найбільшій інтересі Армії він повинен був команди не випускати з рук. З хвилею обняття команди ген. Микіткою і Ціріцом впав цілий плян сполуки з Армією ген. Павленка. Вони оба були приклонниками вдержання союзу з Денікіном до самого кінця. Спроба — виплисти на чисту воду закінчилася безуспішно.

Під Кристинополем

Написав пор. Іван Околот

Було це ще в початках нашої визвольної боротьби. Увага проводу Української Галицької Армії, яка щойно організувалася, звернена була на боротьбу за Львів. На пограничних теренах Галичини оперували, менш-більш незалежно від себе, поодинокі групи партизанським способом. До відділів, що оперували в районі Угнів-Белз, приділена була батарея пор. Івана Околота.

По заняттю Белза ворожими відділами 28 січня 1919 р., подалася батарея в напрямі Кристинополя. Дорога була тяжка, коні помучені, гарматчики невиспані, зголоднілі і перемерзли. — В 10 год. вечером занято кватири в західній кінці Кристинополя. Командант батареї удався до команди відтинка, яка находилася в „середмістю“ Кристинополя, по нові при-

кази. Приказ звучав: Батерія візьме участь в загальнім наступі на Белз. Початок наступу 29. січня 8 год. рано. Переконування команданта батареї, що з огляду на страшну перевтому людей і коней приказ є майже неможливий до переведення не мали успіху. На жадання вручено йому цей приказ на письмі. З тим відїхав він до постою батареї. Ані словом нікому про це не згадуючи, о год. 3. рано заалармував батарею. Годину пізніше машерував вже в напрямі Белза. — Піхота, що майже вся з Белзького відтинка скупчилася була в Кристинополі, мала по приказу вирушити з Кристинополя о год. 2. рано.

По одногодиннім марші переходила батарея через село Острів. В селі панувала тишина. Селяни спали, або вдавали, що сплять. Тільки зза угла одної хати

боязко виглянув чоловік, який — як оказалось — був тамошній жандарм. Запитаний, як давно переходила туди наша піхота, — відповів, що цієї ночі з Кристинополя ніяке військо в сторону Белза ще не переходило, та що нашого війська тут немає; тільки він лишився, бо він такий з того села, з Острова. Батерію задержано. Вислано кінну розвідку в напрямі села Жабче. В розмірно короткім часі вернула розвідка з таким звітом: В Жабчу незвичайний рух, гамір і крик. Стривожені селяни з крайніх хат сказали розвідці, що до села зі сторони Белза прибула якраз польська кавалерія. Про кількість її не можна було довідатись. Сама розвідка бачила тільки трьох їздців, що увихалися поміж хатами. Наша піхота не переходила цієї ночі через Жабче. Звіт батерійної розвідки потверджував отже слова жандарма. Тепер вже не було сумніву, що або приказ загального наступу на Белз відкликано, а відклику батерії не доручено, або, що також не було виключеним, піхотинці по причині перевтоми приказу не виконали. В кожному разі батерія знайшлася в не дуже то приємній ситуації. Мимо цього рушила повільним кроком далше. Але недовго прийшлося їй машерувати. Вже з першого горбка за селом показались на дорозі з Жабча до Острова у віддалі 4 км два шwadрони ворожої кавалерії. Батерія дала ще на борзі кілька стрілів і скорим маршем вернулась до Кристинополя.

Командант дав приказ зайняти позицію на західнім вибіжку Кристинополя, при дорозі до Острова. Сам, як лиш кінь міг зарвати, пігнав до команди відтинка, щоби розвідатись про загальну ситуацію та повідомити, що Кристинопіль zagrożений. Сот. Петрик, який сповняв тоді службу команданта відтинка, заявив, що приказ наступу на Белз справді не був відкликаний, але по причині страшної перевтоми піхотинці його не виконали. Батерія мала бути про цей стан повідомлена. Дивно йому, чому цього його наказу

не виконано. Ніяк не хотів повірити, щоби ворожа кавалерія була вже в Острові. Всеж таки видав зарядження для оборони Кристинополя. З тим командант батерії відійшов.

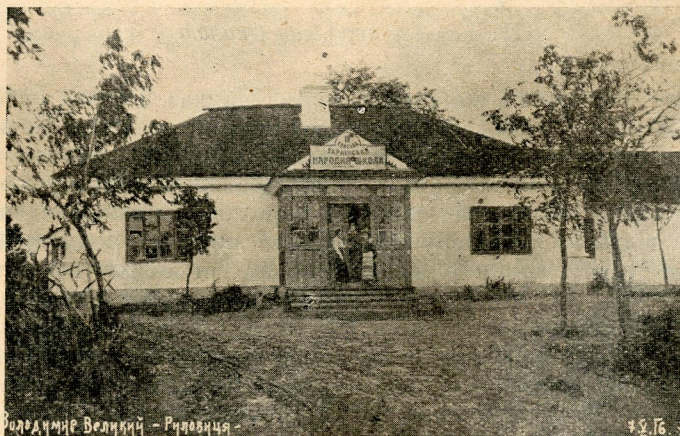
По дорозі стрівув відділ, зложений з 30 людей, що сповняв службу полевої жандармерії. Командантом відділу був хорунжий Козак. Довідавшись в коротких словах про ситуацію, на просьбу команданта батерії вирушив Козак зі своїм відділом до батерійного становища як піхотна охорона батерії. Ще відділ не вспів як слід уставитись по боках батерійного становища в розстрілну, як вже на дорозі з Острова в похіднім порядку появилася польська кавалерія. Батерія отворила вогонь. Ворожа кавалерія розвинулась в боєвий порядок і пустилась до атаки. Безнастанний, скорий і цільний гарматний огонь та відтак крісові стріли охорони проріджували ряди атакуючих. Всеж таки кавалерія зближалася скорим темпом, наскільки позволяв на це глибокий сніг на полі. Становище батерії ставало надзвичайно грізним. Піхотинці з її охорони почали вже поодиноким цофатись в зад. Батерія перейшла на картачі. Гарматчики хотіли дорого продати своє життя. Один картач, що змів п'ятьох, збитих в купку, відважно атакуючих кавалеристів, між ними й команданта шwadрону, вирішив боротьбу на користь батерії. Зперед гарматних дул зачали ворожі їздки розбігатись на боки і чим скорше подаватись в зад. Батерія переслідувала їх нестримним батерійним огнем аж до Острова. По полі, вздовж дороги Кристинопіль-Острів, лежали ранені люди й коні. Атак був з великою стратою для атакуючих відбитий. Мимо цього батерія була приневолена відступити негайно за Буг, бо в часі її ризикованої боротьби з ворожою кавалерією піхота без вистрілу і порядку опустила Кристинопіль і перейшла на другу сторону Буга.

Бої за Володимир Волинський

З оповідань учасників записав: *д-р А. Річинський*

Під час світової війни, за австрійської окупації, Українські Січові Стрільці перевели на Володимирщині значну культурну працю, ба навіть заложили у 1916 до 1917 р. около 48 народніх українських шкіл для місцевого населення. На світлині 1-ій представлено одну з цих шкіл у м. Володимирі — на передм. Риловиця; нині там уміщено школу... жидівську*. По більшості саміж такі старшини стрілецькі вчили дітей по тих школах:

* Для характеристики відносин варто ще зазначити, що дім і ціла та садиба до недавна становили власність місцевої православної катедри кн. Метислава Ізяславича 1160 р., нині відібрано її на користь держави.

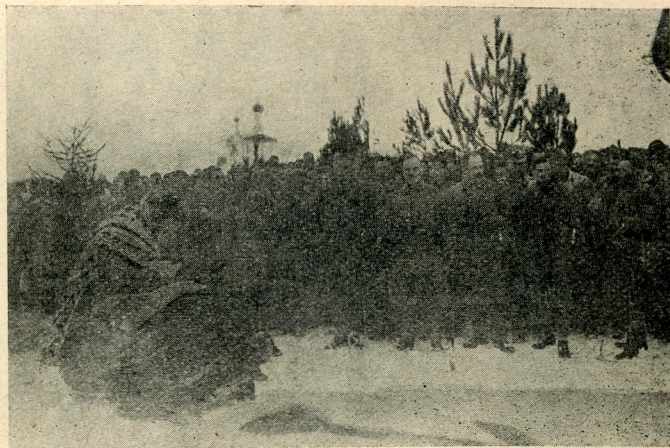
Світл. 1. Українська народня школа під австрійською окупацією у м. Володимирі (на передм. Риловиця).

у селі Мокреці провадив науку Остап Вахнянин, котрий пізніше заложив пласт на Закарпатті; в с. Згорянах вчив дітей Михась Мокрий (світл 2); в с. Бискупичах Шляхоцьких Іван Вербяний (про одне з його звідомлень з накресленням многосторонньої освідомляючої праці стрільців серед волинського селянства вміщено було в „Л.Ч.К.“ 1929, ч. 1). І певно на завжди зістане в народній пам'яті, що навіть за часів будь-що-будь ворожої для славянства окупації, у тяжких і грізних умовах найстрашнішої війни — наші діти дістали рідню школу, а людність українська взагалі не стрічала особливих пере-

пон до свого культурно-національного розвитку. Нині на Володимирщині української школи вже немає ні одної... тільки переховані з часів війни світлини зістали свідками недавнього минулого.

Також і в релігійнім життє стрілецьтво прийшло з помічно місцевому населенню: православні священники перед відступом російського війська на весні 1915 р. повіздили були до Росії (хто з наказу, а хто зі своєї волі); залишена на ласку Божу місцева людність могла користати з релігійної втіхи лише греко-католицького духовенства, й зжилася з ним тим лекше, що незабаром відчула в ньому таки своїх же людей. Ось приміром знімки з Йордану 19 січня 1917 року дають образ тої спільної урочистости українського стрілецьтва й волинського православного населення (світл. 3—4). Стрільцями-ж були впорядковані на володимирським цвинтарі численні військові могили поляглих на війні (світл. 5).

На весні 1918 р. аж до розпаду австро-німецького фронту, в Володимирі стояла вже сіра дивізія. В той час приїздили з Києва від Центральної Ради де-

Світл. 3. Йордан у Володимирі 19.І. 1917 р.

Світл. 2. Українська народня школа під австрійською окупацією у Згорянях.

легати Байло і Сиротенко для навязання звязку поміж ріжними формаціями національного війська (світл. 8).

Нарешті після упадку осередніх держав обсадила м. Володимир українська сотня Ярощука, але не на довго: з поваленням гетьманського уряду в Києві, в грудні 1918 р. місто захопили польські відділи. Та вже за пару неділь — з початком 1919 р. Українці роблять кілька успішних спроб відбити місто й вийти на р. Буг. База українського війська була в той час у м. Торчині, 50 км. на схід від Володимира (не доходячи 20 км. від Луцька): тут власне перебував штаб волинської оперативної групи під проводом полк. Порохівського. З цієї групи окремих курінь — т. зв. „Володимир-Волинський загін“ під командою курінного Гуці 7 січня 1919 р. зробив перший насок на м. Володимир, вибив звідти польську залогу, але не діставши резерв, мусів відступити. Загін цей складався з двох сотень — одної під ком. сотника Юхима Бунди, — другої на чолі з сотн. Тоцьким; людей комплектовано переважно з мобілізованих в районі Торчин—Володимир.

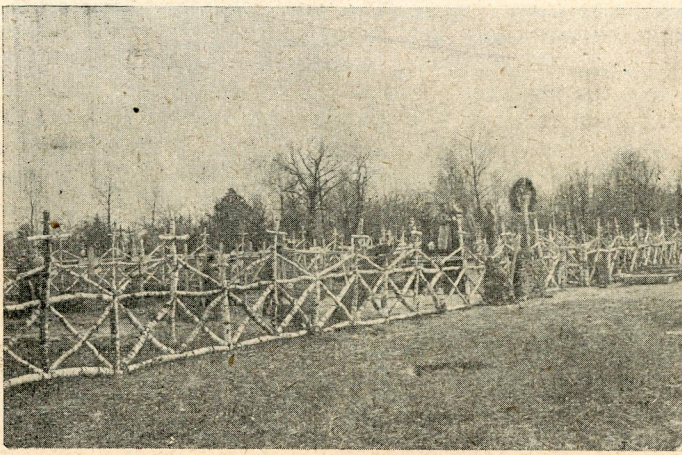
Насок переведено нечаяно нічю з 6 на 7 січня; серед польського війська в Володимирі (загін кап. Яворського і Н. піхотний полк) повстала паніка. Над ранком Українці зайняли місто, але, не дістаючи підкріплень (через брак звязку зі своєю базою), не

з змогли закріпити свого успіху, й під натиском польських резерв відступили. Противник мав тоді досить значні втрати; з українського боку в бою на вулицях міста полягло 12 воєків — 1) Євдоким Микитич Матвійчук (с. Фалемичі), 2) Лукаш Григорович Бічук (с. Яковичі), 3) Лукаш Олексієвич Янчук (с. Яковичі) та ще дев'ятьох незнаних (с. Тумин, Губин та інш.). Крім того були ранені: з Володимира Євдоким Степанюк, Сильвестер Кришук і з міста Локачі — Володимир (Олександр?) Тривевич.

На другий день після того Українці поновно відбили Володимир, але тільки на три дні, вдержатись довше не змогли, бо двох сотень „Володимир-Волинського боевого загону“ було таки замало, а полки — Ямпільський і Кремінецький, що мали давати поповнення, були вже здеморалізовані й розбіглися. В місяці лютім бої за м. Володимир відновилися; цим разом Українці під ком. сотника Юхима Бунди наступали збоку с. Зимно; при тому були ранені: сот. Ю. Бунда (м. Володимир), ч. Іван Малиновський (с. Дігтев), Микола Парій і Микола Яворський (м. Володимир), Наумів (с. Новосілки); убито в боях кільканацять укр. стрільців, в тім числі — з м. Володимира: Семен Залуський, Степан Панасевич, Андрій Шум, чет. Іван Гусь (похований у м. Горохові), жид Фельдакер та інші незнані. А на весні 1919 р. Поляки пішли на схід і в травні вже захопили Луцьк. „Володимир-Волинський боевий загін“ зістав тоді оточений з одного боку Поляками і з другого боку

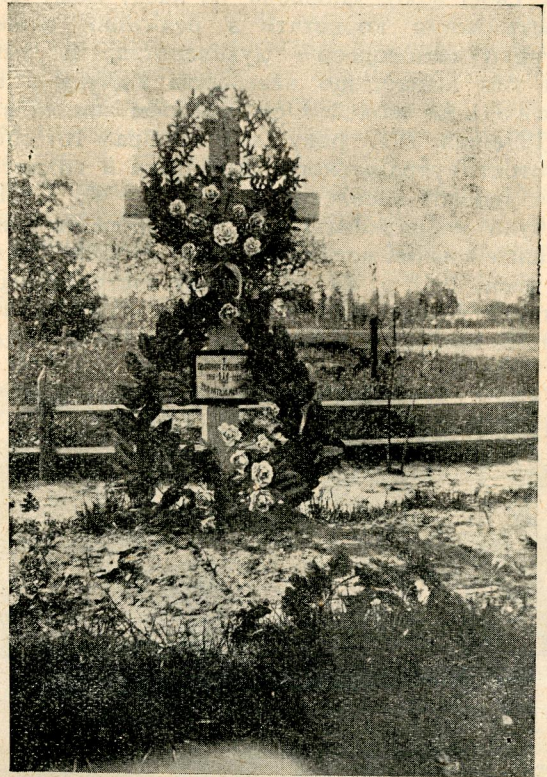
Світл. 4. Поворот з Йордану у Володимирі 19.І. 1917 р.

Світл. 5. Військовий цвинтар у Володимирі з 1916 р.

Верба — старш. Федір Тарасюк; з с. Якович — осаул Харитон Радчук та інші.

Поляглих у бою за м. Володимир 7 січня 1919 р. дванадцять стрільців поховано у братській могилі на правосл. кладовищі в Володимирі (світл. 7). Стараннями місцевого громадянства і пластової молоді перед десятилітньою річницею тих боїв братську могилу

Світл. 7. Братська могила на кладовищі у Володимирі Волинським (12 козаків „Володимир-Волинського боевого загону“, поляглих підчас боїв з польським військом за місто).

більшевиками в районі м. Горохова, але пробився на Дубно й сполучився з рештою українського війська; під той час полягли в боях: Наумів (с. Новосілки) і Євген Григорович Березовський (м. Володимир). З того часу походить якраз знімка штабу „Волод.-Вол. боевого загону“, зроблена в Горохові 6 травня 1919 р. (світл. 6); зліва направо сидять — начальник повітової міліції в Володимирі Микола Баламут і сотник Юхим Бунда; стоять — Микола Панасевич (писар), Юрко Бунда (начальник поставання), Гуща (курінний), Харитон Радчук (осаул), і Федір Тарасюк (старшина для доручень). Бракує на знімку лише другого старшини для доручень, Всеволода Березовського, що на той час був у службовій командирівці.

Окрім згаданих вище (серед убитих і ранених), до складу „Волод.-Вол. боевого загону“, між інш. ще належали: з м. Володимира — Василь Теребуха, Микола Костецький, Олександр Залуський (+), Іван Сойка, Нікіфор Залуський, Іван Гилецький, Володимир Ніконський, старшина Всеволод Березовський і військові урядовці Микола Панасевич та Володимир Мояк; з передм. Островок — Володимир Статкевич, Приймак, Коханський та ін.; з передм. Лобачин — Гриць Цісар, Андрій Воробчук, Антін Залізний, Єрофей Костюк; з передм. Шистів — Іван Пасальський, Сидір Подзізей, Андрій Пасальський, Володимир Поліщук, Дмитро Вихрук, Йосип Пташник; з с. Новосілки — Сидір Козлюк та інші; з села

впорядковано й поставлено дубового хреста з українським тризубом і написом:

Поляглим за Рідний Край
1918—1928
Pro Patria mortuis

Кожної т. зв. поминальниці над цією могилою відбувається „вселенська“ панахида за всіх поляглих в обороні Української Держави.

Світл. 6. Штаб „Володимир-Волинського боевого загону“,

Світл. 8. Байдо і Сиротенко, члени Центральної Ради у Володимирі Волинським,

До історії повстанчого рейду ген. хор. Ю. Тютюника в листопаді 1921 р.

(Доклад начальника Полевого Повстанчого Штабу — полк. ген. штабу Юрія Вас. Отмарштейна)

(Докінчення)

Наслідками короткого заняття Коростеня були:

- 1) випущення всіх політичних в'язнів (600 чол.)
- 2) розстріл Коростенськ. Ч. К. і її сотрудників 20 чол.
- 3) розстріл к-ра і начальника штабу 132 . . .
- 4) велика кількість забитих в ночі червоноармейців і 100 червоноармейців полонених, серед яких знайдено 7 комуністів і політруків, які також розстріляні. Ми втратили забитими 7 старшин і 12 козаків, серед яких були: сот. Стефанишин і хор. Василів та раненими 8 старшин і 6 коз., серед яких полк. Климач.

При стягуванні частин на с. Чигири, з м. Київ приїхав броневик, який обстріляв гарматним вогнем нашу відходячу кольону, але вогонь був неміткий, знаряди*) на 80 % не розривалися і тому кольона втрат не понесла. З с. Чигири кольона вирушила на с. Михайлівку, де був зроблений невеликий привал до 20 год. В 20 год. кольона вирушила з Михайлівки через Васьківці, Межирічка на Дідковичі, де прибула біля 1 год. 3 лист. В с. Дідковичі по причині великої перевтоми людей, була зроблена дньовка. В вечері 8/XI був відправлений на с. Ігнатполь полк. Рембалович з 30 людьми, які дістали завдання висадити залізничний міст на річ. Жерев. Завдання було виконано, охорона моста частинно розігнана, а частинно перебіта і відділ п-ка Рембаловича повернувся в ніч з 8 на 9 лист. З села Дідкович вирушили о 4 год. Через годину по прибуттю біля містечка, з боку Недашків, появилось 10 ворожих кіннотчиків, які були нашою заставою відбиті, при чому виявилось, що в м. Базар знаходиться до 360 чоловік ворожої піхоти, а в Недашках кіннота і тому на нічліг вирішено перейти в Буду Каменецьку (Владовка), де відділи прибули о 2 год.

В Ксаверові було розстріляно голову і секретаря клубу комуністичної молоді.

10-го листоп. о 8 год. ранку кольона вирушила з Буди Камянецької через Юзефівку на Чеповичі. З Юзефівки була вислана наперед підризна команда, яка зірвала залізничний тор в право і ліво від переїзду і зруйнувала телеграф, зрізавши 10 стовпів і був висланий 5 курінь для заняття станц. Неповичі, а кольона пішла просто на с. Чеповичі.

С. Чеповичі і ст. Чеповичі заняті 38 зал.-дор. батом. і кінною та пішою міліцією. На ст. Чеповичі находилась техн. рота з 4 кулем., а в селі піша і кінна міліція чол. до 40 і заліз. рота. Село Чеповичі було заняте після невеликої перестрілки, причому було захоплено 17 коней від кінної міліції і вся кореспонденція на поchtі.

Зі ст. Чеповичі удалося вибити залізничників після упертого півгодинного бою і захопити станцію на короткий час: потрібний лише для зіпсування апаратів і переводних стрілок. Відтак 5 курінь мусів залишити станцію, бо надійшов броневик з Коростеня і почав обстрілювати як станцію так і с. Чеповичі.

В Чеповичах було забрано кілька полонених червоноармейців; а комуністи всілякі втікли.

З нашого боку був тяжко ранений полк. Лисогор і забитий полк. Минаківський; крім них ще двох старшин ранених.

З Чеповичів пішла кольона на Гутку, Вуглачки, Будилівку, де прибула біля 23 год. і розташувалась першою бригадою в с. Вуглачки і другою в с. Будилівка. Дальший вимарш з Будилівки-Вуглачки був призначений на 14 годин 11 лист. Біля 14 год. на півн. від Будилівки появилсь ворожий розїзд 15 чолов. який був відігнаний нашою заставою.

Тоді прибігли до Будилівки... наших козаків, які були захоплені в полон у Коростені і яких зазначений розїзд конвоїрував в напрямі на Київ. Там же по відомостям селян, 9. XI проїздив на селянській підводі ранений старшина з від. Чорного, Антончик,

*) стрільна.

якого обезброїв і хотів розстріляти начальник місцевої міліції. 11 лист. в 14 год. кольона вирушила на с. Дитинець через Облітки, Шлямарку; звідки повернула на Заньки, вивісавши п-ка Ступницького з кінною розвідкою і відділом п-ка Рембаловича (60 чол) для нічного наскоку на Радомишля. Після нічлігу головних сил в Заньках, полк. Ступницький приєднався до них рано 12. XI. в 11 год., не занявши Радомишля по тій причині, що в ночі заблудив зі своїм відділом.

Для освітлення району в право від нашого руху, був посланий роз'їзд на с. Модильово, Дубовин, Мокачі. З Заньків кольона вирушила 12. XI. в 14 год. в напрямі на Чайківку, в якій до кольони приєднався роз'їзд. В Чайківці, яка в большевиків зветься „Червоною Чайківкою“, кольона була обстріляна зі скорострілу большевицької кінноти, скупченої на північ-західному краю села, біля кладовища. При дальшому руху кольони з Чайківки на Пилиповичі, кольона весь час обстрілювалася скорострілами з півд.-захід. краю з с. Чайківки. Дальший рух кольони, починаючи від Чайківки і кінчаючи переправою через р. Тетерів був весь час під безперервним, продольним кулеметним обстрілом з заду, частин ворожої кінноти, яка невідступно переслідувала хвіст кольони.

Таким чином з безперервними аергардними боями кольона пройшла через Пилиповичі, Журавлівку, Березовку, Мінейки і Городск, де переправилась через р. Тетерів. В Городску був даний останній аергардний бій, в якому кінноту підпущено на 50—100 кроків і розстріляно кулеметами і сальвами. Тут кіннота понесла тяжкі утрати і припинила переслідування.

Після тяжкої переправи кольона з обозами рушила далі, перейшла через Київ-Брестське шоссе, знищивши телеграфне połącення і стала біля 3 год. 12. XI. на нічл. в с. Войташовка.

Підчас цього переходу від Чайківки до Козіївки, і також на переправі, ми понесли значні втрати забитими і раненими, кількість яких доходила до 45 чол.; серед них ранений і плк. Кор. сот. Лупенко, стар. лейтн. Білінський і плк. Рембалович.

Після прибуття в с. Войташовку, загальна ситуація складалася так:

1. З'єднання з відділом ген. Нельговського і полк. Палія, заступником якого був Чорний і яким був посланий заздалегідь наказ перейти в район сіл Заньки, Миньковка, Холори, Котовка — не состоялся, тому що ті відділи в зазначеному в наказі часі, в район не прибули. Наш відділ, який мав дуже малу кількість кінноти і збирався побільшити її кіннотою Палія, зробити цього не міг і залишився майже без розвідки, маючи лише слабу кінну розвідку сотн. Хмари, зібрану з випадкових людей не кіннотчиків, які не уявляли собою сплоченої частини і сиділи на перетомлених до краю конях після великих переходів по глибоких снігах, де приходилося кіннями пробивати дорогу.

2. Відділ складався в більшості з піхоти, яка в наслідок великих переходів, значних морозів з сильними вітрами і на 50%, без чобіт, мала майже вся відморожені і попухлі ноги і тому активність її була зведена до мінімуму.

3. Обоз, який возив в шпиталі до 80 ранених і мав більше 100 фір на половину з волами, був надзвичайно великим тягарем для цілого відділу і зробив з нього лише своє прикриття, зменьшуючи

до мінімуму його рухомість і здатність до активних операцій.

4. Набоїв, поповнення яких було цілком випадкове лише від забитих і полонених червоноармійців, поповнювати дальше з якогось складу або бази, годі було надіятися з нашими силами.

5. Ворог, який весь час ухилявся від боїв, від нашого наступу з фронту, привязався кіннотою до нашого хвоста і безнастанно тримав всіх людей в сильному, нервовому напруженні своїми дрібними нападами з заду.

6. Рушницями було узброєно до 50% людей і дальшого доповнення зброєю в найближчих часах не передбачалося. До 35% кулеметів кольта, яких у нас була більшість, попусувалися і направити їх з браку запасових частин, було неможливо.

Така ситуація примусила прийняти рішення, припинити дальший рух в глуп України і повернути назад, з метою повернутися до Польщі і завести там своїх ранених, бо дальший рух в глуп України загрожував тим, що вистрілявши всі набої, цілий відділ зі всіма раненими, складений з людей до краю перетомлених, попавби без жадного опору до рук большевиків.

Для виконання цього рішення, відділ вирушив з с. Войташовка 13. XI. в 9 год. ранку через Царівку, Ставецьку Слобідку, на Негребовку. В Ставецькій Слобідці виявилось, що кіннота, яка переслідувала нас на передодні, в складі біля 600 чол. кінного полку 45 дів. плюс карательні відділи, прислані з Києва в кількості до 200 чол., пройшли за годину перед нами через Ставецьку Слобідку на Кочерево. По дорозі зі Ставецької Слобідки на Негребовку нашу кольону нащупали роз'їзди цієї кінноти і в с. Негребовка ми мали вже аергардний бій з нею.

З с. Негребовки кольона рушила через Раївку на Гуту, Комарівку і Рудню, де прибула біля 22 год. і розташувалася на нічліг. Біля 4 год. ранку 14. XI. передові частини, переслідуючої нас кінноти, підійшли до Гути і почали кулеметний обстріл нашого розташування.

В 5 год. ранку наша кольона вирушила з Рудні на Кодре і звідтам через Язвинку на Майданівку. Аергардні бої біля Рудні і до с. Буди Забуянської дали можливість головним силам з Майданівки спокійно дійти до залізниці біля казарми до ст. Трубецької, в 15 год. 14. XI. Там авангард захопив ст. Трубецьку, взяв в полон 30 чол. охорони, зірвав залізницю в ліво від казарми і зіпсував телеграфічні проводи. Біля 16 год. кольона рушила на с. Поташню під обстрілом з тилу, підійшовшої кінноти. З Поташні кольона не останавлилася і пішла дальше на північ в напрямі на Блитчу, ведучи цілий час аергардні бої. Не доходячи до Блитчі було виявлено, що с. Блитча, Унін і Ханів заняті ворогом, вибивати якого з цих сіл нашими перетомленими людьми було неможливо, а тому кольона звернула в право і пішла просіками, без доріг, в напрямі на с. Леонівку. При підході до цього села, там було чути сильну рушничну і кулеметну стрілянину і крики „Ура“ і „Слава“. Наш авангард і частини, які були у голові кольони, не дивлячись на страшну, як фізичну так і моральну перевтому, кинулись в перед на допомогу невідомим „своїм“, які билися в селі з большевиками, але заки вони добігли до села стрілянина закінчилась і наші частини були зустрінуті з боку с. Леонівки сильним вогнем. Ігноруючи цей вогонь наші частини вірвалися

в село з криком „слава“ аж до церкви, але далше посунутися вже не могли і прикриваючись темнотою ночі вицофалися з села і приєдналися до . . . , які стояли в одній верстві на захід від села. Звідти без доріг, лісними просіками кольона рушила на захід з тим, щоби найти якусь переправу через р. Тетерів і прикрившись цею переправою, хотяй трошки відпочити від наседаючої з тилу кінноти. В лісі, між Блитчою і Леоновкою був зроблений годинний привал, підчас якого для облекшення обозів, були скинуті з фір і спалені всі зайві канцелярії, діла і персональні річі, яких власник не міг нести на собі.

Переправою через р. Тетерів обрано брід по середині між с. Унін і Блитче, зайнятими большевиками. Для забезпечення переправи були виставлені застави в бік села Унін і Блитче. Переправа була надзвичайно тяжка, бо брід глибокий, ранених і майно перевантажувалось з саней на фіри, яких було всього 3. Піхота проходила по збудованих нашими саперами двох кладках.

По переході р. Тетерів, був зроблений годинний привал в лісі, зараз за річкою, після якого кольона рушила на с. Зерево і прийшла в с. Лукашівку і Інвалідну, де розташувалась біля 21 год. 15. XI. будучи з переду, де був команд. повст. армії і нач. штабу, обстріляною міліціонерами, які зразу же і зникли. Ранком, біля 4 год. приїхала больш. розвідка на підводах в с. Ханів і Інвалідну, просто в двір квартири штабу, але обстріляна нашою заставою, втікла залишивши тільки одного політрука, якого зараз і розстріляно.

В 10 год. вирушила кольона через с. Розванів, де передтим спалено нами біля церкви канцелярію Волосного Комітету; далі через Полідаровку, Салішани, в с. Голубієвичі, де був зроблений 2 годинний привал. Від с. Розважів до Рермахевки, весь час арєргардні частини кольони вели бій з переслідуючою нас ворожою кіннотою, яка відстала тільки біля с. Термаховки, де нашою засадою були нанесені їм великі втрати, серед яких був забитий к-р дивізіона. В с. Голубієвичі був висланий розїзд кінної розвідки сот. Хмари в напрямку на с. Залішани. Розїзд приєднався відтак біля 24 год. до сотні.

В 24 год. відділ вирушив на с. Малі Миньки, куди прибув в 5 год. ранку 17. XI. Зараз були виставлені застави на шляхах на Великі Миньки, Голубієвичі, Рудню, Свясоцьке, Звїздаль. Вимарш кольони був призначений на 12 год. в напрямку на с. Звїздаль-Христинівка. Перед самою 12 год. донесли селяне, що в околичних селах М. Миньок, наїхало багато большевицької кінноти і піхоти.

Коли саме витягалась кольона за Звїздаль, впали перші стріли ворожої кінноти з півн.-західного краю с. М. Миньки вздовж кольони. Стрільянина розвивалась, а хвіст кольони витягнувся за село під прикриттям всеї озброєної піхоти, при куліметах. Ворожа кіннота в довгій і густій лаві вперто посувалась вперед і вислала в право в обхід кольони, лісом, не менше 3 ескадронів, які обійшли кольону, атакували її з права і відрізали голову від обозів. Рівночасно був висланий і другий обхід з ліва, який вдруге атакував обози і ще раз перерізав кольону. Після цих атак, ці обходні частини подались на вздогін за головою кольони. Такий несподіваний удар сильною, доброї ворожої кінноти разом з піхотою, яка наступала разом з тилу, викликав замішання, Наща відрізана

вже піхота подалась в ліс здержуючи завзято далше наступаючого ворога, рушничним і куліметним вогнем.

Штаб, кінна сотня, на передніх підводах тяжко ранені, будучи відрізними від головних сил, мусіли під натиском переслідуючої їх кінноти посуватися вперед. Підчас цього переслідування, в трьох верстах на південь від с. Матейки, був забитий пор. Ковалевський, який їхав разом з полк. Добротворським. Тамже залишився ст. лейт. Білінський, між раненими сот. Падалка, сот. Лупенко, чимало з відмороженими ногами, між котрими пор. Сальський: далше підплк. Кузьменко, пор. Іванів і інші.

Переправившись через р. Уж в с. Матейки, штаб з кінною сотнею і раненими рушив далі в напрямі с. Рудня-Гребля, хутір Мельники.

По прибуттю в Рудню-Греблю було вирішено, зі всіх людей, які оказались при штабі, сформувати для прикриття ранених, три кінних сотні: 1-у сотню скласти ві всіх старшин без винятку, які сидять на осідланих конях, 2-у сотню з людей кінної розвідки сот. Хмари і 3-тю сотню немущтрову, комендантську зі всіх старшин і козаків, які сидять на конях, але не мають сідел. Це переформування зроблено в хуторі Мельники і Журбі і командірами сотень призначено: 1-ої полк. Ступницький, 2-ої сот. Хмара, 3-ої пор. Стрелець. 1 сотня мала 18 чол., 2 сотня 35, 3. сотня 34 чоловік, ранених всіх було 22 чоловіка. В такому вигляді кінний дивізіон, зробивши в Журбі 3 годинний привал до 24 години 17 XI. вирушив далі через хутір Липецькі, Толкачівську Каменку, перейшов залізницю в 4 год. ранку 18. XI. і прибув до хутора Сугаки в 8 год. ранку 18. XI. Після 4-ох годин. привалу, в 12 год. дивізіон рушив далі через Рудню Дівшинську, Слободу Халплянську (Теклівка), хутір Лисовці, Рудня Дубова на Рудню Сирницю, де прибув 19. XI в 6 год. ранку. Після привалу, в 11 год. дивізіон вирушив далі через Рудню Кованьку на р. Уборть, по якій розташовані большевицькі перегородні отряди. Дятого, щоби оминати ці отряди, дивізіон переправлявся через річку зі смерком в брід між селами: Перга і Рудня Хочинська і рушив далі в напрямі на Уржевичі, які по відомостям від селян були заняті большевиками. Оминувши лісами без доріг, с. Уржевичі, дивізіон вийшов між 2—3 год. 20. XI. на дом. Стражника (Купіль), де зустрів перший польський постерунок, а звітам направився на Млинок, де в 5 год. ранку 20. XI. перейшов через р. Студеницю і прибув в с. Біловіж в 7 год. ранку 20. XI., де здав зброю і коні польській жандармерії.

Таким чином відділ, який перейшов з Борового на Україну в ніч 3—4 листопаду, повернувся звітам через польський кордон в ніч 19—20 листоп. пробувши за кордоном 16 діб.

Виключивши одну дньовку в с. Дідковичах, відділ цей, який складався з дуже малої кількості, великих обозів і слабо озброєної піхоти, перейшов на протязі 15 діб 600 верст, що дає в середньому по 40 верст на добу.

Принявши під увагу глибокі сніги, через які доводилось проходити на пів босій піхоті, принявши під увагу майже щоденні, безнастанні бої, з якими весь час пересувався відділ, цифру цю 40 верст на добу треба визнати майже легендарною. Принявши під увагу і те, що кращі сили старшинського командного складу понесли великі втрати, а молодших сил бракувало і тому моральну підтримку свого духа козацтво повинно було шукати в самому собі...

Наслідками цього рейда були:

1. Для населення України.

Рейд цей наочно показав населенню великого району від кордону аж по Київ, що боротьба за волю нації не припиняється і що большевицька влада в дійсності не є такою могутньою, як це могло здаватися тим, хто знаходиться під червоним терором і що для цієї боротьби потрібна лише міцна організованість самого населення; далше, що рейд був товчком, який фактично оживив громадян України до боротьби за існування.

2. Для наших організацій.

Рейд цей фактично доказав, що попередня робота П. П. Штабу не була роботою тільки канцелярською, що в хвилину, коли цього вимагають обставини, П. П. Штаб сам вийшов і вийде для активної, бойової, а не канцелярської праці.

3. Для большевиків.

Рейд цей вніс дезорганізацію і до певної міри

паніку серед багатьох червоноармейських частин: він до певної міри підірвав авторитет радянської влади в очах населення, вніс руйнацію в організацію вивозу продналогу з України до Росії, затримав на довгий час зв'язок і залізничне сполучення між такими центрами як Коростень, Київ, Житомир, Овруч. Крім цього підчас рейда розстріляно багато відповідальних комуністичних робітників і військового командного складу, а це повинно внести розклад навіть серед комуністичних кол.

4. Для закордону.

Рейд цей показав кабінетним закордонним політикам, що жива справа української нації не може бути вирішена штучними, теоретичними договорами. Що нація українська не примирилася з московською окупацією, продовжує і буде продовжувати свою виз-

(Докінчення затратилося)

(З архіву Музею Н.Т.Ш. у Львові)

О. Олесь.

Присвята М. Г.

Ах, як ніяково мені..
В такі убрання вогняні
Вдягли мою Ви Музу скромну,
Що й сам палаю я в огні
За неї безсоромну.

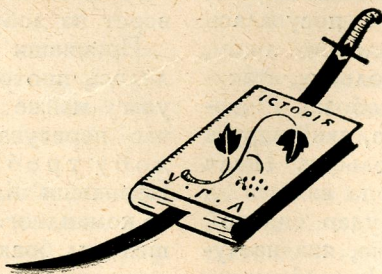
І як вона співає могла
Ця проста дівчина з села?!
От-так, як інші всі співають,
Коли вечірня зникне мла
І зорі всесвіту засяють.

Не пізнаю, що це мій друг..
Чи ж личить справді їй жемчуг
І діядема й самоцвіти?!
Чи їй не краще дати до рук
Звичайні наші прості квіти?

І в кого б вчилася вона,
Коли мистець наш степ мина?
Хіба кобзар чи лірник вбогий,
Идучи кудись, куди Бог зна,
Заграє часом край дороги.

Нащо ж убрали Ви її
В чужі ці шати, не свої..
Нащо в палац її позвали..
Пустіть її в поля, в гаї,
Де ми колись волошки рвали.

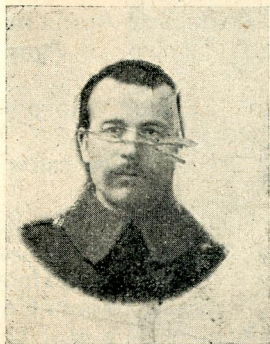
14. II. 1930.

Отаманщина

Написав: Михайло Середа, підполковник Армії У.Н.Р.*)

Отаман Волинець

Отаман Волинець
в час повстанчої праці

В грудні місяці 1918 року командант 2-го Подільського корпусу генерал Єрошевич з доручення Головної Кватери викликав з Гайсина до себе, у Винницю, отамана Волинця. Отаман Волинець слухняно станув на очі генерала. Генерал стурбовано запалив англійського зразку люльку, в яку влазило пів кіля тютюну, що його прозивав він „мухобоем“, затагнувся з неї з таким вигуком, ніби за дверима засичав паротяг, трохи помовчав, потім сказав:

— Жмеринсько-Летичівсько-

Меджиборський район в большевицьких руках. Наші комунікаційні звязки з Галичиною і далі з Європою — під постійною загрозою знищення. Державні інтереси вимагають від нас негайного звільнення цього району від ворожих сил.

Повернувшись від генерала, Волинець наказав своєму Гайсинському куріневі Національної Гвардії стати у збірці на мійській площі, де він звернувся до козаків з такими словами:

— „Ми йдемо на тяжку боротьбу за визволення України. Можливо, що не всі ми повернемось до рідних осель. Памятайте, щоб нас не зустрінуло, я вас не покину. Шлях наш тернисто-кривавий: хто почуває себе слабодухим, не має віри в нашу перемогу, не має віри в свої сили витерпіти все до кінця, той хай зараз виходить з куріня і повертається геть до плуга та волів.

З рядів вийшло двох; решта запрягла отаманові, що не зрадить національного обов'язку, на сторожі якого погоджується на всі жертви — в огонь і воду.

Отаман Волинець був запеклим ворогом озброєної товпи і палким прихильником свідомої національної армії. Почуття національних зобов'язань він поглиблював і поширював в своїх частинах зі всім розмахом досвідченого педагога. Майбутнє ствердило, що зі своїми поглядами на стан військової справи, він був на певному шляху.

Народився він в с. Карбівці Гайсинського повіту в семі звичайного селянина. Освіту набув в середній агрономичній школі на Катеринославщині. Директо-

ром школи на той час був щирий Українець і патріот Тушкан, який в ті небезпечні для життя часи мав відвагу посіяти в молодих душах зерна національної свідомости.

В перші революційні дні 1917 р. отаман виконував обов'язки повітового комісара і начальника міліції Гайсинського повіту. Пізніше він організував зі свідомих одиниць вільне козацтво, на чолі якого провадив неупинну боротьбу з московським анархічним елементом, що лишав фронт і сів скрізь по Україні нечувану руїну. За гетьмана він лишився в повіті, де провадив конспіративну працю, підшукуючи і гуртуючи свідомих вояків, передбачуючи повстання проти гетьмана.

І коли до нього дійшла чутка, що Симон Васильович Петлюра перебуває в Білій Церкві в оточенні Січових Стрільців, подав і він заклик до повстання. На ранок 20 листопада він мав 250 добре озброєних вояків при 4-ох скорострілах, з якими несподівано з'явився в Гайсин на здивовання 10-го Липовецького полку, що був там розташований. Липовецький полк — гетьманського формування — мав на повстання свої погляди. В ніч з 24 на 25 листопада його старшинський відділ під проводом підполковника Бараневича вирішив перевірити свої боксерські здібности на отаманських ребрах. В готелю „Центральні номери“ де замешкував

Волинець, вони залапали його помічника сотника Ксендзюка, якому надавали добрих стусанів у твердому переконанню, що мають справу з Волинцем. Волинець скористав з цієї помилки і, пристреливши кількох з нападаючих, щасливо вивбрався з готелю під захист свого куріня, з котрим залишив місто. Повернувся він до Гайсина на чолі 3.000 відділу, з яким і захопив касарні Липовецького полку. Козаки полку висловили

Повстанські типи отамана Волинця

своє обурення проти старшин, що склали отаману нічну візиту в „Центральних номерах“, і арештували ініціаторів цього нападу, старшин Бараневича і Дяченка.

В Гайсині Волинець зформував чисельний відділ 3-х курінного складу, з гарматою, 30 кулеметами і 200 шаблями. То був мент, коли генерал Єрошевич закликав його до Винниці. Після памятною розмови з людьми на мійській площі, Волинець вирушив на Літин на утихомирнення збільшеної залози. В Літині до його відділу приєднались старшини, котрі

*) Підполк. М. Середа перебуває тепер на посаді учителя історії української гімназії в Каліші.

пізніш визначилися своєю запеклою боротьбою з большевиками: Микола Калинець, Назар Лазаренко, Гольчевський, Шепель і Будзіло. З Літина Волинець перекинувся на Летичів, де большевики почували під собою міцний ґрунт, маючи залогу з кількасот переконаних большевиків.

В переддень Різдва отаман захопив і Летичів, як кажуть, з розгону, після короткого бою. В хаотичній паніці большевики відійшли в напрямку ст. Деражні. Керівники і головні їх сили схоронилися в Меджибожському замку у м. постою Ахтирського гусарського полку, що був відроджений за часи гетьмана і зараз потім збольшевичився. Ці сили підпорядковувались радянському комітетові, який складала: матрос Романенко, жид Мушлін і товариші Деревуський і Поліщук.

Мушлін, наслідуючи Наполеона в Єгипті, виголосив перед залогою натхнену промову. Казав:

— „Товариші! 300 років очікують мури замку на вашу відвагу і хоробрість, аби ми занесли ваші дії на скрижалі новітньої історії. О, радій червоний Петроград і Москва з нечуваного завзяття твоїх синів!“

Радощі Москви були передвчасними: відділ Волинець на плечах залогі вдерся в замок і захопив до полону склад радянського комітету, виключаючи Мушліна, котрий мав ноги антилопи і леопардову спритність. Ранком другого дня до отамана з'явилася делегація від с. Русанівки, з околиці Меджибожа. Складали її два фронтовики, що набули партійного досвіду в прифронтових комітетах і сивесенький дідусь-селянин, який був запрошений фронтовиками в якості декоративної бутафорії. Фронтовики поважно прочитали отаманові таку постанову селянської ради:

„Вимагаємо пояснення законів Директорії, чи має права така-сяка військова влада забороняти нам користатися лісами та прибудками, що дістали ми у буржуїного „сообщества“.

Розмова покінчилася для фронтовиків несподіванкою: їх запросили до вязниці. Дідусеві наказано повернутися до села з пропозицією до сільської ради видати негайно агітаторів.

Схвильований дідусь зрозумів становище Волинець, як колишнього станового пристава. Він покійно вклонився і вигукнув по військовому:

— „Слушаю ваше високоблагородіє! Всьо будет исполнено“.

Товариш Мушлін не гаяв часу і змобілізував проти отамана околишні села: Голосків, Лисогірку, Щедрову, Копачівку, Писарівці, Богданівку — так до 20 сіл.

Отаман Волинець спрямував свій відділ на його головну квартиру — с. Голосків. Сотня під проводом Гольчевського забезпечила ліве крило, захопивши Лисогірку; 3-тя сотня обійшла Голосків з півдня; з фронту насів на Голосків сам отаман. На цей раз погром, що був нанесений большевикам, примусив Мушліна назавше покинути Україну і відіхати в Москву, де, по останнім відомостям, він покінчив академію генштабу, а зараз відпочиває на лаврах, що придбав під Меджибожем.

Так зліквідував отаман Волинець Меджибожську республіку, утворену большевиками на зразок Держманської республіки в с. Дерманах, північно-україн. радянської республіки в м. Дубровиці на Поліссі, Пашковецької — поблизу Проскурова, Спасівської — матроса Рекуна на Дубенщині.

Курінь Національної Гвардії був перетворений штабом Правобережного фронту в 61-ий піший Гайсинський полк і приділений до складу 19-ої піш. дивізії, якою в той час кермував отаман Добрянський. Командантом полку по попередньому залишено отамана Волинець, якому запропоновано перекинути полк на північний фронт в розпорядження отамана Оскілка. Оскілко призначив йому розташуватись на ділянці Коростень-Житомир.

Під Новгородом-Волинським Українська Армія потерпіла поразку і відступала до Рівного. В Армії поширилася анархія і паніка.

Отаман Волинець зібрав своїх людей, котрим сказав:

— „Я не полізу в рівенський мішок. Моє гасло: „Вперед! На Україну!“

Козацтво погодилося з ним, і в ніч з 22 на 23 квітня 1919 р. отаман Волинець вирушив в запілля ворога, пориваючи зв'язок з Армією та Урядом. Простував він під Радомишль, де по чуткам отаман Соколовський відбував свої гостинні виступи в запілля ворога. 25 квітня Волинець прибув в район Чайківці і Горбулів — столичні міста отамана Соколовського. З ним було 230 піш. козаків, 100 кіннотчиків і 70 скорострілів. Він надійшов своєчасно: напередодні большевики потіснили Соколовського і захопили його родинне село Горбулів. Ворожі сили склали: 21 і 22 піші полки, 5 кінний імени Троцького полк і окремі курінь смерти — сили, що переважали повстанців впятеро. Соколовський мав 200 козаків, які були озброєні подібно до армії Петра Амієнського: керлигами, вилами, штилями, взагалі тими атрибутами дрібного господарства, без яких не обійдеться підчас молотби. У ночі повстанці оточили Горбулів і заграли на кулеметах таку увертюру, що зпантеличені большевики навіть не тікали, так і полягли на віки під селянськими косами та вилами.

Отаман Соколовський благав Волинець залишитися у нього для спільної праці; на це Волинець не погодився: його приваблювали рідні оселі на Гайсинщині.

Попрацювавши з Соколовським, він вирушив на південь, під Коростишів, де треба було перейти міст, що був перекинутий через річку Тетерів. Мосту сторожив ворожий автопанцирник і кулеметна сотня. Треба було обійти большевиків якось хитрощами. Отаман нагнав до мосту свою розвідку, яка попередила большевицьку сторожу, що позаду їх простує на Коростишів 21 радянський полк, який доречі вже передтим був потрошений Соколовським.

Дійсно, за годину висунувся з-за горбка відділ Волинець. Попереду басував на р'ябій кобилі отаман, прокладаючи собою дорогу на ворожу сторожу.

— Таваріщ! Гдє будет ваш командір? — запитав його командант сторожі.

— Сзадї єдет, — байдужно відповів отаман і сміливо полинув на міст.

Старший терпеливо дочекався хвоста кольони, де на возі, на мішку з вівсом, велично, ніби китайський мандарин на губернаторській трибуні, сидів командант повстанчого обозу сотник Миколаєнко.

— Ви, таваріщ, будете командір?

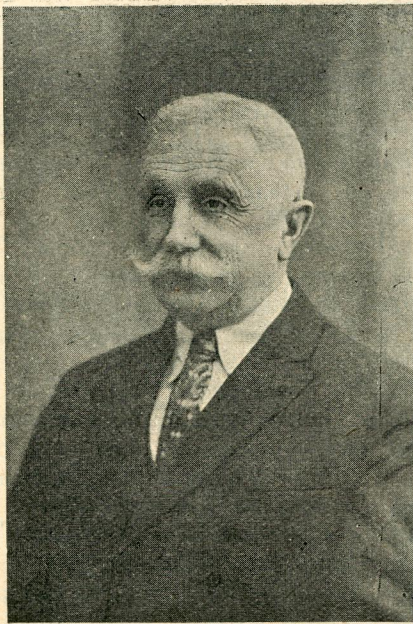
— Я, — категорично і з помпою відповів Миколаєнко.

— Із каких мест будете таваріщ?

— Пензенской.

— Пензенской? — здивовано перепитав товарищ:

— Какова уезда?

Генерал Фрошевич, командант II-го Подільського Корпусу Армії У.Н.Р. (повоєнна світлина).

— Інсаровскаво.
— Інсаровскаво? — поглибив своє здивування товариш.
— Села?
— Неєлова...
— Батюшки мої! Разве не узнайте? Я буду Грішуткін, син Данілки, поміте, что когда-то в економії служіл.

Командант сторожі з радощів, що стрінув земляка, який про Пензу дізнався з большевицького документу, що був забраний у полоненого червоноармійця, забув навіть про свої службові зобов'язання і певно з годину плентався за возом, оповідаючи Миколаєнкові про новини, що повстали в Неєлові з першого дня світової війни.

Другого дня Волинець перейшов залізницю Козятин-Хвастів поблизу ст. Броварі, а 6-го травня отаборився під Гайсином. Большевики стягнули свої залоги з Липівця, Монастирища, Винниці, Брацлава, Погребища, разом 2.000 багнетів, силами яких спіймали Волинця в кліщі. У ночі Волинець непомітно видерся з кліщів, залишивши два большевицькі фронти у твердому переконанню, що вони мають перед собою повстанців. На світанок большевики розпочали між собою завзятий бій. Билися так, як ніколи. На кожному фронті повстала така курява, що нічого не було видно. Ранених і забитих виносили з поля бою сотнями. Коли вони нарешті довідались про свою помилку, то не було вже кому доганяти повстанців.

Оказія, що трапилася з большевиками, була отаманові на руку. Він оголосив мобілізацію селян і, зібравши 4.500 селян, захопив Гайсин, знищивши ворожу залогу. Залізницю Умань-Христинівка захопили повставші селяни на чолі з отаманом Клименком.

Проти отамана Волинця большевики кинули 7-ий радянський полк; проти отамана Клименка, — 8-ий Одеський піший, що складався виключно з матросів чорноморської флотії. Одеському полку не підвезло: повстанці заманили його в багна і вирізали всіх до ноги. Волинець захопив залізницю Вапнярка-Христи-

нівка-Цвітково і полонив бронепотяг „Большевик“, почувачи себе тепер паном на всю губу.

В Свято-Троїцькому монастирі поблизу с. Тишківки, що в 16 верствах від Гайсина, він знову оголосив мобілізацію і, зібравши 10.000 повстанців, кинув їх на Гайсин, що був захоплений підчас його відсутности 7 радянським полком. Цей полк складала: 1.200 багнетів, 250 шабель, 4 гармати і 100 кулеметів. Хрестоносне військо отамана мало всього 600 рушниць, решта була озброєна на зразок печерних людей третньої доби. Однак їхньої відваги і рішучости, якими вони були переняті, було досить, аби поповнити брак зброї.

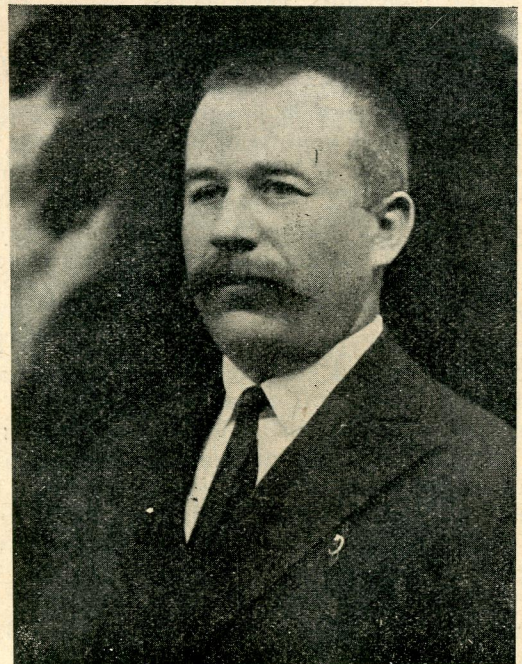
7-й полк очікувала доля Одеського полку, наколиб їм не допоміг сотник Цісар (пізніш отаман Чорна Хмара) Цісар насунувся на Гайсин на бронепотягу зі ст. Зятківці і передчасно, не дїждавшись підходу Волинця, обстріляв місто гарматним вогнем. Це дало можливість 7-му полку без жадних страт відійти на Умань. Знову отаман захопив Гайсин, та цей раз з трофеями: воєнрук, уездком і політком — бувший механік з крейсера „Боян“ — мали приємність бути представленими отаманові.

Большевики перебували в розпучливому стані, казали:

— „Коли вважати отамана Шепеля за дівола, то отамана Волинця треба підвищити на вельзевула“.

Кинули на отамана останню свою резерву Таращанську бригаду в складі 2.000 шабель, 800 багнетів і безлічи гармат та кулеметів. Бригаду доручили відомому товаришу Гребьонці.

Отаман Волинець скупив свої сили в с. Кисляках (під Гайсином), де і розпочав бій з Таращанською бригадою. Бригада оточила повстанців зі всіх боків. Положення для отамана склалося критичне: кулеметний та гарматний вогонь сипався на голову повстанців, як дощевий ливень. На чолі 61 шабель отаман пішов на ворожу кінноту і, продершись через ворожу лаву, схоронився з козаками Стецюком та Гульком у Кисляковському лісі.

Отаман Волинець (повоєнна світлина)

Таращанці оточили ліс.

Такого прикрого положення отаман ще не зазнав: виходу не було. Але скоїлося чудо. Кінь, якому Волинець дав волю йти, куди йому побажається, вивів отамана з лісу у місці, де випадково большевиків не було.

Полонені червоноармейці оповідали, що товариш Гребьонка, дізнавшись про утечу з Кисляковського лісу отамана Волинця, схопив за чуба першого підвернувшогося йому під руку товариша і в його імени так атестував свою бригаду:

— Тобі не воювати, а грушки по садках збивати!

Своє серце він зігнав на селянах, покаравши їх контрбудиєю, яку мали вони зібрати харчовими продуктами. Тисячі пудів найкращого сала, цукор, пшеницю, цукерки, олій, мід, що зібрали селяни, він навантажив на потяг, накресливши на кожному вагоні червоною фарбою слова: „Подарок красному Петрограду.“

В Петроград відіслано телеграму: — Не дякуйте, то наш обов'язок.

Гоłodний Петроград на власній шкірі відчув конечні слова, якими завжди закінчуються російські казки:

— По вусам текло, а в рот не попало.

У ночі на стацію Гайворонь, де спинився навантажений потяг, ніби з неба звалився отаман Волинець, розігнав сторожу і заволодів ешелонем. Він навіть не знаходив слів для подяки большевикам за ту добичу, яка визволила його із біди. На випадковий крам він придбав коней, зброю одягнув людей, став, як кажуть, чоловіком. На третій день Гайсин був в його руках.

У червоному головному штабі одержано ляконічну телеграму:

— Волинець в Гайсині.

Штаб відповів скептично:

— Будь він проклятий. Хай подавиться своїм Гайсином, який надалі на нашій мапі не існує.

Отаман нічого не мав проти такого мирного порозуміння, маючи в перспективі відпочати на адміністративній та культурній праці в повіті. 16 червня він скликав в Гайсині повітовий селянський зїзд, який обрав повітову раду зі 70 чоловіка, а ця вибрала виконавчий комітет під проводом Івана Миколайчука. В комітеті Волинець дістав теку міністра військових справ. Останнє не пошкодило йому видавати часопис „Повстанець“, в яким він докладно інформував населення про бої української армії в районі Рівного і Кременця та про перебіг праці Уряду У. Н. Р. Кожного тижня на всі кінці повіту висилано патріотичні відозви, інструкції та різні комунікати.

Большевики нарешті не стерпіли: смілива праця отамана під їхнім носом підірвала престиж радянської влади. Треба було щось діяти. На армію надія була кепська. Всеросійський союз моряків відкомандував в повіт досвідчених і красномовних агітаторів. Агітатори так прислужилися владі, як в одній байці медвідь пастухові. Вони поширили чутки серед населення, ніби отаман працює за жидівські гроші. Збольшевичений елемент, якого серед селянства було досить, увірувавши в цю істину, почав гострити на жидів свої зуби. В повітрі запахло погромом. Отаман

мусів виявити великий хист і вжити рішучих заходів, аби зліквідувати погромні настрої.

То був час, коли армія С. В. Петлюри знову триумфально простувала на Київ.

Відомий отаман Юрко Тютюнник переконав Головного Отамана про необхідність утворення військових одиниць на засадах повстанчих організацій і партизанських звичаїв. С. Петлюра дав згоду на сформування Київської селянської дивізії. Тютюнник запропонував Волинцеві зліквідувати свій відділ, відрадивши людей до складу Київської дивізії.

Волинець на це не пристав. Помирили отаманів на тому, що повстанчий відділ був перетворений в 13 Гайсинський полк і тимчасово прилучений до складу Київської групи. Примирення було своєчасним: з Одеси відступала на Коростень-Калинковичі-Гомель XIV

радянська армія. Під Уманем вона наскочила на Київську групу. Під переважаними силами ворога Тютюнник примушений був відійти на північ. Отаманові Волинцеві на цей раз не підвезло: краший його курінь спіймали большевики в лісі під с. Голяківським. Курінь загинув у повному складі; його курінного полковника Миколаєнка-Братенка большевики підняли на списи.

З рештою полку отаман Волинець повернувся на Гайсинщину. Там очікувала його друга несподіванка: з півдня насунулися денікінці. 3-й курінь XIV Галицької бригади розташувався в с. Карбівці, яке оточив денікінський Волчанський відділ, загрожуючи куріневі полоном. Курінь спіймався у мішок*). Положення було таке, як кажуть, ні туди Микита ні сюди Микита. Галичани казали:

— Наше положення як того панка, що, скинувши штани, сів на кропиву.

Визволив курінь отаман Волинець, який, як ніхто, знав потайні тропи і напрямки на рідній йому місцевості. За його допомогою курінь дістався

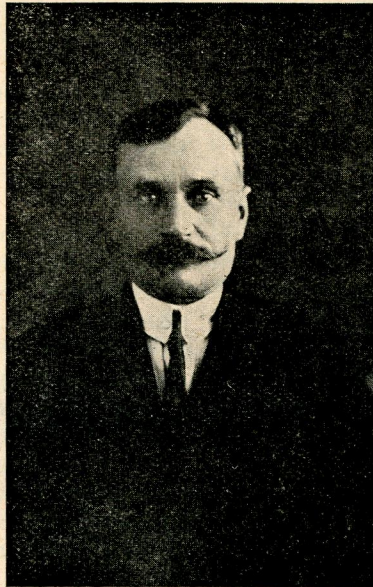
до ст. Вапнярки, де сів в ешелон і відїхав в напрямку Жмеринки. Волинець повернувся назад і засів у буйних лісах в районі Цвіткова-Печера-Немирів. Зіма з 1919 на 1920 р. трапилася, як на гріх, несприятливою для повстанчої праці — з лютими морозами і шаленими хуртовинами. Отаман демобілізував свій відділ, залишивши при собі кіньну сотню, з якою провадив терористичну партизанську працю в запілля ворога.

На весні 1920 року отаман оголосив на Гайсинщині мобілізацію. Сполученими силами — своїми і отаманів Голуба і Лисогора, погромив під Гайсином червоноармейців і знову захопив Гайсин.

Большевики вже не знаходили ані сил ані бажання чіпати отамана: лише визначили за його голову велику грошеву нагороду. Отаман скористав з такої нагоди і сформував Гайсинсько-Брацлавську повстанчу бригаду в складі 1700 багнетів і 800 шабель.

Дізнавшись про ці формування, большевики кинули на отамана всі свої сили, що були в резерві — 60 та 44 радянські дивізії. В с. Кернасівці Волинець потерпів від червоних поразку і примушений був відійти на схід.

*) Гляди в цьому числі: „Нарис історії XIV. Бригади“, пор. Аріо.

Сотник Миколаєнко, командант обозу відділу отамана Волинця (повоєнна світлина)

20 травня Гайсин захопили польські війська.

Отаман Волинець доручив своєму адютантові сотнику Загородньому (нині студент Познанського університету) звязатися з командуючим Наддніпрянською Армією генералом Омеляновичем-Павленком і одержати від нього бойові директиви. Командарм прилучив повстанчий відділ до Запорозької дивізії; отаманові Волинцеві наказав організувати повстання в найблизшому запіллю ворога.

В недалекому часі до червоного головного штабу надійшла телеграма: — „Волинець позаду нас.“

Бог то знає, яких заходів вжив головний штаб, тільки до глибокої осені Волинець розважав населення ефективними несподіванками, захоплюючи в свої руки ворожі обози, розїзди, гарматні частини, шпиталі та обслугову.

Большевики казали:

— Такого гада напевно командували на наше безголовя зі самого пекла.

В жовтні місяці Волинець одержав від ген. Омеляновича-Павленка наказ про влиття його повстанчого куріня до складу 3-ої залізної дивізії.

Волинець наказ виконав.

То був час, коли погромлена Катовським українська армія примушена була шукати захисту на чужому терені. Отаман Волинець не вважав боротьби з червоними закінченою і енергійно формував новий повстанчий авангард під проводом Вовченка, Цісаря та Якубенка, що мали продертися через ворожі тили в район Липовець-Гайсин-Балта.

Нарис історії XIV. Бригади

Написав пор. Карло Аріо

(Продовження)

Покищо частин I-го і II-го корпусів не було. Одержавши цю диспозицію звернувся отаман Оробко, щоби корпус, оскільки можливо, змінив приказ в тім напрямі, щоби 14-а бригада, або лишилась в Дашеві і обсадила там попередню викопані і дуже пригожі окопи, або щоби зняла позиції ближе річки Соб, щоб мати природну перешкоду перед собою і не запускатись у великі лісні полоси, які розтягались за річкою Соб.

Приказу не змінено і в ночі з 12-го на 13-го відійшла бригада до Дашева, де було місце збірки всіх частин. На великим ринку збиралась бригада. Майже рівночасно прибув до Дашева і штаб 8-ої бригади, яка відкинена ворогом і то рівнож головною кіннотою, займала нові приказані корпусом позиції. Над ранком 13-го жовтня рушила 14-та бригада на Ситківці — Шобельну — Юрківці.

Власна диспозиція звучала менш-більш так: II-ий курінь Юрківці з сильною заставою в Білках і розвідка через Тодорівку на річку Соб. I-ий і III-ий курінь в Ситківцях з заставами в Буді джуринецькій і в Джуринцях; розвідка через Христинівку на річку Соб. Крім цього висунути стежу до Носівців для забезпечення правого крила. Кіннота веде розвідку на Гайсин. Застави мали окопатись, щоб ставити наступуючому ворогові довший опір. Застави мали телефонічне połącнення з кмдою куріня. Кмди курінів зі штабом бригади, в цукроварні в Ситківцях. Часть артилерії залишено в Юрківцях, часть в Ситківцях. Боевий обоз в Александрівцях. Експозитура інтендантури була, як і досі, на стації Фердинандівка. Телефонічного połącнення з корпусом ізза фізичної неможливости не було; звязок удержувано кінними вистовими 8-ої бригади, яка мала телефонічне połącнення з корпусом. Тут остали ми лиш один день і ніч, себто 12-го і ніч з 13-го на 14-го жовтня 1919 р.

13. жовтня в ночі наспіла з корпусу диспозиція, після якої 14-та бригада мала посунутись вперед, осягнути річку Соб і там окопатись.

Власна диспозиція звучала: I-ий курінь і III-ий з Ситковець через Шуру-Метешнецьку на Карбівку,

II-ий курінь з Юрковець через Білки — Христинівку на Бандури. Позиції заняты перед річкою. Окопатись і замкнути всі переходи через річку на право забезпечити крило висуненою заставою, яка замикалаб рівночасно перехід через став в Кислях. На ліво знайти злуку з правим крилом 8-ої бригади коло „Z. O.“ по тім боці села Рахни. Штаб бригади переходить до села Христинівки. Куріні ітимуть боевим походом. Ситуаційні звіти слатимуть що 2 год. до Христинівки, зглядно на дорозі Етківці — Христинівка. Початок походу о год. 7-ій рано 14. жовтня 1919 року.

14-го рано похід почався. Штаб бригади прибув о 10-ій до с. Христинівки, де знаходився ще II-ий курінь. Кмдт куріня зголосив отаманові Оробкові, що він післав стежі наперед в напрямі до Бондур (Бондури, як показалось пізніше, були в цей час вже в руках ворога), а курінь тепер обїдає і негайно відїде дальше. От. Оробко приказав кмдтові куріня негайно кінчати обїд і рушити дальше. Часть артилерії прибула на велику площу перед селом, зглядно перед двором, який стояв між стацією, а селом Христинівкою, сюди прибули також кухні і вози з муніцією. I-му і III-му куріневі покищо ці вози і кухні здержано, бо ще не було ніякого зголошення від тих двох курінів. Це нас непокоїло. — Тому вислано кавалеристів зі штабу по ситуаційний звіт до I-го і III-го куріня. —

Часть артилерії, яка була при другім куріні, була в селі. Кілька хвилин перед відходом II-го куріня счинилася в селі страшна стрілянина, яка змішалася з криком і зойком людей. Всіх опанувала страшна паніка. Хто лиш міг, почав утікати з села в сторону ліса до залізниці. Показалось, що в селі були переховані денікінські частини, які нечаяно зробили огневий напад. Кілька хвилин перед цим випадком хотів я від муштин, які крутились по дворі, а зглядно від одного пристійного, інтелігентно виглядаючого, ще молодого, виголеного, довідатись дещо про околицю. Він не вмів мені відповісти, а зглядно відповів зле, бо на карті читав я інакше, я закликав ще одного

із тих мушин, але і цей не був „здешний“. Це вдалося мені дуже підозрілим. Я наказав їх придержати. Однак вони скориставши з паніки повтікали. Були це без сумніву денікінські старшини. Взагалі село Христинівка було кацапське, а тимсамим прихильне „Добровольчій Армії“ і тому удалася ворогові ця засідка. Само-собой, що завинив тут почасти і II-й курінь через свою лехкодушність.

Отаман Оробко при допомозі старшин штабу старався здержати утікаючу піхоту перед лісом і зробити наступ на село, але це було неможливе, бо піхота пощезала в лісі і лишилося всього кілька людей, з якими робити наступ на село показалося виключеним. Лиш сот. Царевич кинув кілька гранат на село і тим крив відворот. Ворог, який виступив за нами лише на край села, не підступав далі — це була сама піхота. По тій поразці перестав існувати другий курінь. Осталось всього 50 людей і два скоростріли. Решта лишилася в руках ворога. Полк артилерії лишив одну пушку в селі.

На початку села Ситківці задержано і упорядковано частини, як було можна. Вози очищено від піхотинців, яких на кожній підводі сиділо 2—3 чоловіка, сформовано один відділ, який мав з одним скорострілом замикати кольону. Не лишалось нічого, як зробити відворот і то в напрямі на Остолопів, щоб досягнути получення, залучивши апарат на перманентний дріт з Винницею, або з Корпусом і зголосити ситуацію. Хор. Щербанюк зголосив зі сторони Шабельна, що на дорозі межі Юрківцями а Білками, яка веде з Шабельної до Ситковець, посувається велика ворожа кольона: около 300 їздців (зі співом) напереді, одна батарея — 3 пушки, а за ними довга кольона возів з піхотою. — Показалося, що в Шабельній 8-ої бригади мабуть уже давно нема, бо з самої поведінки ворога можна було пізнати, що чувся безпечним. (І дійсно 8-а бригада ще 13-го надвечер була розбита ворожою кіннотою під Дашевом і Шабельною і зробила ще того самого дня відвот в район Жорнища). Супроти цього рушено негайно в похід.

З Ситковець вислано ще перед відходом двох перебраних стрільців в сторону Карбівки зі ситуацією написаною коротко німецькою мовою до I-го і III-го куріня, які були наслідком невдачі в Христинівці цілковито відтяти і тим самим лишені собі. Люди ці не прибули. Однак в кожнім нещастю є все ще крихітка щастя і це показалося на двох згаданих курінях. Мимо майже цілковитого оточення удалось їм перерватися при допомозі знаменитого і типового повстанця от. Волинця через ворогів на ст. Вапнярку. Там завагонувались і відіхали до Жмеринки, де тоді знаходився штаб бриг. з рештками бригади.

Події при I-ім і III-ім кур. склались ось так:

Перший і третій курінь прибули на свої призначені місця, себто до Карбівки, не знаючи зовсім, що діється з заду зі штабом бригади і іншими частинами. Хоч і чули в заді стрілянину, однак не здавали собі докладно справи з того, що власне зайшло. III-ій курінь мав приказ обсадити річку Соб, знайти злуку з II-им курінем в Бондурах. I-ий курінь мав бути покищо в резерві. I-ий курінь зайшов до села з полудневої сторони. III-го кур. ще не було. З огляду на це заняв сам позиції. III-ий кур., який прибув щойно пізніше, змінив перший аж надвечір. Тут стрінувся I-ий кур. з повстанцями от. Волинця, які прийшли з Гайсина, опускаючи його, zagrożені Денікінцями.

Тільки завдяки щасливому випадкові між курінем а повстанцями не прийшло до бою. Того самого вечора курінь вислав кінних вістових до постою бригади по ситуацію і на звязок, та там її вже не застав. Вістові не вернули, аж щойно другого дня долучились підчас відвороту і зголосили, що бригади нема на місці постою. В Бондурах був також ворог.

От. Волинець обняв провід і мав випроводити оба куріні, які дійсно були оточені. Рано о год. 8-ій почався відворот. Криючи відворот, пор. Голота зі своєю сотнею звів ще бій з Денікінцями, які не прочуваючи, що Карбівка обсаджена, їхали другим берегом Собу до Гайсина. Цю кольону, яка складалась з неменше як 300 возів, а на возах піхота, заскочила сотня пор. Голоти сильним скорострільним і крісовим огнем. Денікінці змішались, але вмити відтак розсипались в розстрільну і почали наступати, а артилерія, яка їхала за кольною і ще була в лісі, відкрила сильний огонь на близьку віддаль. Сотня однак держалась так довго, заки всі власні частини з села не відійшли. Третій курінь відбився по дорозі від I-го задля своєї повільности та нерішучости в рухах, а також і тому, що складався в більшій частині з Придніпрянців, які спасалися утечею, куди лиш попало. Тільки мала його частина, майже виключно Галичани, перебилась через перстені Денікінців, причім звели кілька сутичок.

Перший курінь майже цілком оточений перебився через Ярмолинці, які мусів зараз нічо покинути, через Жарпачку, де мусів другої днини відбити ще наступ Денікінців, через Степанки, де переправився через Бог, попри Тульчин до Вапнярки. Тут прибув 18. жовтня з цілим майже станом, з цілим боєвим обозом, лиш з малими стратами. Другий беріг Бога був обсаджений У. С. С-ами і то лиш малими стежами. Більші частини були в Людзині. Після відомости від стеж, з якими стрінувся I-й курінь 16. жовтня, якраз при переправі стояли У. С. С. вже три дні в тім районі.

І так знову бригада осталась фактично тільки з одним курінем, як це вже було раз в Галичині.

Експозитуру інтендантури відіслано до Вороновиць. Надвечір 14. X. вийшли ми з Ситковець і переночували в Остолопові. Тут дістали ми получення з Вороновицями, де знаходився к-дант корпусу ген. Кравс і начальник оперативного відділу сот. Купчанко. Подано ситуаційний звіт і перебрано наказ відійти покищо до Ковалівки на північ від Немирова і там чекати дальших наказів. Пополудні на другий день, то з 15. X. прибули ми до Ковалівки, де знаходився курінь сот. Станіміра, 8-ої бригади. 8-ма бригада, розбита ще 12. жовтня під Дашевом, відступила через Жорнище на Ковалівку-Чекаманівку, де прибула день перед нами, то є 14. X. Друга бригада знаходилась в районі Жорнище. Кавалерія бригади в районі Ілинці. Тут треба згадати, що курінь сот. Станіміра складався переважно з Придніпрянців і мав до 600 крісів. Однак більша їх частина лишилась вже в Россоховатій, не видержавши наступу ворога. І вже тої ночі, коли ми держали Слободище, затримували наші стежі дезертирів з 8-ї бригади. Під Дашевом розбіглася решта куріня, так що тут в Ковалівці мав з 600 крісів всього навсього коло 100 крісів і то переважно Галичан.

Ще тої самої ночі, себто з 15. на 16. X. дістала 14. бригада, а зглядно її розбитки, наказ: „Відійти негайно до Брацлава, обсадити і держати до при-

буття частин ІІ-го Корпусу міст в самім місті і міст в Семенках, оба мости на Бузі, а всі пороми в Должку, в Салінцях і в Рай-городі витягнути на той бік річки, значить замкнути і унеможливити всі переходи на Бузі на відтинку Брацлав-Семенки, з обома місцевостями включно, себто держати відтинок довжини не менш, як 16 км. Розуміється, це було неможливим до переведення. Поперше, що не було до диспозиції необхідної кількості людей, друге, що люди і коні були останніми негодами і зусиллями дуже помучені. Люди були зденеровані, невиспані і взагалі неспосібні до якоїнебудь поважнішої бойової акції, як ця. Додати треба, що в районі Олятинець знаходився ворог, а його розвідки доходили до Рачок, це було коло 5 верств на полудневий схід від Ковалівки. А на право таєнична пропасть (київська група, що в ночі перед наступом на Слободище вирушила з міста, часть мабуть перейшла до Денікіна, часть подалась на Тульчин, а У. С. С. около 13—15 находились в районі Людигина). А ситуація перед фронтом була остільки ясна, що ворог кожної хвилини міг з якоїбудь сторони ударити. Можливий був навіть напад просто з заду. От. Оробко зголосив негайно про положення і попросив, аби приділити йому принайменше якийсь курінь, або взагалі змінити наказ відповідно до фактичного положення.

Наказу не змінено і ми вирушили ще досвіта, зовсім не спавши цієї ночі. Ще раненько прибули ми до Брацлава. Артилерію лишили ми на дорозі з Гукова до Брацлава, приблизно дві верстви від міста. Міст обсадили ми одним скорострілом і 10 людьми, а „головну силу“ лишили перед містом, себто до 30 крісів і ще один скоростріл, як резерву. Бригадна кавалерія мала насамперед обшукати терен самого міста Брацлава, відтак лишити лише кількох людей при штабі бригади, а з рештою поїхати вздовж ріки Бог і перевести наказ щодо поромів, як також післати розвідку до с. Семенки, де ворог, після власної калькуляції і після висказів цивільного населення, мав бути вже тому два дні. Обсадити Семенки не було чим. Ледви обсаджено міст, роздано відповідні накази, як з заду з лівого боку від ліска Пархилівка почала зсуватися якась піхотна розстрільна. В першій моменті думали ми, що це не є ворожа розстрільна, і вислали двох старшин та двох їздців на розвідку. По хвилі прийняті огнем вернулись з тим, що це ворог і то в силі може 200 людей. Негайно уставлено резервний скоростріл і розсипано в розстрільну проти цієї піхоти своїх 30 людей. Рівночасно вислано цілу бригадну кінноту в місто, зглядно за місто на розвідку. Почалась вже мала перестрілка з ворожою піхотою, як власна кіннота в повнім гальопі вернула, а комдт хор. Щербанюк зголосив, що в тій хвилині їзджає в місто найменше дві сотні ворожої кінноти. В одну мить була наша задача скінчена — вже розуміється в самім зародку фактично зліквідована. Піхота на вози, штаб на коні, всьо кинулось взад, бо тупіт ворожої кінноти вже було чути. А була вільна лиш одна дорога і то на Монастирське. На дорозі лишено один скоростріл з пор. Давибідою і хор. Щербанюком, які мали вистрілити цілий гурт і тим задержати дещо ворога, зглядно впроадити нелад і замішання у ворога, а нам дати час на випередження. Уже в половині дороги до Монастирського почули ми, що скоростріл замовк, а за кілька хвиль і оба старшини були при нас. Вони сповнили свою задачу, ворог не міг вийти з міста і розділився на дві кольони: одна вернула

назад до міста, перейшла попри млин і почала гнатись за нами на ліво від дороги до Монастирського, друга частина кинулась на міст і взяла напрям вздовж Буга на Перепільче. Ця частина, як пока алося, перейшла в Перепільчч через Бог і мало що не замкнула нам дороги на Паланку. Перед самим с. Перарою перестав ворог гнатись за нами. В його руках лишився один скоростріл і два вози з кількома людьми, які застрягли в болоті в с. Монастирське. Уже в селі Монастирське почав падати дрібний, густий і дуже холодний, осінній дощ зі снігом, який пересік нас до нитки і багато з нас перестуджувалося. О. Оробко рішився поїхати з тими рештками до Жмеринки. 20. X. прибули ми через Печару-Красне до Жмеринки, де остали в аж до перемиря з Денікіном.

IV. Жмеринка

В Жмеринці заквартирувалися ми в так званій залізнодорожній дільниці між військовою рампою, а товарною стацією на північно-східнім крилі міста. Сот. Станімір обняв, зараз по своїм прибуттю до Жмеринки, команду міста. А праці було дуже багато. Непорядок в місті були страшні, просто анархія. Місто було тоді головним зафронтовим пунктом Армії У. Н. Р. Всякі дезертири, волоцюги з фронту Дієвої Армії сиділи тут і рабували, крали, розбивали, насилували. І тому власне уважали ми нашим обов'язком привернути, оскільки це нам було можливе, лад і спокій в місті.

Мабуть 21. X. прибув поїздом до Вапнярки І. кур., відтак ІІІ-ий. Привезли зі собою багато хорих, а й здорові були помучені і морально та фізично надовший час підкопані. Рівночасно стягнуто з Винниці інтендантуру, обоз і артилерію. Згадані частини квартирували в касарнях бувш. 9-ого полк. Артилерія по наших відвороті з Брацлава зорієнтувалась негайно в ситуації і відїхала до Винниці, де залишилась до цього часу. — Зараз того самого дня, себто 19. X., як прибув штаб бригади до Жмеринки, подано докладний звіт Н. К. У. Г. А. З Корпусом получения не було. Полк. Шаманек покликав от. Оробка, щоб особисто здав звіт про минулі події, головню під Брацлавом. Однак от. Оробко лежав тоді хорий і в його заступстві поїхав я до Винниці з усіми письменними диспозиціями, звітами з фронту, ситуаційними голошеннями і т. п. і це предложив я полк. Шаманекові. Полк. Шаманек прийняв все до відома. 14 бриг. була відтак залишена в Жмеринці, як армейська резерва.

Якийсь час потім прибув до Жмеринки і штаб ІІІ-го Корпусу, який остався в вагонах на товарній стації.

Цей період, який 14 бригада і рівночасно ціла Армія переживала в Жмеринці, був найстрашнішим в цілім часі її існування. А страшний був не лиш зовнішніми подіями, а виключно майже внутрішнім положенням. Був це час, коли зі зловіщою силою і немилосерною безглядністю шаліла серед війська страшна пошесть: п'ятнистий тиф. А з ним в парі ішли йому з допомогою запалення легких, запалення нирок, мозгу, тиф поворотний, тиф черевний і т. ін. Наймогутнішим союзником цієї страшної пошесть з її наслідками була люта і скоро зима. Чудоза була осінь, тепла, суха, приємна, повна своїх чарів, чарів української осени — як ще не було боїв з Денікіном.

Але зараз в перших днях боїв пустився дощ осінній дощ. Дрібнесенький, густий, холодний, їдкий

різав безнастанно вимучене в боях і фронтових негодах, лице. Сік старе, слабе убрання і пересякав до кости. Земля перемиювалась в тяжке, товсте, густе болото, в якім їти було мукою, а їхати возам або гарматам було ще тяжче. І так вже лихі черевики дерлись, одіння нищилося, здоровля підупадало і ослабала відпорність на хвороби. — Тиф міг тим лекше шаліти. І зима прийшла скоро, бо вже 25 жовтня упав великий сніг. Однак сильних морозів ще не було, сніг через день топився, часом сік дощ. Як вже було згадано, в Винниці появились випадки п'ятнистого тифу, однак не перевищали 10%. На фронті в перших днях, як ще було сухо, процент хворих все ще не перевищував 10%. Але з хвилиною, як почалися дощі, легкі морози, зимні, вохкі ночі, процент ріс застрашаючо. В Жмеринці досяг свого кульмінаційного пункту. Не було часу думати про ніщо іншого, лиш про те, де помістити хорих і як ними опікуватись. Шпиталі, які були в Жмеринці, цивільні і військові, були переповнені. Треба було закладати кімнати хорих і переходові лічниці. Про ліжка і мови не було, лишалась сама солома, простирали були виїмком, накривала рідкістю. Ліків було дуже мало взагалі, а передусім не було тих, які були конечні для тифу. Смертні випадки були так часті, що про домовини і думати не було можна. Ладувалося трупів на віз, прикривалося чимнебудь і досвіта вивожено на цвинтар, де їх масово закопувано. І ратунку не було. Не було середників, способів, ліків ані лікарів. Ратунок міг бути такий, щоби всіх здорових ізолювати, дати їм чисте шмаття, не менше як по дві парі, відповідне одіння і пересунути в інші околиці, деб пошестей не було! Це сталось вправді пізніше, але було вже за пізно.

В останніх днях місяця жовтня захорів от. Оробко, а саме відновилась йому (давня, стара) недуга і він відійшов в перших днях падоліста до Винниці, побув там кілька день, а по виздоровінню відійшов до Одеси до штабу тодішнього кмдта добровольчої армії на Правобережжя, якого офіційний титул був: „Кмдт військ Новоросійської Области“, як звязковий старшина Гал. Армії. Команду бригади, а зглядно бригадний лязарет обняв найстарший рангою сот. Геліцинський.

Такий був загальний стан здоровля 14-ої бригади. Відповідно до нього виглядав і стан коней і матеріялу. Лишалось на 4-6 коней по одному стрільцеві, який при найліпшій своїй волі не міг сповняти свого обовязку, як слід. Коні діставали пархи, були і випадки носатизни. Кріси ржавіли, вози нищились. А вигляду, виходу з цього нещастя майже не було. В наслідок такого положення внутрі, наближення денікінського фронту, непевности зі сторони заходу, неясности рухів Дієвої Армії, яка гравітувала до Польщі, а тим самим опускала фронт і відходила в район Проскурів-Нова Ушиця, поширилась в Галицькій Армії дезерція. І так втікало з початку з бригади стрілецтво і то по 2, по 3. Відтак почали підстаршини, а згодом і старшини. Відхід петлюрівських частин на захід сприяв дезертирам. І так в день самого відходу на денікінський фронт до Красноє 6.ХІ. 1919. утік кмдт другого курія сот. Пфавзер з кількома старшинами і до 20 підстаршин та стрільців з возами і кіньми на захід.

В такім менш-більш стані знаходилась бригада, коли наспів приказ про майбутнє перемиря з Денікіном. В тій цілі мав Ш. Корпус, зглядно ціла Гал.

Армія зайняти відповідну позицію і там залишитися аж до дальших приказів, які наспіють по перемиря. Приказ був без огляду на стан бригади вирушити. Лішити всіх хорих, а з рештками здорових, в якім стані вони би не були, зайняти приказану позицію, себто для 14. бригади район м. Красноє, віддалене на полудне від Жмеринки 20 км. Бригада вирушила 6. листопада околo 4. год. по полудні. Оскільки було можливим, поїхало все, що лиш було здорове: піхота, артилерія і штаб: усього не більш, як околo 200-250 людей. Обоз лишено в Жмеринці, а при обозі, де була переходова лічниця, лишено всіх хорих людей і хорих коней з частин.

День був дуже сумний. Сніг таїв, дрібний, зимний дощ сік під подувом вітру через цілу дорогу. Пізно в ночі прибули ми в село Грушеві, де переночували. На другий день рано рушили до Красноє. Попереднього дня післано до штабу корпусу до с. Потока одного старшину по близчі усні інформації щодо перемиря. Повідомлено нас, що перемиря з Денікіном підписано 6. листопада. Ще того самого дня, як бригада прибула до Красноє і виставила застави, що замикали дороги зі сходу до міста, зглядно до села Красноє, яке було продовженням міста на схід і полудне, розброїла нам денікінська кінна розвідка дві застави. Почали розброювати стрільців і по хатах. На інтервенцію нашого кмдта сот. Геліцинського у кмдта розвідки, якогось „паручіка“, як також по перечитанню приказу щодо перемиря, віддано нам зброю. Ще тогож дня в ночі то є з 8 на 9-го листопада Денікінці також дістали відносний приказ, прислали звязкового до штабу і перейшли деякими частинами через Красноє на північ, а деякими закватувались в самім місті.

Денікінські частини були сильні, полк числив до 2000 крісів, були добре убрані, по більшій часті в нові англійські однострої і дуже добрі, сильні, англійські черевики. Мали багато зброї і багато амуніції. Отже були забезпечені в те все, чого нам бракувало. Дисципліна назагал (оскільки ми могли це завважити) була досить добра. Одно однак було характеристичне, це те, що рабували, де і коли могли, не обходилося також без погромів. Участь в рабунках і погромах брали без різниці чи рядовики чи старшини.

Невдовзі лишили нас Денікінці самих і потяглись всі на Київ. Першим нашим ділом в Красноє було урядити лічниці. Це в короткім часі удалось при допомозі міського населення і то так Українців, як Жидів і Поляків. Цивільний лікар, до якого ми звернулися з уряду, поставив себе до диспозиції, помимо того, що довкруги населення рівнож терпіло тяжко від пошести тифу.

Коло 15.ХІ. 1919. виїхала бригада з Красноє згідно з приказом корпусу в новопризначений район, себто до села Вітави і м. Гніваня. В Гнівані примістилися покищо лише обози та інтендантура, а штаб бригади і інші частини розташувалися у Вітаві. В Красноє лишився пор. Крутій, як стаційний кмдт з кількома людьми, які були залогою, а рівночасно сповняли службу санітетів коло хорих. Хорих лишилось там до 40. Між іншими лишився там і я, захорівши кілька днів перед відходом бригади на п'ятнистий тиф і запалення легких. Моє місце в бригаді заняв переходово пор. Будний та потім аж до кінця пор. д-р Борисевич.

Побут у Вітаві тревав до 28. листопада 1919. То-

гож дня перейшла ціла бригада до Гніваня, де остала аж до відходу цілої Армії на полудне.

День чи два дні перед 28. листопадом прибув до бригади, призначений Н. К. У. Г. А, новий кмдт бригади сот. Странський, а сот. Геліцинський відійшов до корпусу в його розпорядження. Сот. Странський був Віденчиком і прибув кілька тижнів тому назад з Відня з генер. Ціріцом. В Українській Армії ще не служив. Був австрійським сотником і на наші від-

носини може з замалим досвідом і з замалим зрозумінням до цілої справи. В тім може і лежала його нерішучість в деяких випадках, наслідком чого підпадав під впливи і то на жаль не все дуже корисні. Назагал був чоловіком добрим, працьовитим, інтересувався справою і досить скоро учився української мови. По розброєнню Галицької Армії Поляками підчас переїзду до Тухолі утік до Відня.

(Далі буде).

Матеріали і Документи

ПЕРШІ ДНІ ЛИСТОПАДА У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

8. Звіт з Підгаєць

По отриманню інструкції в п'ятницю 1/XI. 1918 приступив гурток людей інтелігенції до її переведення.

В тій цілі почав він негайно творити військовий відділ, якого зорганізованя наступило в понеділок вночі. Відділ вояків під проводом поручника Михайла Гоя увійшов у вівторок рано до Підгаєць, розоружив відділ жандармерії та почав переймати уряди. — Той сам гурток інтелігенції десигнував мене до переняття Комісаріату. — Я пішов до ц. к. староства з гуртком старшої інтелігенції і представників міщан та переняв без ніякої перешкоди урядування від ц. к. старости Танського, відбираючи акти ц. к. староства, касу і опечатавши бюро. — Всіх урядовців староства звільнив я з посад, заявляючи їм, що евентуальне приняття їх до служби Українській Державі зависіти-ме від затвердження У. Н. Р. у Львові.

Всі інші уряди полишив я на дальше в урядуванню, зажадавши від них урядування в українській мові. — З огляду на брак охочих робітників замкнув я зовсім рільничу експозитуру, а Раду Повітову розв'язав, заявляючи, що дальше її існування як уряду зависіти-ме від У. Н. Ради. — Того самого дня вечером гурток так місцевої як і позамісцевої інтелігенції доручив мені ведення агенд Комісаріату в характері тимчасового Комісаря, моїм заступником вибрано емеритованого суддю канд. нотар. Івана Ганаса. Усталено скількість членів повітового комітету на 7 осіб і вибрано 5 членів ук. народности. Решту двох членів вибрали у своїх організаціях одного Поляки, а одного Жиди і мене про це повідомили. Організацію громад ввів я в життя в той спосіб, що іменував громадських комісарів і їх заступників на основі опінії інтелігенції і доручив новоіменованим комісарам переведення вибору комітету з 5 осіб, зложеного зі свідомих і поважних селян. — Приписаних мені інструкцією виборів не зарядив я з огляду на небезпеку партійних спорів, котрі допровадилиби до заворушень і з огляду на інші дрібні, але непоборні перешкоди.

Для удержання ладу і порядку в повіті реактивував я всі дотеперішні станиці жандармерії в повіті, принявши до служби самих Українців. Крім цього поручив я комісарам створення озброєних нічних варт.

Боева управа, котра складається з 4 старшин і 140 стрільців оголосила виїмковий стан в повіті і видала всякі зарядження для удержання ладу і спокою в повіті. Наразі в моїм повіті панує повний спокій. В п'ят-

ницю 8/XI. вечером одержав я телеграфічне поручення з Бережан зарядити мобілізацію в цілім повіті.

Не маючи докладних інструкцій, пристосувався я до бажання місцевої боевої управи і зарядив перегляд 12 річників тоб-то від 1901. до 1890 р. Перегляд відбудеться в днях 11. 12. і 13. ц. м.

Персональний склад комісаріату такий:

Крім мене і мого заступника урядує комісар Володимир Баранецький, бувший концептовий практикант ц. к. намісництва, Стефан Шпундер, бувший повітовий секретар староства, Василь Рудий, бувший старший офіціант ц. к. староства, Дмитро Сена і Іван Кучма, бувші офіціанти ц. к. староства. Чекаю на нові інструкції. Порозуміння з сусідніми комісаріатами існує, але є дуже доривочне.

Підгайці, 9. падолиста 1918.

Осип Танчаковський, тимч. Комісар У.Н.Р.

Звіт з Радехова.

Дня 2.XI. ц. р. Загальні Збори вибрали повітовим комісарем на Радехів управителя радехівської будівельної експозитури Александра Ростковича, а на членів Ради: о. Володимира Пелліха, пароха Радехова, директора каси Михайла Лотоцького, Стефана Обертаса, о. Петра Клебана, Григорія Германа. На території радехівського повіту обняла всюди урядування нова влада. По селах і містечках вибрано місцевих комісарів, а сесія з ними відбулася сьогодні. На сесії представлено програму праці в цілім повіті на найблизчий час, поки з Української Національної Ради у Львові не одержимо директив. Все іде в ладі після наших вказівок. В неділю 10/II. відбудуться Народні Збори і Свято укріплення української влади на рідній землі, а у вівторок 12/II. слідуватиме присяга новоіменованих місцевих комісарів. Населення ставиться до нової влади прихильно. Тому, що бувші урядовці ц. к. староства відмовили нам служби, комісаріат був приневолений зложити новий персонал, який постійно повнить службу в Радехові. Попередний кур'єр Фургала, якого ми дня 5/II. вислали до Укр. Нац. Ради до Львова, доси ще не вернув. Маємо 16 вагонів барабоді і вагон збіжа зовсім заладованого, котрі на випадок привернення руху до Львова стоять до Вашої диспозиції. Просимо конче надіслати нам дальші директиви.

Радехів, 7. падолиста 1918.

Росткович, в. р.

Звіт зі Стоянова.

В Стоянові перейшла державна влада в українські руки зовсім спокійно. Місцевим комісарем Стоянова став селянин Заремба. Військовим командантом є поручник Юрій Жмур. Зорганізовано теж міліцію під проводом хорунжого Косаря. В Стоянові є около 50 людей залоги. Українська міліція переняла в Стоянові весь матеріал від військових команд бувшої австрійської армії, розоружила їх, а чужинців відіслала через Сокаль домів. Ліквідація живого інвентаря перебрана від військових відділів ведеться спільно з повітовим комісарем і місцевою українською командою. В значній частині віддається тягло потребуючим селянам в уживання до робіт. Ми не могли виплатити платні залізничним, поштовим, телеграфічним урядовцям і фінансовій сторожі, як також учителям по причині, що ми перебрали в державних касах всего-навсего 20.000 К. готівки. Розброєно неукраїнське населення і заряджено загальну мобілізацію всіх здібних від 18. року життя. Зорганізовано теж жандармерію. Повітовим комісарем став інж. Росткович.

Звіт зі Стрия.

Кур'єр Федь Підгородецький здає слідуєчий звіт: Посол др. Володимир Сінгалевич зорганізував Стрийщину і сумежні повіти. Староство в Стрию обняв меценас др. Гарасимів, раду повітову о. Ніжанковський, почту др. Калитовський, суд др. Кульчицький, залізничну стацію інж. Турин. В місті Стрию організується міська міліція, до якої належить коло 500 людей. Комунікаційні середники як гостинці і залізничні шляхи обставлені військовими патрулями. Військовим командантом є сотник Котович. Занято податковий уряд, в якого касах занято коло 1,000.000 К. В місті відчувається брак вугля, опалу так для населення, як для залізниць. Стрий має до диспозиції 28 армат без муніції, з того дві вислано до Дрогобича, а три до Львова. В місті і повіті повний спокій, життя пливе нормальним шляхом. Залізниця до Старого села через Ходорів в наших руках. Полонені з Угорщини вертають тисячами нараз через Стрий і звідси повстають великі транспортні труднощі. Богато полонених вертає пішки з браку вагонів і тому вийти дістали приказ в справі прокормлення тих полонених, щоби охоронити населення перед грабіннями. Вийти по селах заприсягли на нову владу і цілий адміністраційний апарат працює дуже справно.

Звіт з Перемишлян.

Кур'єр Корчовський Олекса, підхорунжий, здає слідуєчий звіт:

Перемишлянський повіт перейшов в українські руки дня 3. листопада ц. р. Повітовим комісарем перемишлянського повіту став др. Свістель, поручник УСС., повітовим військовим командантом Григорій Чолій, поручник 55. пп. Жандармерія і всі інші державні уряди повнять службу в імені Української Держави. В повіті повний спокій і порядок. Інвентаризація військового майна, бранка бувших вояків і рекрутація добровольців до української армії іде скорим темпом. Повітова військова команда вислала на підмогу до Львова сотню вишколених стрільців. У вишколі знаходиться звичайно 300 вояків. В повіті повний спокій і порядок.

Повітова харчева управа достарчила до Львова 5 вагонів бараболі, які зложили селяни, почувши, що Львів знаходиться в апровізаційних клопотах.

Звіт з Долини.

Кур'єр п. Михайло Грицей, секретар філії Сільсько-го Господаря, подає:

2. листопада ц. р. під проводом пор. Щирби, чет. Гладія, о. курата Притуляка і чет. Стисловича народня міліція заняла іменем Української Національної Ради всі державні уряди. Староство обняв адвокат др. Северин Данилович. Ведення почти віддано п. Поповичеві, дотеперішньому управителєві почти в Мізуні. Суд обняв секретар суда Коростецький, а податковий уряд Вінюк, повітову раду контрольор Грицей, а управу міста бурмістр др. Михайло Пачовський. Залізничний двірець обсадили українські війська, подібно як і всі касарні і військові магазини. У військових магазинах знаходяться провіанти, мундури, чоботи і т. п. в прибулизній вартости щонайменше 2,000.000 К. Жандармерія в українських руках. Командант жандармерії Чех, прихильний українській справі. Всі уряди державні і автономні перенято враз з касами. Скільки готівки знаходиться в касах, ще не обчислено. Для міста Долини необхідні: офіціантка поштова, телефоністка та залізничник-начальник стації. В місті і цілїм долиньським повіті спокій і порядок. В долиньським повіті є в трьох селах по сто кількадесять Мазурів, в самім лише Рівнім є около 300 Мазурів і то узброєних. В Долині є коло 200 узброєних українських вояків, в тім 25 гімназіяльних студентів. Маємо 3 скоростріли. Амуніції не маємо, післали по неї до Станиславова.

Звіт з Винник (пов. Львів).

Дня 1/XI. рівночасно з проголошенням української держави відбулися у Винниках збори Українців, на яких вибрано повітовим комісарем проф. Пилипа Миська і він обняв з днем 1. падолиста верховну владу у винницьким (судовім) повіті. Комісаріят зарядив переняття урядів та військових інституцій на річ Української Держави і перевів організацію війська в цілїм повіті. Секретарем комісаріяту іменованій Володимир Домазар, урядовцем Василь Дверій. При комісаріяті утворився повітовий харчевий уряд з Евгеном Гавришем на чолі.

Мисько

Український повітовий комісар

Звіт з Львівщини.

Каранович Іван, емісар УНР, реляціонує:

Обіхав Городиславичі, Гаї, Чижикив, Підберізіці і інші села коло Винник. Всюди вибрано громадських комісарів і прибучний комітет. В харчевих справах треба зарядити примусові реквізиції, добровільно тяжко щось стягнути. Якийсь військовий відділ зрабував в дворі в Чижикові убрання і біля. Дано знати місцевому комісареві і часть відобрано. Командант був в стрілецьким однострою, а мужава Маляри і Німці. Вносить, щоби на (около) 5 сіл установляти окружних комісарів з учителів, жандармів і т. п., щоби могли мати езекутиву та щоби лиш ті могли заряджувати реквізиції засобів поживи.

Звіт зі Ширця (пов. Львів).

Принагідний звіт Миколи Опоки:

Від 1. листопада ц. р. всі державні уряди знаходяться в українських руках, отже суд, почта, залізниця, податковий уряд і жандармерія. На почті усунуено начальника почти Поляка, а передано управу почти Українцеві. Залізниця веде начальник Українець. Все військове майно знаходиться в наших руках. Понад 200 вояків зложило присягу на Українську Державу. Повітовий окружний військовий комісаріят оголосив мобілізацію від 18 до 45 літ і виконує її під строгим військовим примусом. Військовим командантом є поручник Василь Тибінка, який має до розпорядження кількох старшин з сусідних сіл. Окружним комісарем був кілька днів Володимир Могилянський, але він уступив ізза своєї надто великої компромісовости, а комісарем став директор школи Малицький. При комісарі є зорганізована прибічна рада під пров'язом о. Білинського з Гуменця. Харчевий уряд функціонує справно і люди згідні давати харчі, яких треба. В цілім повіті спокій, інтерновано лише одного Поляка судовика. Додам, що і в Миколаїві н/Дн. перейшли також всі державні уряди і влада в українські руки і все функціонує справно. Зі Ширця і Миколаївка н/Дн. відійшов вже один відділ війська на поміч до Львова під проводом хрунжого УСС. Миколи Опоки.

Звіт з Рудок.

Кур'єр, студ. теолог. Василь Добровольський здає слідуєчий звіт:

Дня 2. падолиста заняли українські відділи під проводом посла о. Стефана Онишкевича залізничий дворець та всі уряди. Повітовим комісарем є адвокат др. Марітчак, військовим командантом поручник Зенон Кульчицький. В повіті спокій, лиш в Гошанах ограблено двір після злого обходження властителя зі селянами. Жиди йдуть з Українцями. Вскди кипить горячкова організаційна праця, організується військо, охочих є багато, брак лише зброї і муніції. Уряди виконують владу в імені Української Держави.

Кур'єр, Петро Голінський, укнчений богослов дня 11. падолиста 1918 додатково подав з Рудок:

Поляки заховуються провокуючо. Польська інтелігенція бунтує селян особливо Поляків до опору проти української влади. Мобілізація заряджена. Покликується під зброю всіх здібних у віці від 18 до 30 літ. Населення радо сотками зголошується до бранки. Жандармерія зложена з активних Українців жандармів помагає дуже радо. Харчів доволі. Заряджено організацію харчевих припасів, надвижку перешлеться до диспозиції головній Українській Харчевій Управі у Львові. В повіті спокій, лиш в селі Гошанах у дідича Янка знайдено зброю і амуніцію, яку жандармерія з Хишевич сконфіскувала. Дідич Янко втік до Самбора, полишаючи двір на двох жінок, яким не заплачено. Вони по його втечі з полоненими Італійцями кинулись рабувати двір. Однак повітовій владі удалося в час здержати ексцеси. Обійшлося без більшої шкоди. Про удержання порядку стараються самі селяни.

Звіт з Комарна (пов. Рудки).

Місцева організація в Комарні зорганізувала збройний відділ, розбріла дня 1. падолиста більший відділ

чужинецького війська в Кліцку. здобула в той спосіб більшу скількість оружа та муніції і розбріла жандармерію в Комарні та всі дооколичні постерунки. Повітовим комісарем назначено адвоката д-ра Коса, посадиком міста Українця Дмитра Ольхового. Командантом залого є поручник Мартинюк, який приготвляє загальну мобілізацію повіту. Зорганізовано міліцію, яка повнить службу безпеченства. Давні русофіли ідуть разом з нами проти Поляків. Жиди відносяться прихильно до перевороту і беруть участь в громадському життю.

Звіт зі Сокаля-Белза.

Дотеперішний стан в окрузі Сокаль-Белз від часу перевороту змінився в той спосіб, що з огляду на великий обсяг повіту Сокаль-Белз на сесії комісарів за взаємною згодою виділено повіт Белз в осібну експозитиру і вибрано помічним комісарем суддю Гісовського на округ Белз з тим, що військові справи мають підлягати комісареві зі Сокаля, зглядно тамже військовій команді. В справах політичної і загальної ваги має Гісовський здавати щотижня справоздання. Цей поділ був пожаданий тимбільше, що сокальська організація не була в силі опанувати далеких сіл і в них доси пиняво йшла організація під кожним оглядом.

Що до організації в повіті Сокаль, то цілу адміністрацію пущено в рух, комісарі сходяться на сесії що дзі неділі, порішено найактуальніші справи, як справу опалу, усталення цін, організацію міліції на лад січової організації. Щодо цієї останньої, то на чолі її стоїть Драган, бувший організатор «Січей» як кошевий і 2 осаули, які мають задачу їздити і організувати села. Щодо них, то військовість боїться їх діяльності, щоби не тягнули багато до міліції (яка зрештою має повнити службу без зброї) і в цей спосіб для демагогічних цілей не ослабляли сили організуючої армії.

Щодо обняття урядів, то майже всі Поляки поусувалися, або взяли відпустки (як в старостві), — в суді урядують, бо начальником є Українець. Шкільні справи полагоджено в той спосіб, що віддано управу гімназії проф. Біленькому, народні школи проф. Банахові зі згляду на ренегацтво дотеперішнього інспектора Стефанціва, хоч цей зголосився до служби і його прийнято, але провід має Банах.

Щодо ратункової акції для попалених сіл, знищених війною (особливо 5 сіл надграничних, які щойно вернули), то управа повіту мусить завчасу подбати про запаси збіжа, бараболь для них і в тій цілі думає звернутися до дворів о поміч, це зрештою також в їх інтересі, щоби охоронитися перед большевизмом. Найдадуть завчасу.

Щодо військових справ, то під проводом сотника Охрима праця пішла вперед, так що одну сотню вислалось до Львова і 15 фір з харчами. В останніх днях з причини номінацій і інших особистих справ прийшло до непорозуміння між Шалинським а Охримом і часть старшин просто не слухає Охрима, відпускають асентерованих людей на власну руку до дому і вже вкралася дезорганізація, якої наслідком є це, що вояки дезертирують. Думаємо, що Військовий Секретаріят з огляду на те, що Сокаль є граничним повітом, вгляне в це і заведе дисципліну, висилаючи когось на розвіди або в інший спосіб.

Щодо воєнної позички, податків всіляких, від тютюну і т. д. пускається в рух все можливе, щоби здобути гроші, бо інакше все стане.

Що зробити з бувшим старостою зі Сокаля Жачком? Його касові книги не в порядку, одна бракує і визнається ніхто не може; він зі Сокаля усунувся і мешкає під дзором в Жовкві; рахунки з ним списалося, що можна було, бо претенсій ріжних приватних вірителів до нього багато і то на грубі тисячі. Він вів інтереси ніби приватно ніби публично для уряду, достарчав для Кракова, Варшави полотна, зарекувровані австрійськими військами на Волині та відпродані Жидам. Про

вислід дохджень з ним донесемо і чи не добре булоби його спровадити до Львова і замкнути.

Ждемо всі з туюю, коли раз Львів буде вільний.

Що слати у Львів? Просимо машин, а харчу буде в нас доволі. Щодо людей, то наразі слабше, бо організація в ході.

Евген Тисовський
Народний комісар.

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

Ілярій Тиморуг

В дні 1 травня ц. р. помер передвчасно у Відні старшина У.Г.А. Ілярій Тиморуг, що занедужавши перед кількома місяцями тяжко на нирки, виїхав з Буковини на лічення до наддунайської столиці, де й скосила його люта смерть. Покійний походив з Кадобівців, скінчив у Чернівцях ІV. (колись українську) гімназію, а підчас вел. війни попав до італійського полону, де хорував тяжко на червінку. Після розвалу Австрії вступив у ряди У.Г.А., з якою перебув усю її долю й недолю. Повернувши з нашої війни домів, слабував на тиф, а після виздоровлення виїхав до Відня, де скінчив торговельну академію і де брав живу участь у студ. житті. Колиж вернув з Відня домів, був довший час без посади, а коли її нарешті дістав, занедужав небаком знову і ця недуга, не зважаючи на всі старання родини, довела його до могили. В. Й. П.І

Василь Кузьмин, пор. У.Г.А.

Дня 17. січня 1924 р. помер в українському військовому таборі в Йозефові в Ч. С. Р. поручник У.Г.А. Василь КУЗЬМИН.

Він прийшов на світ 1890 р. у селянській хаті в Олеші, товмацького повіту, у Східній Галичині. Після укінчення гімназійної науки в Станиславові відбув абітурієнтський курс торговельної академії у Відні та вчився на правничому відділі львівського університету.—

З вибухом світової війни розпочав військову службу як однорічний доброволець при б. австр. 58. п. п. і вже небавом звернув на себе увагу зверхників та товаришів своєю небуденною талановитістю, сильним і прямолиніним характером, тверезим розумом та притягаючою товариською огладою. Завдяки своїм незвичайним приметам одержав Покійник приділ перекладчика при команді одного німецького (пруського) корпусу. Вернувши відтак з як найкращим свідоцтвом до своєї частини, був довший час командантом скорострільної сотні на російському боевищі, а згодом приділено його до служби при булаві б. австр. 11 пішої дивізії, що стояла тоді в Одесі. Як особистий прибічник команданта дивізії, а заразом перекладчик, став Покійник посередником між тодішньою українською владою і населенням та австрійським командуванням. При виконанню цього важного завдання руководився Покійник

Спільна могила стрільців поляглих в боях під Львовом в селі Лисиничі. Світлина з 1925 р. Тепер могила висипана на 1 м. високо і оправлена. Оправленням могили займався б. хор. У.Г.А. Володимир Бубела з Лисинич.

піднеслою любовю до всего рідного та питомим йому тактом і через те зеднав собі серед широких кругів українського громадянства щирю прихильність та загальну пошану. —

Після перевороту вступив до Української Галицької Армії. На внесок одного булавного старшини, що знав Покійника з часів австрійської служби, покликано його до Начальної Команди У.Г.А. Однак його почуття народного обов'язку та зрозуміння важности хвилі не могли найти заспокоєння у відносно вигідній службі при Начальній Команді і гнали його на бурхливе боєвище. На усильне прохання Покійника перенесно його небавом до боєвої частини і приділено до ІІІ. Бригади, як команданта куріня.

У зв'язку цієї бригади перейшов пор. Кузьмин як боєвий старшина всю Голгофту У.Г.А. зпід Львова аж по Бершадь на Поділлі. З переходом У.Г.А. до большевиків у лютому 1920 р. приділено його як старшину для окремих доручень до булави ІІ-го Галицького Корпусу, перестроєного опісля на І. Червону Бригаду У.С.С.

Після роззброєння останків У.Г.А. польським військом у травні 1920 р. перейшов Він з групою генерал-четаря Кравса до Чехословаччини та віддав у часі переходу неоцінені прислуги як посередник між командою групи і населенням.—

Не спочав Він і на скитальщині. В Українському Робітничому Таборі в Ліберці працював з повним самовідреченням у культурних установах, а без Його діяльної участі ні обійшлася жадна важнша нарада в загальних, чи таборово-скитальчих справах. З перенесенням частин У.Г.А. до Українського Військового Табору в Йозефові став Покійник прибічником українського команданта табору, а відтак Головного Команданта частин У.Г.А. в Ч.С.Р. Його службова ревність сягала так далеко, що В.н не найшов навіть часу на те, щоби в зародку побороти страшну недугу шлункового рака, набуту в часі української визвольної боротьби. І щойно тоді, коли занедбана недуга звалила Його з ніг, взявся її лікувати, одначе нажаль — за пізно. Що правда Його сильний, відпорний організм боровся довший час із цею хоробою, та вкінці уляг їй.—

Загальна любов і пошана, яку зєднав собі Покійник у всіх тих, що Його знали, найшла проречистий вислів у Його похоронах дня 19. січня 1924 р. Був се величавий прояз, у якому крім жителів табору взяли участь численні відпоручники чеськословацьких військових частин та місцевого громадянства.—

Пор. Клим Утриско

(Замість китиці цвітів на могилу в річницю його смерті).

Йшов до бою о півночі,
Смерть закрила йому очі
Від трьох куль на все ..

Не від трьох, а від одної кулі смерть закрила очі поручникові Климові Утрискові.

Саме одинацять літ минає від тієї хвилі, як його не стало між живими.

Покійний пор. Клим Утриско родився в Комарні 5. II. 1897 р. і був учителем.

Підчас світової війни як старшина-четар 80 австр. піхотного полку боровся весь час на всяких фронтах, а з вибухом війни польсько-української вертає у рідне містечко Комарно, де організує владу та боеву частину. Коли бої з вулиць Львова перенеслися поза Львів, зорганізовані Климом Утриском частини, під його проводом ставлять опір противникові під Скниловом та Любінем, де і держались аж до відвороту У.Г.А. Як командант сотні, в куріні бл. п. сот. Степанова, стоїть на фронті під стацією Любінь через цілу зиму. Наступи сотні Кліма Утриска на ворожі позиції в Любіні малім і Порічу, записались золотими буквами в історії боїв У.Г.А. Слід згадати, що сотня,

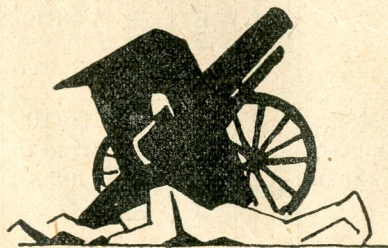

якою покійний командував, була доволі здеморалізована й некарна і тому доводилось багато працювати, щоби її здисциплінувати, що Покійному вповні удавалось.

При загальнім відвороті У.Г.А. пор. Утриско відступає зі своєю сотнею аж до Ягольниці. Тут нічу з 7 на 8 червня, саме в зелену суботу, скликана була нарада старшин і на цій нараді вирішено негайно почати протинаступ. Поручник Утриско йде попереду наступаючої кольони. Біля цвинтаря, в цегольні, почувся якийсь гамір. Заки можна було розглянутися, скритий в цегольні ворожий відділ дав салву. Кольона розсипалася. Щойно при збірці стало помітно, що немає команданта, пор. К. Утриска. Вояки думали, що десь припізнився, а коли поручник таки не надходив, полковник Бізанц дав приказ за ним шукати. Найшли його вбитого. Куля поцілила прямо в голову. Лежав обдертий з одягу і без чобіт.

Вбитого забрали стрільці і принесли на квартиру і там вирішили не хоронити в полі, а відвезти в село Лисівці над Серетом, де парохом був його краян, покійний вже тепер о. Вигнанський. Тут 10. VI. по полудні при численній участі духовенства, великому здвигу селян, стрільців і старшин, в'дпроваджено пор. Кліма Утриска на лисовецьке кладовище і зложено в глибоку сумну могилу завітчану квітами Поділля, на якого ланах він склав буйну свою голову.

Марійка Слоньовська

Листа втрат І-ої бригади УСС. (1919 р.)

подана б. пол. духовником У.С.С. о. М. Карівцем, який недавно повернув з Великої України
(Продовження)

Число	Дата	Полк кур.	Імя і наз-вско	Місцевість і дата уродж.	Місце і час смерти	Релігія	Стан	Заняття в дома	Місце і день похор.	Причина смерти	Свідки смерти	Похоронив	Замітка
7	10/10	Госп. сотня Бриг. УСС. Стр.	Михайло Федунчак	1896 Ясенів горішний, п. Косів	10/10 Земський шп У. Н. Р. Фельштин, п. Проск.	гр. кат.	вільний	рільник	12/10 на цвинтарі в Фельштині	тиф			
8	12/10	Стр. II. с. I. кур. I. п. УСС.	Онуфрій Самота	1899 Каплинці, п. Березжани	12/10 с. Жердинівка, п. Гайсин	гр. кат.	вільний	рільник	13/10 на цв. в с. Жердинівка	тиф і червінка	Роман Стахура, підхор., Новоселець, сотн.		
9	7/10	Госп. сот. цив. візн.	Петро Іванило	1904 с. Черче, п. Рогатин	7/10 в зем. шпит. в Фельштині	гр. кат.	вільний	рільник	9/10 на цв. у Фельштині	тиф			
10	30/9	I. кур. II. с. II. п.	Василь Стасів	1900 Нинів дол., п. Долина	Степанівка п. Гайсин, губ. Под.	гр. кат.	вільний	рільник	1/10 на цв. у Степанівці	з ран	Верганівський		
11	10/10	I/II. II. сот.	Михайло Зубко	1901 Ланчин, п. Надвірна	Під Івангородом, п. Гайсин	гр. кат.	вільний	рільник	11/10	убитий	Сташинський, Васишин		
12	10/10	I/II. II. сот.	Максим Коблик	1897 Саджавка, п. Надвірна	Під Івангородом, п. Гайсин	гр. кат.	вільний	рільник	11/10	убитий	Сташинський, Васишин		
13	10/10	I. к. II. п. I. сот.	Василь Ших	1901 Ковнець, п. Дрогобич	В лісі під Івангородом, п. Гайсин	гр. кат.	вільний	рільник	11/10	убитий	Дідик, Кобілка		
14	16/10	II. п. I. к. III. с. Ст. стр.	Михайло Микуляк с. Андрія	1897 Бучач	Під Монастирком, п. Гайсин	гр. кат.	вільний	рільник	16/10 на цв. в Монастирку	убитий в бою	Казецький, Ганчарик Микола		
15	16/10	II. п. I. к. III. с. Стр.	Федь Іваночко с. Степана	1898 Довге, п. Дрогобич	Під Монастирком, п. Гайсин	гр. кат.	вільний	рільник	16/10 на цв. в Монастирку	убитий в бою	Казецький, Ганчарик Микола		
16	1/10	I. п. 8 сот. Хор.	Сидір Михалевич	1900 Славсько, п. Сколе	Свинарка мала, п. Гайсин	гр. кат.	вільний	абіт. гім.	1/10 Талалаївка, п. Гайсин	убитий в бою	Михайло Дембінський, ст. стр. Осип Манків, вистун		
17	16/10	II. п. I. к. Стр.	Панько Ковба	1898 Головецько, п. Ст. Самбір	Під Монастирком, п. Гайсин	гр. кат.	вільний	рільник	16/10 остав на поли бою	убитий в бою	Осип Лозинський, ст. дес, Новіка, ст. стр.		

в л а с н и й с а н і т а р н и й в і д д і л

Число	Дата	Полк, кур.	Імя і на- звисько	Місцевість і дата уродж.	Місце і час смерти	Релігія	Стан	Заняття в дома	Місце і день похор.	При- чина смерти	Свідки смерти	Похоронив	Замітка
18	16/10	II. п. I. к. I. с.	Микола Арсєвич с. Марії	1898 Кавуни, п. Сколе	16/10 під Монастир- ком, пов. Гайсин	гр. кат.	вільний	рільник	6/10 остав на поли бою	убитий в бою	Лозин- ський, Осип, ст. дес., Лазорук, вістун	власний сан. відділ	
19	30/9 1919	I кур. II п.	Стась Михайлів	1899 Лисовичі, п. Долина	30/9 Степа- нівка, п. Гайсин	гр. кат.	вільний	рільник	Оста- півка	убитий	С. Мерга- ник, дес., Василь Салій		
20	4/9	I пол. I кур.	Данило Андріяш	1892 Базар, п. Чортків		гр. кат.	вільний	рільник					

Листопад 1919

1	6/11	II. полк.	Іван Данилюк	Орелець, п. Снятин	Северинів- ка, п. Лі- тинський губ. Под.	гр. кат.	вільний	рільник	7/11 Севери- нівка, цвинт.	тиф			
2	7/11	I. п. II. к. Гуц. Сот.	Володи- мир Семанюк с. Ілька	1899 Суботів, п. Стани- славів	Севери- нівка, пов. Літин.	гр. кат.	вільний	рільник	8/11 Севери- нівка, цвинт.	запа- лення легких	Петро По- палюк, ст. дес., Стефан Яремко, стр.	о. Макарій Каровець	
3	15/10	I. к. II. п. Стр.	Петро Дутка с. Михайла	1901 Волківці, п. Брщів		гр. кат.	вільний	рільник		убитий в бою		власний сан. в'дділ	
4	19/11	Стр. 7. с. I. п.	Никола Гайда с. Павла	1889 Липиця дол., пов. Рогатин	Севери- нівка, пов. Літин.	гр. кат.	вільний	рільник	20/11 Севе- ринівка, цвинт.	тиф	Михайло Тис, дес., Онищук, дес.	власний санітарний відділ	
5	20/11	Бу- лавн. I. п. 7 с.	Степан Зборов- ський	1892 Нижнів, п. Товмач	Севери- нівка, пов. Літин.	гр. кат.	вільний	рільник	21/11 Севе- ринівка, цвинт.	тиф плям.	Михайло Тис, дес. Гриць Максимяк, ст. дес.		
6	19/11	Стр. I. п. 7 с.	Данило Шевчук	Ладичин, п. Терно- піль	Севери- нівка, пов. Літин.	гр. кат.	вільний	рільник	20/11 Севе- ринівка, цвинт.	тиф плям.			
7	19/11	Стр. I. п. 7 с.	Стефан Пецовий	1898 Залуже, п. Борщів	Севери- нівка, пов. Літин.	гр. кат.	вільний	рільник	Севе- ринівка, цвинт.	тиф плям.			

Грудень 1919

1	2/12	дес. I кур. II п.	Гриць Сташин- ський	1898 Борщо- вичі, п. Львів	2/12 Браїлів, п. Винниця	гр. кат.	вільний	рільник	Браїлів	тиф	Маруній Пилип, Теранок, дес.	власний санітарний відділ	
2	2/12	стр. I. к. II. п.	Дмитро Глинчак	1899 Росохач, п. Чортків	2/12 Браїлів, п. Винниця	гр. кат.	вільний	рільник	Браїлів	тиф	Іван Паньків, Микола Кавка		
3	2/12	стр. I. к. II. п.	Михайло Драбик	1900 Михальче, п. Горо- денка	2/12 Браїлів, п. Винниця	гр. кат.	вільний	рільник	Браїлів	тиф	Пилип Маруній, С. Мерга- ник, дес.		

Число	Дата	Полк кур.	Імя і на-звисько	Місцевість і дата уродж.	Місце і час смерті	Релігія	Стан	Заняття в дома	Місце і день похор.	Причина смерти	Свідки смерти	Похоронив	Замітка	
4	4/12	стр. І. к. ІІ. п.	Томко Гуменюк с. Філька	1897 Ксшляки, п. Збараж	4/12 Браїл в, п. Винниця	гр. кат.	вільний	рільник	Браїлів	тиф	Іван Паньків, Пилип Маруний	в л а с н и й с а н і т а р н и й в і д д і л		
5	4/12	стр. І. к. ІІ. п.	Павло Дяків с. Стефана	1897 Цішки, п. Золочів	4/12 Браїлів, п. Винниця	гр. кат.	вільний	рільник	Браїлів	тиф	С. Мерганик, дес., Микола Кавка			
6	4/12	стр. І. к. ІІ. п.	Федь Лоїк с. Марії	Боршів, п. Перемишляни	4/12 Браїлів, п. Винниця	гр. кат.	вільний	рільник	Браїлів	тиф	Іван Паньків, Пилип Маруний			
7	9/12	стр. І. к. ІІ. п.	Петро Пліхтяк	1900 Пістинь, п. Косів	9/12 Браїлів, п. Винниця	гр. кат.	вільний	рільник	Браїлів	тиф	Микола Кавка, С. Мерганик, дес.			
8	11/12	стр. І. к. ІІ. п.	Осип Гаєвський с. Петра	1901 Ласківці, п. Терембовля	11/12 Браїлів, п. Винниця	гр. кат.	вільний	рільник	Браїлів	тиф	Пилип Маруний, С. Мерганик, дес.			
9	11/12	стр. І. к. ІІ. п.	Петро Голуб с. Насті	8/ІІ 1884 Лапшин, п. Березжани	11/12 Браїлів, п. Винниця	гр. кат.	вільний	рільник	Браїлів	тиф	Іван Паньків, С. Мерганик, дес.			
10	12/12	Ст. дес. І. к. ІІ. п.	Лука Пташник	1892 Заріче, п. Рогатин	12/12 Браїлів, п. Винниця	гр. кат.			Браїлів	тиф	Пилип Маруний, Микола Кавка			
11	13/12	віст. І. к. ІІ. п.	Михайло Яремин	1901 Ланчин, Надвірна	13/12 Браїлів, п. Винниця	гр. кат.	вільний	рільник	Браїлів	тиф	С. Мерганик, дес., Маруний Пилип			
12	9/12	стр. І. к. ІІ. п.	Франко Кобялка	1896 Опоки, п. Золочів	9/12 Браїлів, шпиталь, п. Винниця		вільний	рільник	Браїлів	тиф	С. Мерганик, дес., Кавка Микола			
13	15/12	стр. І. к. ІІ. п.	Микола Зубатий	1894 Задарів, п. Бучач	15/12 Браїл в, п. Винниця	гр. кат.	вільний	рільник	Браїлів	тиф	Маруний Пилип, Кавка Микола			
14	20/12	стр. Бул. сот. Бриг. УСС.	Михайло Ткачук	1888 Майдан, середний п. Надвірна	20/12 Браїлів, п. Винниця	гр. кат.	вільний	рільник	Браїлів	тиф	Антін Юзьків, ст. стр., Стефан Крисоватий, підх.		о. Анатоль Базилевич, свящ. цивільний	
15	8/12	Чет. І. п.	Іван Чичилович	1896 Порудно, п. Яворів, прин. до Кобильниці, пов. Яворів	8/12 В селі Рів, п. Винниця	гр. кат.	вільний	ст. теол	Рів, на цвинт.	тиф	Евген Чичилович, Карпович Стефан		власний сан. відділ	

Число	Дата	Полк. кур.	Імя і наз-вско	Місцевість і дата уродж.	Місце і час смерти	Релігія	Стан	Заняття в дома	Місце і день похор.	Причина смерти	Свідки смерти	Похоронив	Замітки
16	16/12	стр. Обоз. Сот.	Михайло Іжевський	1899 Гаї смоленські, п. Броди	16/12 Село Рів, пов. Винниця	гр. кат.	вільний	рільник	Рів, на цвинт.	тиф	Карпович Стефан, Млачовський, підхор.	власний санітарний відділ	
17	12/12	Ст. дес. 7 сот. І. п.	Никола Глушак	Бордуляки, пов. Радеків	Семаки, п. Винниця, губ. Подільська	гр. кат.	вільний	рільник	Цвинт. в Семаках	тиф	Міський Володимир, Онишук, дес.		
18	9/11	Стр. І. п. І. к.	Дмитро Притула	Братківці, п. Стрий	Северинівка, п. Літин. губ. Под.	гр. кат.	вільний	рільник	10/11 Цвинт. в Северинівці	тиф	Федь Сарамака, віст., Радиш, пор.		
19	20/11	Стр. І. п. І. к.	Володимир Ратишин	1902 Львів	Семаки	гр. кат.	вільний	електр. техник	21/11 Семаки	тиф	Теофіл Ярчук, дес., Радиш, пор.		

Вічень 1920

1	22/1	Дес. І. п. III. к.	Степан Никифоров	1895 Джурів, п. Снятин	Баланівка, п. Ольгопільський	гр. кат.	вільний	рільник	23/1 в Баланівці, на цв.		Яків Гладун, бул., Роман Чернець	о. Макарий Каровець, пол. дух. Бригади УСС.	Імя і назвско не знане, не знайдено ніяких документів
2	26/1	III. Бриг. 6. п.	Н. Н.	?	Баланівка, п. Олгоп.	гр. кат.			29/1 в Баланівці, на цв.	тиф			
3	22/11 1919	Стр. І. п. І. к. 3 с.	Дмитро Петрович	1880 Лапшин, п. Березжани	22/11 Семаки, с. с. Северинівка, п. Літинський	гр. кат.	вільний	рільник		тиф	Т. Ярчук, дес., Радиш, пор.	власний сан. відділ	
4	22/11 1919	Стр. І. к. І. п.	Василь Сенюк	24 роки Тяпче, п. Долина	22/11 Семаки, п. Літин.	гк. кат.	вільний	рільник	в Семаках, на цвинт.	тиф	Федь Сарамака, віст., Радиш, пор.		
5	20/12 1919	Стр. І. к. І. п.	Михайло Волошин	1900 Оглядів, п. Радеків	21/12 Семаки, п. Літин.	гр. кат.	вільний	рільник	в Семаках, на цвинт.	тиф повор.	Радиш, пор.		
6	2/2 1920	Стр. Кіш УСС.	Олекса Мазурик	Викторів, п. Станіславів	2/2 Біланівка стара, п. Ольгоп.	гр. кат.	вільний	рільник	в Біланівці на цвинт.	тиф		о. Макар Каровець	
7	31/1	Козак Сот. Кінн. УСС.	Іван Максимців	1884 Кошилівка п. Бібрка	31/1 Тульчин, п. Брацлав. г. Под.	гр. кат.	вільний	рільник	1/2 на цвинт. в Тульчині	тиф п'ятн.	М. Ольховий, підхор., Гриньків	санітарн. відділ	
8	20/1	Стр. Мун. Скл. Бриг. УСС.	Василь Кабин	5/2 1897 Монастирсько, пов. Косів	20/1 Запасна лікарниця, Тульчин	гр. кат.	вільний	рільник	20/1 на цвинт. в Тульчині	тиф п'ятн.	М. Ольховий, підхор., Гриньків		

СПИС ЖЕРЕЛ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ 1914—1921 р.

(Докінчення)

Трильовський, Кирило, д-р.: До Львова. „Український Прапор“. Відень, 1914, Ч. 23/25.

Спогади з подорожі з Відня у Східню Галичину в падолисті 1918 р.

Трильовський, Кирило, д-р.: З моїх споминів. Початки стрілецької організації і Боева Управа. Календар „Червоної Калини“ на 1927 р. Львів, 1926, стор. 1—17.

Удовиченко, О., Генерал.: Перша боротьба за Київ (1917—1918). „Військова справа“. Париж, 1927/1928, Ч. I, стор. 8—14.

Удовиченко, О., Генерал.: Загибель студентського куріня під Крутами. „Військова справа“. Париж, 1928, Ч. 2, стор. 5—8.

Фастовський В.: Трипільська трагедія. (Спогади учасника). Переклад*) В. Кулика. [Харків], 1926, 8^о, 64 стор. Видання „Державного Видавництва України“.

Відноситься до боротьби большевиків з от. Зеленим, літом 1919 р.

Фріш, Роман, сотник: Із днів слави артилерії УГА. (Сторінка до історії 6. гарматного полку УГА.)

Фріш, Роман, сотник: „Битва під Ліщином“. Календар „Червоної Калини“ на 1928 р. Львів, 1927, стор. 146—150.

Характерник: Згадки з минулого. „Літературно-Науковий Вістник“. Львів, 1924 кн. VII/IX, стор. 285—298; — 1925, кн. I, стор. 134—142; — кн. VI, стор. 127—132; — кн. X, стор. 126—131; — кн. XI, стор. 219—229; — 1926, кн. III, стор. 207—215.

Христюк П.: Замітки й матеріали до історії української революції 1917—1920 р. Том I, Відень, 1921 8^о, 151 стор. — Том II, [Відень], 1921, 8^о, 200 стор. — Том III, [Відень], 1921, 159 стор. — Том IV, [Відень], 1922, 8^о, 192 стор. Видання „Українського Соціологічного Інституту“.

Цегельський, Льонгин, д-р.: Після 573 літ прірви. „Український Прапор“. Відень, 1919, Ч. 23/25.

Цегельський, Льонгин, д-р.: Як се було? (Відірвані спогади з часу повстання укр. держави.) „Український Вістник“, Нью-Йорк, 1927, Ч. 4.

Ч-ий, С., сотник: Зимою 1919—20. „Український Скиталець“. Ліберець, 1921, Ч. 5.

Чорний: З битв о Львів. „Свобода“, Джерзи Сіті [З. Д. Америки], 1928, Ч. 175—186.

Ч-ч, поручник і О-ий, поручник: Самбірські падолистові дні 1918 р. „Український Скиталець“. Ліберець, 1920, Ч. 4.

Ч. В.: Спогад про повстання проти гетьмана в Полтаві. „Табор“, військово-літературний журнал. [Каліш], 1928, Ч. 9, стор. 96—100.

Чайковський, Андрій: Осип Струмеляк, хорунжий артилерії УГА. (Спомин). Календар „Черв. Калини“ на 1929 р., Львів, 1928, стор. 82—85.

*) З якої мови перекладено, не зазначено.

[Чорний, сотник С.С.] Готування на велике діло. (Вишкіл С.С. в Білій Церкві.) „Стрілецька думка“. Староконстантинів, 1919, Ч. 61.

[Чорний, сотник С.С.] Переговори з Німцями. „Стрілецька думка“. Староконстантинів, 1919, Ч. 61.

Відноситься до переговорів С.С. з німецьким гарнізоном в Білій Церкві в днях 15 і 16 падолиста 1918 в справі неутральности Німців супроти повстання проти гетьмана Скоропадського.

Ш. С.: Санітарний шеф козацького загону ім. Гонти. (Нарис на основі воєнного записника.) Календар „Червоної Калини“ на 1925 р. Львів, 1924, стор. 60—62.

Шандрук, П., генерал: Бої 3-ої стрілецької залізної дивізії з большевиками під с. Сидоровим над Збручем 19-26-го липня 1920 року. „Табор“, військово-літературний журнал. [Каліш], 1923, Ч. 1, стор. 94—103.

Шаповал, Микита: Велика революція і українська визвольна програма. (Виклади в Америці). Прага, 1927, 8^о, 324 стор. Видання „Вільної спілки“.

Шмітельська-Климкевичева, Ірина: З моїх споминів (Виїмок з історії коз. загону ім. Гонти). Календар „Червоної Калини“ на 1925 р. Львів, 1924, стор. 97—99.

Шмітельська-Климкевичева, Ірина: Низка споминів про отамана Кирила Карася. Календар „Червоної Калини“ на 1928 р. Львів, 1927, стор. 150—153.

Шостаківський, Петро: Гетьманський Універсал з 16 жовтня 1918 р. (Про станове козацтво). „Поступ“, Львів, 1928, стор. 107—111.

Шустикевич, А.: Спомини з Одеси. Календар „Червоної Калини“ на 1928 р. Львів, 1927, стор. 102—114.

Шустикевич, А., б. пор. У.Г.А.: З останніх боїв. (Осінь 1919 року на Великій Україні). Календар „Червоної Калини“ на 1929 р. Львів, 1928, стор. 144—148.

Шухевич, Володимир: Початок українсько-польської війни. Замітки з військового боку. „Український Прапор“. Відень, 1919, Ч. 23/25.

Шухевич, Степан, д-р: Спомини з Української Галицької Армії (1918—1920), Частина I, 16^о, Львів, 1929, 176 стор. — Частина II, 16^о, Львів, 1929, 176 стор. — Частина III, 16^о, Львів, 1929, 162 стор. — Частина IV, 16^о, Львів, 1929, 164 стор. — Частина V, 16^о, Львів, 1929, 147 стор. Видання „Червоної Калини“.

Ш. О.: „Село Наливайки“. (Сторінка з Зімового Маршу). „Табор“. Військово-літературний журнал. [Каліш], 1928, Ч. 8, стор. 64—75.

Щуровський, В., Др.: Спомини з пробування У.С.С. на Наддніпровю в 1918 р. „Літературно-Науковий Вістник“. Львів, 1925, Кн. III, стор. 218—228.

Щуровський, Володимир, др.: Українські Січові Стрільці на Запоріжю. Календар „Черв. Калини“ на 1929 р., Львів, 1928, стор. 40—44.

Юркевич, Осип, поручник У.Г.А.: З чотирикутника смерті (Спомини про тиф і Різдяні Свята на Україні 1920 р.) „Український Фармер“, Вінніпег, (Канада), 1928, Ч. 2—3.

Яворовський, Евген: Бій під Сигнівкою. (Уривок із воєнного записника). Календар „Червоної Калини“ на 1928 р. Львів, 1927, стор. 65—69.

Яворовський, Евген: Денікініяда Української Галицької Армії. Популярний нарис. Яворів, 1929, 16°, 32 стр.

Ярий, Ріко, сотник: День слави в історії наших саперів. (Витяг з воєнного дневника 2/III сан. сотні). Календар „Червоної Калини“ на 1925 р. Львів, 1924, стор. 93—96.

Я(сінчук), Т(еодор): Два документи з листопадових днів. „Рада“, Львів, 1928, Ч. 103/104.

Подано текст двох наказів Начальної Команди Укр. Війська, перший з дня 12.XI, другий з 15. XI. 1918 р. Накази підписані полк. Стефановим.

* * *

З румунської окупації: „Український Прапор“. Відень, 1919, Ч. 1—2.

Повстання на Херсонщині проти Скоропадського. „Стрілецька Думка“. Староконстантинів, 1919, Ч. 61.

Як переведено злуку? Спогади учасника. „Український Вістник“. Нью-Йорк 1928, Ч. 15.

(На чужих мовах)

Auhagen, Otto, Dr. Prof.: Rückker aus der Ukraine. „Ukraine“, Monatschrift für deutsch-ukrainische Volkswirtschafts- und Kulturpolitik. Берлін, 1919, Ч. 2. стор. 29—40.

Опис повороту з Києва в Німеччину в часі повстання проти гетьмана Скоропадського.

Алексеев, Ив. (Небутов): Из воспоминаний левого есера. (Подпольная работа на Украине). Москва, 1922, 8°, 52 стор. Видання „Главношпросвета“.

Антонов, Овсеенко, В., А.: Записки о гражданской войне. Том первый с 6-ю схемами и 17-ю фотографіями. Москва, 1924, 8°, 300 стор.

Ся праця містить дуже багато цінного матеріалу до історії українсько-більшевицької війни при кінці 1917 і початку 1918 рр. Автор був Головнокомандуючим Червоної Армії на Україні.

Аршинов, П.: История Махновского движения (1918 до 1921 гг.) Берлін, 1923, 8°, 258 стор.

Автор анархіст і учасник боротьби Махна з Денікіном, Вранглем і большевиками.

Windischgraetz, Ludwig, Prinz: Vom roten zum schwarzen Prinzen. Берлін, 1920, 8°, 459 стор. Verlag Ullstein, A. C.

Причинки до історії розпаду Австрії. Автор був якийсь час угорським міністром харчових справ. Деякі місця відносяться до справи Сх.-Галичини.

Hindenburg von, маршал: Aus meinem Leben. Ляйпціг, 1920, 8°, 409 стор. (Verlag von S. Hirzel in Leipzig).

Hoffmann, Max, генерал: Der Krieg der versäumten Gelegenheiten. Мінхен, 1924, 8°, 232 стор. (Verlag für Kulturpolitik).

Автор учасник бересть-литовських мирних переговорів.

Gelshorn, K., Lic.: Mit den deutschen Truppen in der Ukraine. Ein Beitrag zur Geschichte des deutschen Zusammenbruchs. Кенігсберг (1921) 8°, 60 стор. (Verlag von Gerhard Pehl).

Gotthein, Georg: Warum verloren wir den Krieg? Штуттгарт-Берлін, 1919, 8°, 94 стор.

До України відноситься уступ 7-ий, де обговорений бересть-литовський мирний договір.

Деникинъ, А., И., генерал: Очерки Русской Смуты. Томъ I. Выпускъ 1. Крушение власти и армии... Фев-

раль-Сентябрь 1917. Париж. (Року видання не подано), 8°, 183 стор. — Том I, выпускъ 2. Крушение власти и армии. Февраль-Сентябрь 1917. Париж. (Року видання не подано), 8°, 238 стор.

Кассони Б.: Боротьба с Деникинымъ. Москва-Ленінград, 1927, 16°, 62 стор. Видання „Государственное издательство“. Отдел военной литературы.

Kwapiński, Jan: Z moich wspomnień o rewolucji gosijskiej. Rok 1918. „Robotnik“, Варшава, 1927, Ч. з дня 16. падолиста.

Згадка про підготування повстання проти гетьмана Скоропадського. Польські частини мали взяти участь в ньому.

Lipiński, Wacław: Wśród lwowskich orląt. Варшава, 1928, 8°, 132 стор. Видав „Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy“.

Ludendorff, Erich, генерал: Meine Kriegserinnerungen 1914—1918. Берлін, 1919, 8°, 628 стор. (Verlag Mittler und Sohn).

Miączyński, Czesław: Boje lwowskie. Część I. Oswobodzenie Lwowa (1—24 listopada 1918 roku) Tom I. Варшава 1921, 8°, 338 стор. — Część I, Tom II, Варшава, 1921, 8°, 278 стор.

Миллюковъ, П., Н.: Исторія второй русской революции. Томъ первый, выпускъ первый. Софія, 1921, 8°, 248 стор. — Томъ первый, выпускъ второй. Софія, 1924, 8°, 307 стор.

Миллюковъ, П.: Россия на переломѣ. Томъ I. Париж, 1927, 8°, IX + 400 стор. — Томъ II. Париж, 1927, IX + 281 стор.

Nowak, Karl, Friedrich: Der Sturz der Mittelmächte. Мінхен, 1921, 8°, 435 стор. (Verlag für Kulturpolitik).

Prószyński, Marcei, Dr.: Ze wspomnień listopadowych. „Słowo Polskie“, Львів, 1927, Числа з днів 28 падолиста, 3 і 11 грудня.

Rozwadowski, Tadeusz, gen. broni: Przygotowania do odsieczy Lwowa. Garść wspomnień osobistych z listopada 1918 roku. „Słowo Polskie“, Львів, 1927, Ч. 330.

Sopotnicki, Józef, podpułkownik: Kampanja polsko-ukraińska. Doświadczania operacyjne i bojowe. Львів, 1921, 8°, 139 стор. Видала „Spółka Nakładowa „Odrodzenie“.

Czernin, Ottokar, (граф): Im Weltkriege. Берлін, 1919, 8°, 428 стор. (Verlag Ullstein A. C°).

Schwarte, M.: Der grosse Krieg 1914—1918. Tom V. (Der österreichisch-ungarische Krieg. — Збірна праця). Ляйпціг, 1921, 8°, 674 стор.

Про Україну в уступі „Die Zeit der Friedensschlusse im Osten“.

* * *

Разложение армии в 1917. году. Подготовлено к печати А. Е. Какуриным. С предисловием Я. А. Яковлева. (Центрархив — 1917 год в документах и матеріялах). Москва-Ленінград, 1925, 8°, VIII + 190 стор. Видало: „Государственное Издательство“.

Ursachen des Zusammenbruchs. Gutachten des Obersten a. D. Schwertfeger, des Generals der Infanterie a. D. von Kühl und des Geheimrats Professor Hans Delbrück. Берлін, 1923, 8°, 243 стор.

Про Україну стор. 152—168. Ся праця це офіційальне видання німецької парламентарної комісії (комісія 4-та, підкомісія 12-та), яка мала розслідувати причини мілітарного розгрому Німеччини в 1918 році.

Безіменні статті і книжки.

Берестейський мир. З нагоди 10-их роковин 9. II. 1918 — 9. II. 1928 р. Спомини та матеріяли. Зладив і попередив вступом І. Кедрин. Львів-Київ, 1928, 8°, 320 стор. (Зміст цього збірника: 1) І. Кедрин: Бе-

рестейський Мир. 2) М. Голубець: Берестє Литовське. 3) Др. Микола Залізник: Моя участь у мирових переговорах в Берестю Литовському. 4) О. Севрюк: Берестейський Мир. 5) В. Винниченко: Мир з Центральними Державами. 6) Гр. О. Чернін: Берестє Литовське. 7) Ген. М. Ф. Гофман: Берестейський Мир. 8) Ген. Е. Людендорф: Мирові переговори у Берестю Литовському. 9) Колін Росс: Звіт. 10) Мировий до-

говір (текст). 11) Тайний договір про Галичину та Буковину (текст).

Десятиріччя повстання Дрогобицького пролетаріату. „Земля і Воля“. Орган Комуністичної Партії Західної України, 1929, Ч. 1, стор. 8—9.

Чому була проголошена в жовтні 1918 р. окрема західно-українська держава. „Український Прапор“, Берлін, 1928, Ч. 17—20.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ

З цим числом посилаємо поштові складанки та просимо прислати ними передплату на другий піврік згідно на третій чвертьрік 1930 р.

Заягаючи передплатиикам вислали ми окремі пригадки, а тут ще раз просимо вирівнати залеглу передплату відвотною поштою.

Це число виходить в подвійнім обемі разом за липень і серпень та коштує поодинокю зол. 2'40.

СПРОСТУВАННЯ ПОХИБОК

В споминах б. п. Івана Андруха, під заг. „Січові Стрільці у корпусі ген. Натіва“ в Л.Ч.К. Ч. 4 за 1930 р. ст. 6. помилково подано, що Січових Стрільців при 2 Зап. Полку почав збирати бунч. Володимир Савойка. Був це Любомир Савойка, тоді хорунжий С.С. у корпусі ген. Натіва.

Др. *Евген Ловицький*, адвокат, Підгайці, зложив на прес. фонд Л.Ч.К. 5— дол., за які видавництво складає щирю подяку.

ДО ЗАПОРОЖЦІВ

16 квітня б. р. в Єш (Люксембург) помер один з видатніших старшин-запорожців, сот. І. Твардовський. Наш обовязок зберігти його могилу і поставити пам'ятник. Присутні в Єш запоріжці піднялися цієї справи, але не вистарчає засобів. Тому звертаюся до всіх запоріжців з закликом допомогти жертвами. Гроші слати на адресу: »А. Tchoub, Ech sur Alzette 25, rue du Clair Chêne. Luxembourg.«

Полк. І. Дубовий

ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ

ІЛЮСТРОВАНІЙ ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ ТА ПОБУТУ

II. річник / Число 7—8. / Липень-серпень 1930.

З М І С Т

	Стор.		Стор.
Бийте, бийте, барабани!		Бої за Володимир Волинський	
Уот Уйтман	2	Др. А. Річинський	14
Київ наш!		До історії повстанчого рейду ген. хор.	
Р. Купчинський	2	Ю. Тютюника в листопаді 1921 р.	
В річницю смерті полк. Дмитра Вітовського		(Доклад полк. ген. шт. Ю. В. Отмарштейна) . . .	17
Л. Лепкий	3	* * *	
Визвольний відгомін на Лемківщині		Присвята М. Г. — О. Олесь	20
о. Зиновій Флюнт	5	Отаманщина	
Два спомини		Михайло Середа, полк. Армії УНР.	21
Василь Горбай	7	Нарис історії XIV бригади У.Г.А.	
Обозництво УГА.		(Продовження) — пор. Карло Аріо	25
Ол. Кузьма	8	Матеріяли і документи	
1918		Перші дні листопада у Східній Галичині . . .	29
О. Бабій	9	Посмертні згадки	32
Полковник П. Болбочан		Листа втрат I-ої бригади УСС. (1919 р.)	
(Останній акт життя) — Гр. Макаренко	10	о. М. Каровець	34
На чисту воду		Бібліографія	
Дмитро Паліїв	12	Спис жерел до історії української визвольної	
Під Кристинополем		війни 1914—1921 р. (Докінчення)	38
Пор. Іван Околот	13		

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСТНИК

Що виходить в 1930 р. під тою самою редакцією.

ЛНВ виходить точно в кінці кожного місяця в об'ємі шести аркушів.

ЛНВ, як і досі, буде виразником ідей, боронених від 1922 р.: «літературний імперіалізм» — в краснім письменстві, творчий суб'єктивізм — в критиці, енергетизм — в філософії, волюнтаризм — в політиці.

ЛНВ поборюватиме, як і досі старий провінціалізм і нове «всесвітність», де вони не виявлялися. Поборюватиме «об'єктивність» в трактованні явищ життя, за якою криється трісність думки і хворість волі.

ЛНВ міститиме, як і досі, твори українських авторів, що вносять в нашу дійсність творчі ідеї завтрішнього дня, і тих, що відсвіжують традиції нашого великого минулого.

ЛНВ принесе в 1930 р. м. и. твори: О. Бабія, Ф. Дудка, Н. Королевої, А. Крижанівського, Вол. Кучабського, Н. Лівичкої, Галі Мазуренко, Е. Малайюка, М.

Матієва-Мельника, У. Самчука, В. Стефаніка, О. Стефановича — в белетристиці і поезії, М. Іванейка — в філософії, І. Гончаренка, В. Дорошенка, Л. Луцтва — в літературній критиці, Ю. Коллярда, А. Крещуба, ген. В. Петрова, В. Приходька, гр. М. Тишкевича — в мемуаристиці, Ст. Смалъ-Стоцького, М. Тершанеца, В. Біднова, С. Сірополка, М. Галушчинського — в науці, Д. Донцова — в публіцистиці і критиці.

ЛНВ присвячуватиме увагу пекучим питанням українського життя на цілій нашій території, області економічній, культурній, церковній і політичній. Знайомитиме з новітніми національними рухами. З духовим життям великих народів окциденту. Старатиметься виховувати суспільність в душі властивого західній культурі активізму.

ЛНВ пильну увагу уділить інформованню про життя Великої України, міститиме оригінальні і передруковані праці зазбручанських авторів.

Передплата виносить: місячно 2'50 зол., піврічно 14 зол., на рік 26 зол.

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Руська ч. 18. III. пов.

Редагує: Комітет. За ред. відповідає: Петро Постолок. Видає: Укр. Видавнича Спілка.

ЧИТАЙТЕ!

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

„ЗИЗ“ — одинокий український сатирично-гумористичний журнал, який вдатно ілюструє з правдивим гумором події нашої історії буденщини.

Чвертьрічна передплата 3'50 зол.

Адреса: „ЗИЗ“, ЛЬВІВ, ВУЛ. РУСЬКА 18. III. п.

„ВІДРОДЖЕННЯ“
(давніше „МИ МОЛОДІ“)

ілюстрований орган Укр. Протиалк. і протинікотин. руху, виходить раз у місяць.

Адреса: Львів, Гродзіцких 4. III.

„ВІДРОДЖЕННЯ“ коштує в передплаті для членів Тов. тільки зл. 3, а для нечленів зл. 3'60 річно. Для заграниці 1 дол. ам.

УКРАЇНСЬКІ ХЛБОРОБИ: Читайте часописи та книжки Видавництва

Краєвого Господарського Товариства **„СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР“:**

одинокий господарський двотижневик **„СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР“**,
одинокий пасічний місячник **„УКРАЇНСЬКИЙ ПАСІЧНИК“**,
місячник **„СТІННИЙ ЧАСОПИС СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР“**,
Та **ГОСПОДАРСЬКІ КНИЖКИ** з бібліотеки Товариства.

Тямте, що лише дорогою науки поліпшите свою господарку та збільшите дохід з неї. Тямте також на це, що весь гріш, який Ви видали на книжки та часописи „Сільського Господаря“ іде на Вашу організацію і сільсько господарську освіту народу.

